

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

קצפת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 0315144

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - לונדון השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ מאריך, מקום וארץ לידה: 1907, טריפולי, לונדון
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון זתיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שוחט ופירש בעיירה חומס שבליביה (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-תרבותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית. כ- 1941 העד נעצר, ומבלה כשנתיים במחנות מעצר שונים בלונדון. תאור מפורט מופיע בחוברת שתיבר על הנושא. (החוברת נמצאת בתיקיה של פנקס קהילות לונדון). תאור היחסים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסייה הערבית, תאור הכיבוש הבריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שנתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתומת המראיין: - ד"ר עירית בלוי
הערות:

חתומת העד

אין הנכנסות על השימוש בחומר

הצרה חלוקה

בפצנונו פרט בקלטה נפלו שיבושים לא מסתים.
זהרתי על החומר ותקנת בקי יפותי.

אני מחזיר לכם יומל משה ואבקש לשוין ~~החומר~~ בתוך קצת
אולי שאני משה (ינג) ואפס פאית ההיסטוריה ואותי שאני
משה אפסר זמנתי לי אם תראו קורק בכך

בבואו ובבקש
פ. זמנתי

גב - משה: מעולה וא הייתי.

ארכיון יד-ושם

תיק 03/5149 File

Yad Vashem Archives

ארכיון יד-ושם

File 03 / 5149 תיק

Yad Vashem Archives

1

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

קלטת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 0315144

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - לוב השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ מאריך, מקום נארץ לידה: 1907, טריפולי, לוב
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון ותיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שוחט ומוקדל בעיירה חומס שב לוב (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-תרבותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית.
ב- 1941 העד נעצר, ומבלה כשנתיים במחנות מעצר שונים בלוב. תאור מפורט מופיע בחוברת שחיבר על הנושא. (החוברת נמצאת בתיקיה של פנקס קהילות לוב).
תאור היחסים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסייה הערבית, תאור הכיבוש הבריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שעתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתומת המראיין: - ד"ר עירית כלי

הערות:

חתימת העד

אין הגבלות על השימוש בחומר

הזרה חלופה

בפענוח סרט הקלטה נפלו שיבושים לא מטפיים.
זיהתי צל החומר ותקנתי כפי יכולתי.
אני מתנדר לכת יתול מזהה ואקש זשיון בתיק קלא
אולי שאני מזהה (יזה) זמשן פאמת ההיסטוריה ואולי לא
מזהה אפשרי זשלות לי אם תראו קויר בכך
בכאז זכבתי
ג.ב. מורה: מעולה לא הייתי

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

קלטת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 03/1549

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - כוב השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ תאריך, מקום זארץ לידה: 1907, טריפולי, כוב
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון זתיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שוחט בעיירה חומס שבלוב (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-תרבותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית. ב-1941 העד נעצר, ומבלה כשנתיים כמחנות מעצר שונים בכוב. תאור מפורט מופיע בחוברת שחיבר על הנושא. (החוברת נמצאת כתיקה של פנקס קהילות לוב). תאור היחסים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסיה הערבית, תאור הכיבוש הבריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתימת המראיין: - ד"ר עירית בליי

הערות: (4994)

אין הנכלות על השימוש בחומר

חתימת העד

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority לשואה ולגבורה

קכטת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 5749/57

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - כוב השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ תאריך, מקום זארץ לידה: 1907, טריפולי, כוב
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון ותיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שוחט בעיירה חומס שבכוב (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-הרכותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית. כ-1941 העד נעצר, ומבכה כשנתיים במחנות מעצר שונים בכוב. תאור מפורט מופיע בחוברת שחיבר עם הנושא, (החוברת נמצאת בתיקיה של פנקס קהילות כוב). תאור היחסים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסיה הערבית, תאור הכיבוש הכריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתימת המראיין: - ד"ר עירית בליי

הערות: (4994)

אין הגבחות על השימוש בחומר

חתימת העד

13

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

קלטת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 03/5045

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - לוב השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ תאריך, מקום וארץ לידה: 1907, טריפולי, לוב
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון ותיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שותט בעיירה חומס שכלוב (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-תרבותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית. ב-1941 העד נעצר, וסבלה כשנתיים במחנות מעצר שונים בלוב. תאור מפורט מופיע בחוברת שחיבר על הנושא. (החוברת נמצאת בתיקיה של פנקס קהילות לוב). תאור היחסים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסייה הערבית, תאור הכיבוש הבריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתימת המראיין: - ד"ר עירית בכיר
הערות:

איי הגבלות על השימוש בחומר

חתימת העד

13

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

קטת מס': - 0330/927
מס' עדות: - 03/5044

ש ע ר ה ע ד ו ת

הארץ: - לוב השפה: - עברית

העד: פריג'א זוארץ תאריך, מקום וארץ לידה: 1907, טריפולי, לוב
כתובת: - רח' שפרינצק 19, שיכון ותיקים, נתניה
תוכן העדות: -

העד היה מורה לעברית, רב, שוחט בעיירה חומס שבלוב (HOMS, LIBYA). הוא מתאר את חיי הקהילה בתקופה שבין 1928-1941 שמכסה את תקופת השלטון האיטלקי הפאשיסטי במקום. תאור מוסדות הקהילה, המצב הכלכלי, הפעילות החינוכית-תרבותית. רדיפות האיטלקים את המורים לעברית.
ב-1941 העד נעצר, ומבלה כשנתיים במחנות מעצר שונים בלוב. תאור מפורט מופיע בחוברת שחיבר על הנושא. (החוברת נמצאת בתיקיה של פנקס קהילות לוב).
תאור היהסיים עם השלטונות האיטלקים, עם האוכלוסייה הערבית, תאור הכיבוש הבריטי, הקשר עם ארץ-ישראל, הפעילות הציונית.

זמן הקלטה: - שעתיים וחצי מס' העמודים: - 29 מקום: - נתניה
תאריך: - יוני 88 שם וחתמת המראיין: - ד"ר עירית בלוי
הערות:

אין הגבלות על השימוש בחומר

חתימת העד

- 1 -

שם המראיינת: ד"ר עיריג בליי (אברמסקי).

שם המראיין: פריג'א זוארץ.

מה שמד?	שאלה:
שמי פריג'א.	תשובה:
היה לך עוד שם חוץ מפריג'א?	שאלה:
לא.	תשובה:
וחוץ מזוארץ לא היה?	שאלה:
לא היה.	תשובה:
כמוכת נרכזית?	שאלה:
שפרינצק 19, 263/2, הבניסה שלנו מצד	תשובה:
זה, אין שום רחוב.	
טיכונ זאזיקיס נמניה. האריד הלידה. ממי	שאלה:
	נולד?
הנזכה הרש"ח זה יוצא בסוף	תשובה:
	דצמבר 1907.
איפה נולד?	שאלה:
טריפולי בלוב.	תשובה:
כמה שנים למדו בסך הכל?	שאלה:
12 שנה.	תשובה:
המקצוע, מה המקצוע שלך?	שאלה:
מורה.	תשובה:
גם בארץ?	שאלה:
5 שנים בארץ.	תשובה:

שם המראיינא: ד"ר עירינת בליי (אברמסקי).

שם המרואיין: פריג'א זוארץ.

מה שמד?	שאלה:
שמי פריג'א.	תשובה:
היה לך עוד שם חוץ מפריג'א?	שאלה:
לא.	תשובה:
וחוץ מזוארץ לא היה?	שאלה:
לא היה.	תשובה:
כמוכח נוכחית?	שאלה:
שפרינצק פו, 263/2. הכניסה שלנו מצד	תשובה:
זה, אין שום רחוב.	
טיכון הויקיט נאניה. ואריך הלידה, מני	שאלה:
	נולדו?
הנוכח מרש"ח זה יוצא בסוף	תשובה:
	דצמבר 1897.
איפה נולדו?	שאלה:
טריפולי בלוב.	תשובה:
כמה שנים למדו בסך הכל?	שאלה:
12 שנה.	תשובה:
הטעצוע, נה המקצוע שלך?	שאלה:
מורה.	תשובה:
גם בארץ?	שאלה:
5 שנים בארץ.	תשובה:

3

0050/927

איפה לימדתי?	שאלה:
הייתי סנהל ביו ספר בשבוע עם,	וטובה:
מה היה עיסוק האבא שלך בלונד?	שאלה:
מה שאומרים היה קונדיטור.	וטובה:
אחים, בני משפחה אחרים במה עסקו?	שאלה:
יש לי אח ז"ל שנפטר לפני 4 שנים, גם	וטובה:
	הוא היה קונדיטור.
עוד מקצועות, עוד במה עסקו?	שאלה:
הוא רק.	וטובה:
מורה, אמה היית היחיד במשפחה שהיה	שאלה:
	מורה?
כן.	וטובה:
איזו נתינות, איזו אחריות הייתה לך?	שאלה:
לוביא.	וטובה:
באיזו שנה באו ארצה?	שאלה:
דצמבר 49.	וטובה:
באיזו מסגרת, פרטיה?	שאלה:
לא, לא, עליה המוניו.	וטובה:
אבל איזו עליה, על איזו אניה, של	שאלה:
	הטכנולוגיה, מה?
עליה של הטכנולוגיה.	וטובה:
אמה זוכר איזו אניה?	שאלה:
גלילה,	וטובה:
וכשבאתם לארץ לאן הגעתם?	שאלה:

(3)

- איפה ליטות? :שאלה:
- הייתי מנהל בית ספר בשבת עם. :חשובה:
- מה היה עיסוק האבא שלך בלוב? :שאלה:
- מה שאומרים היה קונדיטור. :חשובה:
- אחיס, בני משפחה אתרים במה עסקו? :שאלה:
- יש לי אח ז"ל שנפטר לפני 4 שנים, גם :חשובה:
- הוא היה קונדיטור. :חשובה:
- עוד מקצועות, עוד במה עסקו? :שאלה:
- הוא רק. :חשובה:
- מורה, אזה היית היחיד במשפחה שהיה :שאלה:
- זורה? :חשובה:
- כן. :שאלה:
- איזו נתינות, איזו אזרחות הינה לדך? :חשובה:
- לוביה. :שאלה:
- באיזו שנה באו ארצה? :חשובה:
- דצמבר 49. :שאלה:
- באיזו מסגרת, פרטיות? :חשובה:
- לא, לא, עליה הסונניו. :שאלה:
- אבל איזו עליה, על איזו אניה, של :חשובה:
- הסוכנות, מה? :שאלה:
- עליה של הסוכנות. :שאלה:
- אזה זוכר איזו אניה? :חשובה:
- גלילה. :שאלה:
- וכשבאחם לארץ לאר הגעו? :שאלה:

חשובה: מעברה בבית ליר.

שאלה: אמה זוכר כמה יהודים היו בקהילה עד

המלחמה כערך?

חשובה: עד 500 נפש.

שאלה: אלו מוסדות ציבור אמה זוכר, בוי כנסת,

בוי קברות, בוי חולים?

חשובה: כמו כל ערי השדה, המוסד העיקרי, או

היחידי זה בוי כנסת, שם היו מרוכזים כל חיי הקהילה, וגם

הלימוד, בית ספר, היה בבנין בוי הכנסת.

שאלה: היה בוי קברות של הקהילה?

חשובה: כן.

שאלה: היה רק בוי כנסת אחד?

חשובה: בוי כנסת אחד.

שאלה: היה בוי חולים יהודי?

חשובה: לא.

שאלה: היה איזה מוסד סעד, צדקה?

חשובה: היחה לנו אגודה, "ביקור חולים" היו

קוראים להם. המטרה היחה לעזור לחולים מעוטי יכולת.

שאלה: היה גם מתן כספר, צדקה לעניים, דבר

כזה?

חשובה: ודאי, על יד כל קהילה היה איזה מוסד

סקוראים לו "חילוק", מלשון החלוקה. מדי שבוע היו מחלקים

למשפחות נזקקות.

שאלה: היה ועד קהילה?

- מטערה בבית ליד. הטובה:
- אמה זוכר כמה יהודים היו בקהילה עד שאלה:
- המלחמה בערך? הטובה:
- עד 500 נפש. שאלה:
- אלו מוסדות ציבור אמה זוכר, בוי כנסת, בני קברות, בני חולים?
- כמו כל ערי השדה, המוסד העיקרי, או הטובה:
- היחיד זה בוי כנסת, שם היו מרוכזים כל חיי הקהילה, וגם הלימוד, ביי שפר, היה בבנין ביי הכנסת.
- היה ביי קברות של הקהילה? שאלה:
- כן. הטובה:
- היה רק ביי כנסת אחד? שאלה:
- בוי כנסת אחד. הטובה:
- היה ביי חולים יהודי? שאלה:
- לא. הטובה:
- היה איזה מוסד סעד, צדקה? שאלה:
- היתה לנו אגודה, "ביקור חולים" היו השוכה:
- קוראים להם. המטרה היאה לעזור לחולים מעוטי יכולת. קוראים להם.
- היה גם סתן בסתר, צדקה לעניים, דבר שאלה:
- כזה? כזה?
- ודאי, על יד כל קהילה היה איזה מוסד הטובה:
- שקוראים לו "חילוק", מלשון החלוקה. מדי שבוע היו מחלקים שקוראים לו "חילוק", מלשון החלוקה. מדי שבוע היו מחלקים
- למספרות נזקקות. למספרות נזקקות.
- היה ועד קהילה? שאלה:

5

השובה: וזאי,
 שאלה: היו לכם מבנים ששייכים לקהילה, אגוז
 וזכר שהיו בתיים. אני מדברה על חומס.
 השובה: א.א.
 שאלה: באלו שנים אחת היית בחומס, איך הגענו
 לחומס?
 השובה: אני נשלחתי מטעם הרבנות בטריפולי,
 קהילת טריפולי, לשמש בקהילה חומס כרב, כשאומרים רב בערי השדה
 הפרוס, גם המלמד, גם השוחט, גם החזן, ואם אפשר גם טוהל. הכל
 נכלל הגעתי לחומס.
 שאלה: אגוז זוכר באיזו שנה?
 השובה: כן, כן, 3 באוגוסט 1928, יז' באב
 גרפיה.
 שאלה: אגוז זוכר אלו מבנים עמדו לרשות הקהילה
 באגוז מקופה? בית כנסת, זה מבנה של הקהילה, שהיה שייך לקהילה?
 השובה: כן.
 שאלה: וגם הקרקע?
 השובה: כן, זו הייתה תרומה של אדם יחיד, בנין
 ביום כנסו גדול נבנה מתרומתו של אדם יחיד.
 שאלה: אגוז זוכר מי, או שידוע לך?
 השובה: כן.
 שאלה: מי?
 השובה: מסעור נחום, אני לא הכרתי אותו, כי
 הוא הלך לעולמו לפני שאני באתי. היה נדבן גדול. כשיזכר על
 יסוד הקהילה, אני אומר משהו על זה.

5

- 4 -

ושובה: ודאי.
 שאלה: היו לכם מבנים ששיכים לקהילה, אמה
 זוכר שהיו בניינים. אני מדברת על חומס.
 ושובה: לא.
 שאלה: באלו שנים אמה היינו בחומס, איך הגענו
 לחומס?
 ושובה: אני נשלחתי מטעם הרבנות בסריפולי,
 קהילת טריפולי, לשמש בקהילה חומס כרב. כשאומרים רב בערי השדה
 הפרוש, גם הטלמוד, גם השו"ת, גם החזן, ואם אפשר גם מוהל. הכל
 ככל. הגענו לחומס.
 שאלה: אמה זוכר באיזו שנה?
 ושובה: כן, כן, 3 באוגוסט 1928, יז' באב
 ורפ"ח.
 שאלה: אמה זוכר אלו מבנים עמדו לרשות הקהילה
 באומה הקופסה? בית בנסח, זה מכנה של הקהילה, שהיה שייך לקהילה?
 ושובה: כן.
 שאלה: וגם הקרקע?
 ושובה: כן, זו הייתה תרומה של אדם יחיד, בנין
 ביום כנסת גרול נכנה מתרומתו של אדם יחיד.
 שאלה: אמה זוכר מי, או טידוע לך?
 ושובה: כן.
 שאלה: מי?
 ושובה: מסעור נחום, אני לא הכרתי אותו, כי
 הוא הלך לעולמו לפני שאני באתי. היה נדבן גדול. כשידובר על
 יסוד הקהילה, אני אומר משהו על זה.

- שאלה: אגוז זוכר איך נראה ביום הכנסת?
 תשובה: מפואר.
- שאלה: מהי הוא נבנה בערך?
 תשובה: נבנה בשנת ה'תש"ה בערך, ב-1905.
- שאלה: היה מפואר, מה זה מפואר?
 תשובה: גבוה, עמודי שיש.
- שאלה: כמה גבוה בערך, שתי קומות?
 תשובה: משהו ענק זה היה, אני חושב אולי פעמיים כמו הבית הזה, לא הגובה הכללי, זאת אומרת קומה ראשונה.
- שאלה: היה ארון קודש יפה?
 תשובה: ארון קודש יפה.
- שאלה: אגוז זוכר מי עשה את זה?
 תשובה: מכירים סיפור לי שהגילופים, העסוקים היו מעץ יקר, עשויים כאילו חוט שזור ביחד, אבל זאת עבודה אוסנוה גדולה.
- שאלה: סמי הזמינו את זה?
 תשובה: אומרים שהביאו את זה מפלסא, עשו את זה אומנים בפלסא, אבל המורה לא חסד כסף, העיקר שיהיה בנין מפואר מאוד.
- שאלה: וזה בית אבן כולר?
 תשובה: כן.
- שאלה: ומה לפני בית הכנסת, הרחבה?
 תשובה: היה כביש ומצד שני היו בונים.

6

0330/527

- 5 -

שאלה: אמה זוכר איך נראה בית הכנסת?
מפואר.
תשובה: מהי הוא נבנה בערך?
שאלה: נבנה בשנת ה'תש"ה בערך, ב-1905.
תשובה: היה מפואר, מה זה מפואר?
שאלה: גבוה, עמודי שיט.
תשובה: כמה גבוה בערך, שתי קומות?
שאלה: משהו ענק זה היה. אני חושב אנלי
תשובה: פעמיים כמו הבית הזה, לא הגובה הכללי, זאת אומרת קומה ראשונה.
שאלה: היה ארון קודש יפה?
תשובה: ארון קודש יפה.
שאלה: אמה זוכר מי עשה את זה?
תשובה: מכירים סיפרו לי שהגילופים, העמודים
היו מעץ יקר. עשויין כאילו חוט שזור ביחד, אבל זאת עבודת
אומנות גדולה.
שאלה: ממי הזמינו את זה?
תשובה: אומרים שהביאו את זה ממלטה. עשו את זה
אומנים בטלטה. אבל המנוח לא חסד כסף, העיקר שיהיה בנין מפואר
טאוד.
שאלה: וזה בית אגן כולו?
תשובה: כן.
שאלה: ומה לפני בית הכנסת, הרחבה?
תשובה: היה כביש ומצד שני היו בתי.

(7)

0330/827

- 6 -

שאלה: היה מקרה בחומס?
ושובה: המקרה לא היה מקרה ציבורי, כמעט כל ביה פליטי רביעי בעיר היה בו מקרה. אנשים כאשר בנו, דאגו לכך שגם יהיה מקרה אצלם בביתו.
שאלה: הין איזשהם מבנים של קהילה, לועד הקהילה להיפגש, או שזה הכל היה בבית הכנסת?
תשובה: הכל בבית הכנסת.
שאלה: זאג אומרת היה כעצם מבנה גדול אחד.
חנוניות?
ושובה: לא.
שאלה: אלו ארגונים אזה זוכר שהיו, פוליטיים של כלכלה, של ירבות, של נוער, אלו סוגים של ארגונים היו כהרפס ב-1928?
ושובה: ב-26 לא היה שום ארגון, שום ארגון לא היה אף פעם. ארגון פוליטי בודאי ובודאי שלא היה.
שאלה: מה בן היה?
ושובה: אין לשכוח שהיו באותה התקופה עד שיצאה איטליה, היחה תקופה שנקרא לה תקופה של שלטון פאשיסטי.
שאלה: אבל 26 זה עוד לא פאשיסטי.
ושובה: בפסיל התחיל ב-1923.
שאלה: לפתוח לא בלוב, 22 זה כבר פאשיסטי.

7

0330/927

- 6 -

שאלה: היה מקרה בחומס?
וטובה: המקרה לא היה מקרה ציבורי, כמעט כל
בית שלישי רביעי בעיר היה בו מקרה. אנשים כאשר בנו, זאגו לכך
שגם יהיה מקרה אצלם כבינן.
שאלה: היו איזשהם מבנים של קהילה, לועד
הקהילה להיפגש, או שזה הכל היה כבינן הכנסת?
וטובה: הכל כבינן כנסת.
שאלה: זאגו אומרת היה בעצם מבנה גדול אחד.
חנוריו?
וטובה: לא.
שאלה: אלו ארגונים אמה זוכר שהיו, פוליטיים
של כלכלה, של חרבות, של נוער, אולר סוגים של ארגונים היו
בחומס ב-1928?
וטובה: ב-28' לא היה שום ארגון, שום ארגון לא
היה אף פעם. ארגון פוליטי בודאי ובודאי שלא היה.
שאלה: מה כן היה?
וטובה: אין לשכוח שהיו באותה תקופה על שיצאה
איטליה, הייתה תקופה שנקרא לה תקופה של שלטון פאשיסטי.
שאלה: אבל 28' זה עוד לא פאשיסטי.
וטובה: פשיזם היה ב-1923.
שאלה: לפחות לא בלוב, 22' זה כבר פאשיסטי.

8

0330/927

- 7 -

שאלה: ברור, אבל אגם הרגשונס משהו מזה?
השובה: לא, זוהי טעות גדולה. כאן בארץ באטר
אומרים אה המילה פאטיסטי, זאז אומרו זה שט נרדף לרדיפנו יהודים,
זה לגמרי לא, פאטיזים אנחנו לא הרגשנו בו משהו נגד היהודים,
שום דבר. פאטיזים זה מסטר שאסור לעשנו ארגונים פוליטיים, אסור
לעשות שביחוא, לא היה על מה לעשות את זה.
שאלה: בכלל בכלל לא היה שום?
השובה: אבל מה? היזה חנועה נוער 'בן יהודה'.
שאלה: אזה יכול קצו לספר על זה?
השובה: כן, ברדאי.
שאלה: ב-1931 הוא נוסד, מי היה המנהיג, מי
היה הראש?
השובה: אה מאכוננו לחונס כן?
שאלה: כן, רק לחונס.
השובה: לא היה מישהו אחר כמנהיג נקרא לזה.
שאלה: מי היה המארגן?
השובה: בעבריו אני, בחור אחראי ביה ספר
היימי משלב כל החובות, לשון בלימוד, ברוד השס עשימי עבודה
גדולה סמה.
שאלה: אזה יכול לספר נגיד מה היזה הפעילות
ל 'בן יהודה', ומה פואור הגמלה ב-31' לארגן את 'בן יהודה'?
השובה: למעשה קרם ל'בן יהודה' הלימוד העברי.
חונס היזה עיר אפטר לומר היחידה ככל לוכ שכל אנשיה ריברו
עבריו, ידעו עבריו, הילדים אין מה לומר, זיברו בטוק, זיברו
ברחוב, זיברו בכיז, רבו בעבריו, היכו בעבריו, את הכל עשו

8

שאלה: ברור, אבל אתם הרגשתי משהו מזה?
 תשובה: לא, זוהי טעות גדולה. כאן בארץ כאשר
 אומרים את המילה פאשיסטי, זאת אומרת זה שם נרדף לרדיפת יהודים,
 זה לגמרי לא. פאשיזם אנחנו לא הרגשנו בו משהו נגד היהודים.
 שום דבר. פאשיזם זה משטר שאסור לעשותו ארגונים פוליטיים, אסור
 לעשותו שביחות, לא היה על מה לעשות את זה.

שאלה: בכלל בכלל לא היה שום?
 תשובה: אבל מה? הינה תנועה נרער 'בן יהודה'.
 שאלה: אמה יכול קצת לספר על זה?
 תשובה: כן, בוראי.

שאלה: ב-1931 הוא נוסד, מי היה המנהיג, מי
 היה הראש?

תשובה: את מוכוונת לחומס כן?
 שאלה: כן, כן, רק לחומס.

תשובה: לא היה מישהו אחר כמנהיג נקרא לזה.
 שאלה: מי היה המארגן?

תשובה: בעברית אני, בזר אחדאי בית ספר
 הייתי משלב כל החברות, לשון בלימור, ברון השם עשיחי עבודה
 גדולה פמה.

שאלה: אמה יכול לספר נגיד מה היחה הפעילות?

של 'בן יהודה', ומה פנאום הוחלטה ב-31' לארגן את 'בן יהודה'?
 תשובה: למעשה קדם ל'בן יהודה' הלימוד העברי,
 חוסס הינה עיר אפשר לומר היחידה בכל לוב שכל אנשיה דיברו
 עברית, ידעו עברית, הילדים אין מה לדבר, דיברו בטוס. דיברו
 ברחוב, דיברו בניה, רבו בעברית, היכו בעברית, אה הכל עשו

9

בעברית. כאשר נוסדה 'בן יהודה' בסניפולי, נזנח להם להרגיש מה
 טאפטר לקרוא סניף 'בן יהודה'.

שאלה: אבל איד, מה פוזאנט?

השובה: כנראה גם בגלל שיעורי עברית

למבוגרים.

שאלה: זה עוד לפני 'בן יהודה'?

השובה: לפני 'בן יהודה'.

שאלה: אז מתי החללם בארגון שיעורי ערב?

השובה: אני מניח ב-30', אחרי שאני המבססני

בעיר טוב, הכרחי או הקהל, בנורח למרו, בניס.

שאלה: גם בנוו וגם בניס?

השובה: כן.

שאלה: כמה פעמים בשבוע?

השובה: למבוגרים?

שאלה: כן.

השובה: 4-5 פעמים בשבוע, כן. 5 פעמים בשבוע.

שאלה: 5 פעמים בשבוע בערב, כמה כערך?

השובה: אחרי שאני גמרתי או כל העבודה ביזס עם

הילדים, אבל ברור השם החזקתי מעמד, הינוי צעיר, חזק, בריא.

שאלה: 5 פעמים בשבוע למבוגרים, ומה גודל

הזוג, כמה אנשים?

השובה: זה נע בין 10 ל-15.

שאלה: לערב?

9

בעברית, כאשר נוסדה 'בן יהודה' כטריפולי, נזווי להם להרגיש מה
שאפשר לקרוא סניף 'בן יהודה'.

שאלה: אבל איך, מה פנאום?

תשובה: כנראה גם בגלל שיעורי עברית

למבוגרים.

שאלה: זה עוד לפני 'בן יהודה'?

תשובה: לפני 'בן יהודה'.

שאלה: אז מהי האחלום בארגון שיעורי ערב?

תשובה: אני סניח ב-סצ', אחרי שאני הזבסטני

בעיר טוב, הכרתי או הקהל, בנוח לסדר, בנים.

שאלה: גם כנזו וגם כניס?

תשובה: כן.

שאלה: כמה פעמים בשבוע?

תשובה: למבוגרים?

שאלה: כן.

תשובה: 4-5 פעמים בשבוע, כן, 5 פעמים בשבוע.

שאלה: 5 פעמים בשבוע בערב, כמה בערך?

תשובה: אחרי שאני גמראי או כל העבודה ביום עם

הילדים, אבל ברוד הטפ החזקה מעמד, היינוי צעיר, חזק, בריא.

שאלה: 5 פעמים בשבוע למבוגרים, ומה גודל

החוג, כמה אנשיט?

תשובה: זה נע בין 10 ל-15.

שאלה: לערב?

(10)

ושובה: היו באיס ערב ערב.

שאלה: כלומר זה המשיכו, אולט אנשים באו ערב ערב?

תשובה: כן, זה כמובן למבוגרים במיוחד. לפעמים יש שירה, מלמדים טאט שירה, היו לנו כמה הצגות, עשינו הצגות שמה בעבריה וגם בערכיה.

שאלה: אנה זוכר איזה הצגות עשו?

ושובה: יש הצגות שאני כחבאי באין ברירה.

שאלה: יש לך?

תשובה: לא, לא סמרוזי.

שאלה: לא שמרוז?

ושובה: לא שמרוזי זה יונה סיבה לזה שלא שמרוזי.

לפעמים לא שמרוזי, אני שרפתי פשוט מאד. הייתה תקופה שבה אני הייתי במעקב.

שאלה: כלומר זה כבר אחרי זה, אחרי '45.

תשובה: לא, לא, לא.

שאלה: עוד לפני?

תשובה: '32, '33, '34.

שאלה: למה?

תשובה: הזיכרון שבין בוי הספר האיטלקיים באזור שלנו, היינו צרה בחינוך שלנו, הם רואים שילדים יהודיים מטפטים עבריה ברחובות. רביט בעברית, הכל בעברית, צרה עיגט, הם טענו לא זעם נגדי, שאני מלעים את הילדים בלימודים ובעל פה גם כן, בחניך, בעבריה גם כן, הם טענו שלא ימצאו זמן זפנאי

(10)

- 5 -

- חשובה: היו באיס ערב ערב.
- שאלה: כלומר זהם המטיכו, אזוט אנטיס באו ערב ערב?
- חשובה: כן. זה כמובן למבוגרים במיוחד. לפעמים יש שירה, מלמדים סוס שירה, היו לנו כמה הצגות, עשינו הצגות שמה כעברית וגם בערבית.
- שאלה: אמה זוכר איזה הצגות עשו?
- חשובה: יש הצגות שאני כאבתי באין ברירה.
- שאלה: יש לך?
- חשובה: לא, לא שמרתי.
- שאלה: לא שמרתי?
- חשובה: לא שמרתי והינה סיבה לזה שלא שמרתי.
- לפעמים לא שמרתי, אני שרפתי פשוט מאוד. הינה חקופה שבה אני הייתי במעקב.
- שאלה: כלומר זה כבר אחרי זה, אחרי '45.
- חשובה: לא, לא, לא.
- שאלה: עוד לפני?
- חשובה: '32, '33, '34.
- שאלה: למה?
- חשובה: הריכוח שבין בני הספר האיטלקיים באיזור שלנו, היינו צרה במינון שלנו, הם רואים שילדים יהודיים ספספטיס עברית צרמנו, רבים בעברית, הכל בעברית, צרה עינט. הם טענו לא זעט נגדי, שאני מלעיט או הילדים בלימודים ובעל פה גם כן. במניין בעברית גם כן. הם טענו שלא ימצאו זמן לפנאי

(11)

ללימודים האיטלקיים, כי הרי א.ז. הליטודים היו לומדים גם בביתו
 ספר איטלקי, נקראוי פעמיים שלוש למדל העיר.

שאלה: מי היתה, אהה זוכר מה שמו?

השובה: לא, אבל אני א.ז. לך מסמך לקרוא, חוברת

אחא שכאמתי, בין החברות שכחתי, אחא שבה סיפרתי על א.ז.ם
 שנויים רעוו שהייתי במאטר, נעצרוי.

שאלה: באלו שנים הייח במעצר?

השובה: הייני מסוף דצמבר '40, עד ינואר '43.

שאלה: הייח במעצר איטלקי?

השובה: כן.

שאלה: טוב, זה מזמן המלחמה, זה לא פלא, אבל

נחזור להצגות, אנה זוכר אלו הצגות?

השובה: זהו, אמרתי, כאשר אני הייתי במעקב,

חשתי להטאיר אצלי נשקו, איזה דוקומנטים.

שאלה: גם הצגות, חבל.

השובה: עשינו אנו 'החלוץ הקטן'.

שאלה: הצגה שנקראת 'החלוץ הקטן'?

השובה: 'החלוץ הקטן', שאלו נרדד, קראנו

סיפורים.

שאלה: נרדד כלל מאיפה לקהחם את הטקסט, הוץ

מה שאנה חיברו?

השובה: 'החלוץ הקטן' מצאוי, מצאוי חוברת,

הינה הצגה מאור מרגשו, אינני יודע איפה מצאתי את החוברת הזאת.

כחמתי פעם הצגה שמתנה נוטדה אגודה נשיט לעזרה לילדים זקוקים

ללימודים האיטלקיים, כי הרי את הלימודים היו לומדים גם בניו
 ספר איטלקי, נקראוי פעמיים שלוש למושל העיר.

שאלה: סי היה, אזה זוכר מה שמו?

וטובה: לא, אבל אני און לן מסמך לקרוא, חוברת

אחו שכחתי, בין החוכרות שכחתי, אחו שבה סיפרתי על אונם
 שנויים ועוז שהייתי במאטר, נעצרוני.

שאלה: כאלו שנים היית במעצר?

וטובה: הייתי מסוף דצמבר '40, עד ינואר '43.

שאלה: היית במעצר איטלקי?

וטובה: כן.

שאלה: טוב, זה מזמן המלחמה, זה לא פלא, אבל

נחזור להצגות, אזה זוכר אלו הצגות?

וטובה: זור, אטרוי, כאשר אני הייתי בטעקב,

הששני להטאיר אצלי נשהו, איזה דוקומנטיס.

שאלה: גם הצגות, חבל.

וטובה: עטינו את 'החלוץ הקטן'.

שאלה: הצגה שנקראת 'החלוץ הקטן'?

וטובה: 'החלוץ הקטן', שאול ודוד, קראנו

סיפורים.

שאלה: ובדרך כלל מאיפה לקחתם את הטקסט, חוץ

מה שאזה חיברו?

וטובה: 'החלוץ הקטן' מצאוי, מצאוי חוברת,

היזה הצגה מאוד מרגשת, אינני יודע איפה מצאוי את החוברת הזאת.

כתבתי פעם הצגה שממנה נוסדה אגודת נשים לעזרה לילדים זקוקים

בניח ספר לקבל לתמניה בצהריים, היחה הצגת ה" בשאם ושמאן", על
סמך סיפור ידוע, בדרך כלל כל שנה הייתי עושה הצגות.

שאלה: מי היו אנשים שעמדו לצידך למשל בארגון
הצגות, אנה זוכר שמו, מי היו הכמאים,

השובה: אלה הצעירים, דוקא מאלה שמבקרים
בטעורי ערכי.

שאלה: אחה זוכר של בולטים בארגון ההצגות?

השובה: רובם כבר בעולם האמת.

שאלה: מה שמותיהם? פשוט לציין אהם כפעילים
בולטים,

השובה: מרדכי אליהו סלהוב, יוסף מיטון בן
יעקב זזל, אברהם גבסו צ.

שאלה: וב' בן יהודה' איד זה היה מאורגן?

השובה: אנחנו עשינו הצגות, היינו במסגרת 'בן
יהודה' כאילו, קהילה קטנה היינו.

שאלה: אם כן, כ-1931 החלטת כאילו למסד את

זה, היה לך אישור מטריפולי, היינו קשר לסניף של 'בן יהודה'
בטריפולי?

השובה: ועוד איד, ביקורים הדדיים, פעם לקהילי
קרוב ל-50-60 לביקור.

שאלה: זאו. אומרת, בעצם כאילו קיבלו את

ההנהגה של טריפולי של 'בן יהודה', או טזה היה עצמאי?

השובה: לא, בלי שום קשר אחר מחוץ לזה, הקשר

הרעיוני הזה, אני כובוי למשל כמה שירים, הלחנתי אותם, היו באים
לחוטט סקהילות אחרות.

בבית ספר לקבל לחמניה כצהריים, היחה הצגת ה"בטאם ושמן", על
 סמך סיפור ידוע, בדרך כלל כל שנה הייתי עושה הצגות.

שאלה: מי היו אנשים שעמדו לצידך למשל בארגון
 הצגות, אזה זוכר שמו, מי היו הבמאים.

תשובה: אלה הצעירים, דוקא מאלה שמבקרים
 בטעורי ערב.

שאלה: אזה זוכר של בולטיס בארגון ההצגות?
 תשובה: רובט כבר בעולם האמת.

שאלה: מה שמוחיהם? פשוט לציין אותו כפעיליט
 בולטיס.

תשובה: מרדכי אליהו סלהוב, יוסף שימון בן
 יעקב וזל, אברהם גבטו צל.

שאלה: וב'בן יהודה' איד זה היה מאורגן?
 תשובה: אנחנו עשינו הצגות, היינו במסגרת 'בן
 יהודה' כאילו קהילה קטנה היינו.

שאלה: אם כן, ב-1931 החלטת כאילו למסד את
 זה, היה לך אישור סטריפולי, היינו קטור לסניף של 'בן יהודה'
 בסריפוליי?

תשובה: ועוד איד, ביקורים הדדיים, פעם לקחתי
 קרוב ל-50-60 לביקור.

שאלה: זאו אוסרת, בעצט כאילו קיבלו את
 ההנהגה של טריפולי של 'בן יהודה', או שזה היה עצמאי?
 תשובה: לא, כלי שום קשר אחר מחוץ לזה, הקשר
 הרעיוני הזה. אני כנבוי למשל כעה שירים, הלחנתי אוחס, היו באים
 לחומט מקהילומ אחרים.

- שאלה: והיה נעד של 'בן יהודה'?
- חשובה: כן, כן.
- שאלה: היה זכר כזה.
- חשובה: היה לנו גם מועדון רחב.
- שאלה: קניחם או שכרזם?
- חשובה: היה בית שזה רכוש של משפחה עשירה, שהיה ז"ל אחד כשם במוס מימון יהודי, מלאך אלוהים, הוא נפט ב-1955, מלאך אלוהים הוא היה.
- שאלה: וגם עשיר?
- חשובה: הינה לו קהילה במשך שנים רבות מאוד, אז ביקשתי ממנו, לא היה לי.
- שאלה: אבל איך אם זה לא שלו?
- חשובה: לא שלו, הוא מסונח עליו.
- שאלה: מי היה בועד של 'בן יהודה', מי היו המנהיגים של 'בן יהודה' חוץ ממך?
- חשובה: הזכרתי את שמות השלושה האלה, היו כמה צעירים.
- שאלה: אליהו סלהוב יזסף מימון, ואברהם גפסון?
- חשובה: כן.
- שאלה: והם היו פעילים ב'בן יהודה'?
- חשובה: כן, האזירה הייתה ^{נצירה} קשה לתאר אותה.
- שאלה: הפעילונו בסך הכל של 'בן יהודה' זה היו הצגות, טעורי עבריים, טעורי עבריה בבוקר או בערב?
- חשובה: בערב.

- שאלה: והיה ועד של 'בן יהודה'?
- תשובה: כן, כן.
- שאלה: היה דבר כזה.
- תשובה: היה לנו גם מועדון דחב.
- שאלה: קנייתם או שכרתם?
- תשובה: היה בית שזה רכוש של משפחה עשירה.
- סהיה ז"ל אחד נשם כמוס מימון יהודי, מלאך אלוהים, הוא נפט ב-1935. מלאך אלוהים הוא היה.
- שאלה: וגם עשיר?
- תשובה: הייתה לו קהילה במשך שנים רבות מאוד.
- או ביקשתי ממנו, לא פירש לי.
- שאלה: אבל אינן את זה לא שלו?
- תשובה: לא שלו, הוא ממדנה עליו.
- שאלה: מי היה בוועד של 'בן יהודה', מי היו המנהיגים של 'בן יהודה' חוץ ממך?
- תשובה: הזכרתי את שמות השלושה האלה, היו כמה צעירים.
- שאלה: אליהו סלהוב יוסף מימון, ואברהם גפסון?
- תשובה: כן.
- שאלה: והם היו פעילים ב'בן יהודה'?
- תשובה: כן. האוירה הייתה ^{נעימה} יקשה למאז אווה.
- שאלה: הפעילות בטן הכל של 'בן יהודה' זה היו הצגות. שעורי עברית, שעורי עברית בבוקר או בערב?
- תשובה: כערכ.

16

633C/927

- 13 -

- שאלה: רק בערב?
תשובה: רק בערב.
שאלה: כולט בערב?
תשובה: כולט בערב.
שאלה: היו מחנוני קיץ?
תשובה: לא.
שאלה: היו איזה מסלבות, חגיגות?
תשובה: נמיד עשינו.
שאלה: היה לכס איזה בייגוד, לא היה חדים?
תשובה: פורמאליו לא הייתה.
שאלה: היו לכס אהלובות ברחוב?
תשובה: גם כן לא. דבר אחד אני צריך להדגיש, העירה כומס היחה אפשר לומר עיר קייט, עיר נקיה, ידק בבל מקום, קצת גבוהה מעל פני היט. היו כאלה מטריפולי שבאו שבוע שבועיים לכומס כאילו לפוט, כל העיר היחה אהלובה אחת, נופש אחד.
שאלה: אבל חומס גם היחה עיר נמל?
תשובה: קשה לומר עיר נמל, יש פורטיס.
שאלה: אבל זה לא רציני הנמל?
תשובה: לא רציני, בגלל שאין אוניון שפוקרוח אונה. פוקרוח אונה פעם בטיסה חודשים.
שאלה: עכשיו אנחנו נחזור, אז אחת אמרנו שמפלגות פוליטיות לא זכור לך.

14

G33C/927

- 13 -

- שאלה: רק בערב?
ושובה: רק בערב.
- שאלה: כולם בערב?
חשובה: כולם בערב.
- שאלה: היו מחננו קיץ?
חשובה: לא.
- שאלה: היו איזה מסיבות, חגיגות?
חשובה: אמיד עשינו.
- שאלה: היה לכם איזה ביגוד, לא היה מדיים?
ושובה: פורמאלינו לא הייתה.
- שאלה: היו לכם והלוכות ברחוב?
ושובה: גם כן לא, דבר אחד אני צריך להדגיש, העירה כומס הייתה אפשר לומר עיר קייט, עיר נקיה, ירק בכל מקום, קצנו גבוהה מעל פני היס. היו כאלה מטריפולי שבאו שבוע שבועיים לכומס כאילו לפוט, כל העיר הייתה והלוכת אחת, נופש אחד, שאלה: אבל כומס גם הייתה עיר נמל?
השובה: קשה לומר עיר נמל, יש פרדסים.
- שאלה: אבל זה לא רציני הנמל?
ושובה: לא רציני, בגלל שאין אנחנו שפוקרות אוגה, פוקרות אוגה פעם בטישה חודשים.
- שאלה: עכשיו אנחנו נחזור, אז אתה אמרת
שמפלגנו פוליטיו: לא זכור לך.

15

033C/927

- 14 -

- זשובה: לא, אין.
- שאלה: ועד הקהילה, בזמנך מי היה ראש הקהילה?
- זשובה: קודם כל קדמו לזה אנשים שהזכרתי, כמוס
- סימון זל, הוא היה במשך שנים רבות. הוא היה הראש כמה הרוחני.
- שאלה: מסעור נחום?
- זשובה: לא כמוס סימון.
- שאלה: אז כמוס סימון הוא היה האבא הרוחני
- כאילו?
- זשובה: הוא ראש הקהילה, שהוא גם לא שימש
- בפועל ראש קהילה בפועל, אבל הוא היה נכבד. כולם כיבדו אותו.
- יהודים, מוסלמים, נוצרים, כולם.
- שאלה: אבל מי היה בפועל?
- זשובה: אחד בשם אמיליו ברנט. אחר כך נבחרו שיאון חסאן
- טאול סימון זל.
- שאלה: מאותה משפחה?
- זשובה: מאותה משפחה של כמוס, כן.
- שאלה: אזה לא זוכר בערך באיזה שנה? כשאזה
- הגיעה ב-28' סי היה ראש הקהילה?
- זשובה: אמיליו ברנט.
- שאלה: ומני נבחר טאול (לינו) סימון? זה אזה
- לא זוכר?
- זשובה: לא זוכר.
- שאלה: כל כמה זמן היו בחירונא?
- זשובה: לא, לא היה דבר כזה.

- וטובה: לא, אין.
- שאלה: ועד הקהילה. בזמנך מי היה ראש הקהילה?
- וטובה: קודם כל קדמו לזה אנשים שהזכרתי, גמור
- מיטון זזל, הוא היה במשך שנים רבות. הוא היה ראש כבה הרוחני.
- שאלה: מסעוד נחום?
- וטובה: לא כמו מיטון.
- שאלה: אז כמו מיטון הוא היה האבא הרוחני
- כאילו?
- וטובה: הוא ראש הקהילה. שהוא גם לא שימש
- בפועל ראש קהילה בפועל, אבל הוא היה נכבד. כולם כיבדו אותו.
- יהודים, מוסלמים, נוצרים, כולם.
- שאלה: אבל מי היה בפועל?
- וטובה: אחד בשם אמיליו ברנס. אחר כך נבחרו ^{למען חסאן}
- טאול מיטון ^פ ז'.
- שאלה: מאוחה משפחה?
- וטובה: מאוחה משפחה של כמוס, כן.
- שאלה: אתה לא זוכר בערך באיזה שנה? כשאמה
- הנעה ב-26' מי היה ראש הקהילה?
- וטובה: אמיליו ברנס.
- שאלה: ומתי נבחר טאול (לינו) מיטון? זה אמה
- לא זוכר?
- וטובה: לא זוכר.
- שאלה: כל כמה זמן היו בחירות?
- וטובה: לא, לא היה דבר כזה.

- שאלה: לא היה?
- חשובה: לא, לא. כל עוד שהוא רוצה להמשיך הוא ממשיך, לפעמים שהוא מזעיזע גומר.
- שאלה: אז בעצם יכול היה לשרת באפקיד הזה כמה שהוא רצה?
- חשובה: כן.
- שאלה: אבל בסדר, מי היו הנכבדים, מי היו כועד הקהילה, חוץ מהראש היה אמיליו ברנט, לינו מימון, מי עוד אחת זוכר?
- חשובה: אחר כך נבחר אחד בשם שמעון הסן, הוא נפטר כאן, בטורגריים היינו מכנים אותו מוני ג'רבי. אלה השלושה שאני זוכר.
- שאלה: כמה היו כערך בועד הקהילה?
- חשובה: כשכאוי אני היה אחד בשם יעקב ברנט.
- שאלה: קרוב משפחה של אמיליו?
- חשובה: של אמיליו, כן. אחרי כן היה אחד בשם יוסף בוהרון, הוא נמצא עכשיו בחורה. למעשה כאשר היה צורך בהחלטה באו כל הקהל.
- שאלה: אבל מי נחשב נכבד, לפי מה בוואום נחשב לנכבד? למה, איך הוארגן הדבר הזה בקהילה, זה לא באופן טפונטני, זה בכל זאת היה טורר לזור, ידעו שכמה משפחות.
- חשובה: ואי, המצב בערי השדה הוא ככה, שלושה, ארבעה. חמישה הם נקראים בשם ועד הקהילה. בלי בחירות, הנובחר הוא רק היו"ר, כשאני אומר נבחר בבחירות, אל תאזני לך בבחירות כמו

שאלה: לא היה?

חשובה: לא, לא, כל עוד שהוא רוצה להמשיך הוא ממשיך. לפעמים שהוא מזעיף גומר.

שאלה: אז בעצם יכול היה לשרת בהפקיד הזה כמה שהוא רצה?

חשובה: כן.

שאלה: אבל בסדר, מי היו הנכבדים, מי היו כועד הקהילה, חוץ מהראש היה אמיליו ברנט, לינו סימון, מי עוד אתה זוכר?

חשובה: אחר כך נבחר אחד בשם שמעון חסן, הוא נפטר כאן, בסוגריים הזינו מכניס אותו מזוני ג'רבי, אלה השלושה שאני זוכר.

שאלה: כמה היו בערך כועד הקהילה?

חשובה: כסבאמי אני היה אחד בשם יעקב ברנט.

שאלה: קרוב משפחה של אמיליו?

חשובה: של אמיליו, כן. אחרי כן היה אחד בשם יוסף בוהרון, הוא נמצא עבשיו בחדרה. למעשה כאשר היה צורך בהחלטה באו כל הקהל.

שאלה: אבל מי נחשב נכבד, לפי מה בנאום נחשב לנכבד? למה, אין המארגן הדבר הזה בקהילה, זה לא באופן טפונטני, זה בכל זאת היה סדור לדור, ידעו שכמה משפחות.

חשובה: זראי, המצב בערי השדה הוא ככה, שלושה, ארבעה, חמישה הם נקראים בשם וער הקהילה, בלי בחירונו. הנכתר הוא רק היו"ר, כשאני אומר נכתר בחירונו, אל תזארי לך בחירונו כשו

17

כאן שאתר מצביע בעד אחד, שני בעד אחר, מהאספיט כל הקהל בבית הכנסה. מעשים הם שאפשר להצביע עליהם, זה יכול להיות. קודם כל בנאדם שאם רוצה לקחת, שיג לו אפשרות, מי שיש לו קצה שכל, אומרים עליו מי שכרך ושלום על ישראל. אחרי כן השלטונות מכירים בו. כשיש צורך הם באים בדברים אחר.

שאלה: מה היו התפקידים של ועד הקהילה, של

ראש הקהילה?

ושובה: התפקיד היה קשה, למה קשה. לא היה להע

מקורות נאמנים שאפשר לסמוך עליהם. מה למטל? בטריפולי העיר

הייתה קהילה, בנוסף להחלטות אחרות הייתה קהילה שהיו לה הכנסות,

ואילו בערי השדה לא היו הכנסות, היו הכנסות מקרית, מה זה

הכנסות מקרית? מעליות לגור.

שאלה: הרוטונ.

ושובה: הרוטונה לקהילה לא היה.

שאלה: לא היה לקופת הקהילה?

ושובה: לא.

שאלה: לא היה איזה יום שנגנו כאילו?

ושובה: לא, זה היה אמרני על קופת חולים ביקור

חולים.

שאלה: אבל כמה לקופת הקהילה לא היה מינהג

שיום שישי הנריביס נומניט?

ושובה: לא, לא היה דבר אחד, מה שהיה בחומס,

מט שקוראים קפא, זו סילה, נורכיג. מה זה קפא? זה ושלום מט

לקהילה, על כל סחורה היוצאת או סובא.

17

כאן שאחד מצביע בעד אחד, שני בעד אחד, מהאספיט כל הקהל בביה הכנסה, מטעים הם שאפשר להצביע עליהם, זה יכול להיזם, קודם כל בנאום שאם רוצה לקחה, שיש לו אפשרות, מי שיש לו קצת שכל, אומרים עליו מי שברך ושלום על ישראל, אחרי כן השלטונות מכירים בו, כשיש צורך הם באים בדברים אלו.

שאלה: מה היו התפקידים של ועד הקהילה, של ראש הקהילה?

וטובה: התפקיד היה קשה, למה קשה, לא היה להם מקורות נאמנים שאפשר לסמוך עליהם, מה למשל? בטריפולי העיר הייתה קהילה, בנוסף להתלטה אחרות הייתה קהילה שהיו לה הכנסות, ואילו בערי השדה לא היו הכנסות, היו הכנסות מקרית, מה זה הכנסות מקריות? מעלינו לנורה.

שאלה: נרצחו.

וטובה: נרצחו לקהילה לא היה.

שאלה: לא היה לקופון הקהילה?

וטובה: לא.

שאלה: לא היה איזה יום שנחנן כאילו?

וטובה: לא, זה היה אמרני על קופת חולים ביקור חולים.

שאלה: אבל ככה לקופת הקהילה לא היה מינהג

שביום שישי הנדינים נוהגים?

וטובה: לא, לא, היה דבר אחר, מה שהיה בחוטם,

מט שקוראים קפא, זו טילה נורכית, מה זה קפא? זה נשלוט מט לקהילה, על כל סחורה היוצאת או מיובאת.

שאלה: מי ארגון את הקפא, איך זה בכלל נוצר

דבר כזה?

וטובה: זה הקנה קדומה.

שאלה: הקנה קדומה של יהודים בחומס?

וטובה: כן, יחזקן שגם היזה בקהילתו אחרון

ואחרי כן החבטלה משום מה, אבל בחומס כל זמן שאני הייתי שמה, היזה, אז בא איזה סוחר,

שאלה: מי היה אחראי על גביה? אנה אומר שגם

מונרכים, שזה לא היה, האחראי על הנכיה זה היה מונרכים?

וטובה: אני השתופוי עשרו פעמים, היה יהודי

אחר בטס^{יחמים} הכמורן^כ, יהודי יקר, היה פעם בחודש, פעמים בחודש היינו יוצאים ביחד, כמה בסך הכל יש 10, 12 סוחרים? שואלים יש לך קפא? הוא מסלם וטלוס.

שאלה: אז אסרו שהנפקידים היו קשים, מפגי שלא

היו הכנסו קבועים.

וטובה: היו הוצאות, היה צריך לשלם.

שאלה: למי צריך לשלם?

וטובה: למורים, לרבי, הרי גם הוא מלמד, יש לו

מסכורה צבועה. היו עוד שני מלמדים אחרים. היה טוחט והיה ההילוק כל יום שישי.

שאלה: זאנו אומרו, הנפקידים היה לשלם לכל כלי

הקודש, ואחר כך היה צריך חלוקה צדקה לעניים. אלו עוד הנפקידים? משהו מיוחד לחומס?

וטובה: מחלקו קהילה, היה כמובן מחלקו בית

הכנסה, אם זה חשטל. על יקואות קבועים בביתו כנסו היו צריכים

- שאלה: מי ארגן את הקפא, איך זה בכלל נוצר
 דבר כזה?
 וטובה: זה נקנה קדומה.
- שאלה: נקנה קדומה של יהודים בחומס?
 וטובה: כן. יתכן שגם היזה בקהילתו אחריו
 ואחרי כן הובטלה משום מה, אבל בחומס כל זמן שאני הייתי שמה,
 היזה, אז בא איזה סוחר.
- שאלה: מי היזה אחראי על גביה? אזה אומר שגם
 מהנדביט, שזה לא היה, האחראי על הגביה זה היה מהנדביט?
 וטובה: אני השתתפתי עשרו פעמיים, היה יהודי
 אחר בטס^{ימאים} חכמור^ב, יהודי יקר, היה פעם בחודש, פעמיים בחודש היינו
 יוצאים כיהוד, כמה בסך הכל יש 10, 12 סוחריים? שואלים יש לך קפא?
 הוא משלם ושלום.
- שאלה: אז אטרו שהזפקידים היו קטים, מפני שלא
 היו הכנסות קבועות.
 וטובה: היו הוצאות, היה צריך לשלם.
 שאלה: למי צריך לשלם?
 וטובה: למורים, לרב, הרי גם הוא מלמד, יש לו
 מסכורה צבועה. היו עור סני מלמדים אחרים. היה שנחט והיה החילוק
 כל יום שישי.
- שאלה: זאז אטרו, הזפקידים היה לשלם לכל כלי
 הטודש, ואחר כך היה צריך חלוקה צדקה לעניים, אלו עוד אפקידיט?
 משהו סיוסר לחומס?
 וטובה: מחלקו קהילה. היה כטובן מחלקו בית
 הכנסה, אם זה משמל, על אקוואט, קבועים בניג. כנסו היו צריכים

כשלת. היו מחצלאהו על הספסלים, לפרוט על הריצפה, כל הריצפה
היזה עם מחצלאהו.

שאלה: אבל למשל מי היה אחראי על נישואין, על

גירושין, ביה דין, היה בית דין?

מטובה: בחומס היה לנישואין כן, לא ^{כי} מפני

שאנשים לא התגרשו, לא עושים גט, רק בסדיפוליי.

שאלה: רק בסדיפוליי, זה בכל ערי השדה, ככה גם

בחומס?

מטובה: כן.

שאלה: זאת אומרת, הגירושין ומיד נתנו על ידי

הרב? את זה ראיתי גם בעירות אחרות.

מטובה: כן, אבל נישואין כן.

שאלה: אבל מי קיים את הנישואין, מי ביצע את

הנישואין?

מטובה: ואמר שקראו לי
אני | שבא אחרי.

שאלה: היה ביה דין בחומס?

מטובה: לא, רק הרב.

שאלה: הכל הרב.

מטובה: הרב וראש קהילה.

שאלה: ראש הקהילה הוא איש חילוני?

מטובה: לא היה חילוני, השושב הזה לא היה.

שאלה: ברור, אבל הוא לא היה רב ממט.

מטובה: לא, לא.

שאלה: אז ראש הקהילה הוא לא היה חילוני חכם?

לשלב. היו מחצלאוו על הספסלים, לפרוש על הריצפה, כל הריצפה הינה עם מחצלאוו.

שאלה: אבל למשל מי היה אחראי על נישואין, על

גירוטין, בית דין, היה בית דין?

וטובה: בחומס היה לנישואין כן, לא ^{כי} מפני

שאנשים לא התגרשו, לא עושים גט, רק בטריפולי.

שאלה: רק בטריפולי, זה בכל ערי השדה, ככה גם

בחומס?

וטובה: כן.

שאלה: זאת אומרה, הגירוטין, ומיד נוזנו על ידי

הרב? את זה ראיתי גם בעירוח אחריו.

וטובה: כן, אבל נישואין כן.

שאלה: אבל מי קיים את הנישואין, מי כיצע או

הנישואין?

וטובה: ואלף לקמא אני ושבא אחרי.

שאלה: היה בית דין בחומס?

וטובה: לא, רק הרב.

שאלה: הכל הרב.

וטובה: הרב והראש קהילה.

שאלה: ראש הקהילה הוא איש חילוני?

וטובה: לא היה חילוני, המושג הזה לא היה.

שאלה: ברור, אבל הוא לא היה רב ממס.

וטובה: לא, לא.

שאלה: אז ראש הקהילה הוא לא היה הלמיד חכס?

משובה: אבל היה לו ראש כמו בן.

שאלה: מה היזה חלוקת המפקידים בין ראש הקהילה לבין הרב של הקהילה?

משובה: כל האנשים הם דוויים מאה אחוז.

שאלה: מה ההנדל בין המפקידים של ראש הקהילה לבין המפקידים הרב? כי בעצם הרב הוא ממלא את רוב המפקידים, הוא משכין שלום אט יש בעיה, הוא מחנך, הוא עומד בראש התפילה, אז למה צריך ראש קהילה?

משובה: הצד המשרדי, הוטלומיס.

שאלה: מה שאני רוצה לשאול, היה קשר? ראש הקהילה לא היה בעצם בא, ניהל את הקשר בין הקהילה לשלטונות האיטלקיים, הוא לא היה איש הקשר?

משובה: הוא היה מיצג ביחד עם הרב. בדרך כלל היצוג היה שלו, אבל למשל בהזמנות הגיגינות, ראש הקהילה היה בא.

שאלה: גם הרב בא?

משובה: כן. אני זוכר היה הנסיך אומברטו, היה מלך איטליה שלושה חודשים, הוא בא כאשר היה נסיד, הוא בא גם לחומס, אז בנו בית מלון חדש בחומס, נזנו לו לחנוך אגוז.

שאלה: איזה בית זה היה?

משובה: בית מלון גדול בחומס, אז ארגנו קבלת פנים, הזמינו את ראש הקהילה ואת הרב.

שאלה: מה אזה זוכר טטהו מיוחד על לימוד תורה בחומס?

השוכה: אבל היה לו ראש כמובן.

שאלה: מה היגה חלוקת התפקידים בין ראש הקהילה לבין הרב של הקהילה?

השוכה: כל האנשים הם דתיים מאה אחוז.

שאלה: מה ההבדל בין תפקידיו של ראש הקהילה לבין תפקידי הרב? כי בעצם הרב הוא סמל ואז רוב התפקידים, הוא משכין שלום אם יש בעיה, הוא סחחן, הוא עומד בראש החפילה, אז למה צריך ראש קהילה?

השוכה: הצד המשרדי, ההטלונטים.

שאלה: מה שאני רוצה לשאול, היה קשר? ראש הקהילה לא היה בעצם בא, ניהל את הקשר בין הקהילה לשלטונות האיטלקיים, הוא לא היה איש הקשר?

השוכה: הוא היה מיצג ביחד עם הרב, בדרך כלל היצוג היה שלו, אבל למשל בהזמנות חגיגיות, ראש הקהילה היה בא.

שאלה: גם הרב בא?

השוכה: כן, אני זוכר היה הנסיך אומברטו, היה מלך איטליה שלושה חודשים, הוא בא כאשר היה נסיד, הוא בא גם לחומס, אז בנו בית מלון חדש בחומס, נהנו לו לחנוך אותו.

שאלה: איזה בית זה היה?

השוכה: בית מלון גדול בחומס, אז ארגנו קבלת פנים, הזמינו את ראש הקהילה יאן ריב.

שאלה: מה אזה זוכר ששהו מיוחד על לימוד תורה בחומס?

חשובה: ברוך השם לימנול נורה בחומט לא היה חסר, הכל ביחס, ישיבה לא היו, אבל מה פרוט ישיבה? יושבים ולומדים אורה, ברוך השם היה.

שאלה: זה היה בבית הכנסת?

ושובה: בבית הכנסת.

שאלה: תלמוד וורה מה שנקרא?

חשובה: זה תלמוד אורה, לומדים מאזב עד

לגמרא.

שאלה: כמה שנים למדו בולמור וורה?

ושובה: זה לא היה כל כך קבוע, היו עושים

חלוקה.

שאלה: בערך כמה זמן ילד?

ושובה: היו רביס מאוד שהיו לומדים עד גיל

בר-מצוה, בודדים מאוד היו נשאריס.

שאלה: עכשיו, ילד בחומט באלו בחי ספר הוא

למד, הוא למד בולמור וורה, היה אני יודעו ביה ספר איטלקי, והיה

סם איזה בית ספר יהודי מבחוץ, שהביאו יהודי איטליה בחומט? היה

בית ספר טורקי פעם, שמעו על זה? היה בקומס? לא.

קראתי שהיה בית ספר טורקי, שאילצו לא דק את היהודים, את כולם

בחומט. בזמן כבר לא היה דבר כזה?

ושובה: לא רי.

שאלה: ברור, אבל לא נשאר מזה זכר, שום דבר?

ושובה: דק ביה ספר איטלקי היה, שבו למדו גם

יהודים, גם ערבים, גם נוצרים.

מטובה: ברוד השט לימור וורה בחומס לא היה חסר, הכל ביחס, יטיבה לא הינה, אבל מה פרוט ישיכה? יושבים ולומדים וורה, ברוד השט היה.

שאלה: זה היה בבית הכנסת?

מטובה: בבית הכנסת.

שאלה: תלמוד וורה מה שנקרא?

מטובה: זה תלמוד וורה, לומדים מאזב עד

לגמרא.

שאלה: כמה שנים למדו בתלמוד וורה?

מטובה: זה לא היה כל כך קבוע, היו עושים

חלוקה.

שאלה: בערך כמה זמן ילד?

מטובה: היו רבים מאוד שהיו לומדים עד גיל

כר-מצוה, בולדים מאוד היו לשאלים.

שאלה: עכשיו, ילד בחזמט באלו בחי ספר הוא

למד, הוא למד בתלמוד וורה, היה אני יודעו ביה ספר איטלקי, והיה

טס איזה ביה ספר יהודי מבחוק, שהביאו יהודי איטליה בחומס? היה

ביח ספר טורקי פעם, שמעו על זה? היה בכומס? לא.

קראתי שהיה ביה ספר טורקי, שאילצו לא רק את היהודים, את כולם

בחומס, בזמנו כבר לא היה דבר כזה?

מטובה: לא ביה.

שאלה: ברוד, אבל לא נשאר מזה זכר, שום דבר?

מטובה: רק ביה ספר איטלקי היה, שבו למדו גם

יהודים, גם ערבים, גם נוצרים.

- שאלה: כמה בני ספר היו.
- וטובה: ביו ספר אחד, רק מה? למוסלמי היה להם ביו ספר מיוחד, לא למדו בחברו האיטלקים. יהודים ואיטלקים למדו יחד, בביו ספר אחר.
- שאלה: או ילד למד בביו ספר איטלקי כמה שנים בערך?
- וטובה: שש שנים.
- שאלה: ואחר הצהריים גלמוד תורה.
- וטובה: כן.
- שאלה: ואחרי שש כינוי היו שנסעו לטריפולי ללמוד, היו כאלה?
- וטובה: בחומט לא זכור לי.
- שאלה: מישהו נסע לחזל, היו בני עשירים?
- וטובה: זה רק מטריפולי היו, לפי מה שזכור לי ארבעה חמישה מקרים, לא יותר. אבל בטריפולי היה ויכוח.
- שאלה: בחומט לא היה ויכוח?
- וטובה: בטוס עיר לא היה.
- שאלה: והיה ביו קולנוע בחומט?
- וטובה: זה אני לא זוכר.
- שאלה: שמעתי שהיו בני מלון, היו בני קפה?
- אמרנו לזה עיר קייט, מאיזה בחינה עיר קייט, איזה בידור היה?
- וטובה: הינה אורה נחה. היה משקה 'לגבי' אם טעמו עליו, מלכה סמוציאים אותו מהדקלים. ^{כביש} שקדים ^{בכני} בעונה.
- שאלה: קשר עם טריפולי היה גם לעסקים, לבילוי, לביקור בני משפחה.

- שאלה: כמה בוי ספר היו.
- וטובה: ביו ספר אחד, רק מה? למוסלמי היה להם ביו ספר פיוט, לא למדו בחברת האיטלקים, יהודים ואיטלקים למדו יחד, כביו ספר אחד.
- שאלה: אז ילד למד בביו ספר איטלקי כמה שנים בערך?
- וטובה: שש שנים.
- שאלה: ואחר הצהריים בולמוד יורה.
- וטובה: כן.
- שאלה: ואחרי שש ביוט היו שנסעו לטריפולי ללמוד, היו כאלה?
- וטובה: בחומס לא זכור לי.
- שאלה: מישחו נסע לחיזל, היו בני עשירים?
- וטובה: זה רק מטריפולי היו, לפי מה שזכור לי ארבעה חמישה מקרים, לא יזכר, אבל בטריפולי היה ויכור.
- שאלה: בחומס לא היה ויכור?
- וטובה: בשום עיר לא היה.
- שאלה: והיה ביו קולנוע בחומס?
- וטובה: זה אני לא זוכר.
- שאלה: שמעתי שהיו בוי טלון, היו בתי קפה? אמרו שזה עיר קייט, מאיזה בחינה עיר קייט, איזה ביוט היה?
- וטובה: הייתה אגירה נוחה, היה משקה 'לגבי' אם שמעו עליו, משקה שמוציאים אותו מהדקליט. בין שקדיט^{רבי} בעונה.
- שאלה: קשר עם טריפולי היה גם לעסקים, לבילוי, לביקור בני משפחה.

ושובה: כן. לא לשכוח שנשעים אחרון של יהודי

חופט יש להם קשרי מטפחה עם טריפולי.

שאלה: וחופ טריפולי, מאיזה עוד קהילות היו?

עם זליחן היינז?

ושובה: עם זליחן בעיקר, או האלמידים שלי

היינו לוקח לטיוולים לפעמים לזליחן?

שאלה: עם איזה קהילה הקשר היה חזק ביותר? עם

זליטון, מסלמה, מסורטה, מי?

ושובה: לא, עם מסורטא לא היה לנו קשר. עם

זליטון זה קרוב. בזליטון היו שני מורים שהם היו יודי הטובים,

איום היה קשר, היה מה ארמא, זי אסאלתה היה אע קצו, אס בן.

שאלה: היה לכם קשר עם יהודי קרניקא, או נגיד

הג'בל, נפוסה, עם גריאן?

תשובה: לא,

שאלה: לא, לא היה קשר לא עם קרניקא ולא עם

הדרום? היינז בעצם שיכים כאילו לטריפולי והסביבה, ערי השדה של

טריפולי?

ושובה: כן.

שאלה: ולא היה קשר אפילו לאנטיט שרצו ללמוד?

לא נטעו לקרניקא, לבנוזי?

ושובה: לא, לא. מה יש ללמוד בבנוזי? לא היה

מרכז לימודים. בנוזי לא הינה מרכז לרבותי יהודי.

שאלה: בכלל היה קשר אינשהו, מה חשבו על

יהודי קרניקא?

ושובה: כן. לא לשכוח טושעים אחריו של יהודי
חומט יש להם קטרי משפחה עם טריפולי.

שאלה: וחנף טטריפולי. מאיזה עוד קהילות היו?
עם זליחן הייזום?

ושובה: עם זליחן בעיקר. או המלמידים שלי
היינו לוקח לטיוליים לפעמים לזליחן?

שאלה: עם איזה קהילה הקשר היה חזק ביותר?
זליסן, מסלוה, מסורטה, מי?

ושובה: לא, עם מסורטא לא היה לנו קשר. עם
זליסן זה קרוב. בזליסן היו שני מורים שהם היו ירירי הטובים,
איום היה קשר, היה מה אראם, למ אמלאת פיך לע קשן, גם כן.

שאלה: היה לכם קשר עם יהודי קרניקא, או נגיד
הג'כל, נפוסה, עם גריאן?

חשובה: לא.

שאלה: לא, לא היה קשר לא עם קרניקא ולא עם
הדרוט? הייזום בעצם שיביט באילן לטריפולי והסביבה, ערי השדה של
טריפולי?

ושובה: כן.

שאלה: ולא היה קשר אפילו לאנשים שרצו ללמוד?
לא נטעו לקרניקא, לבנגוזי?

ושובה: לא, לא. מה יש ללמוד בבנגוזי? לא היה
מרכז ליטודים, בבנגוזי לא הינה מרכז. ורבוני יהודי.

שאלה: בכלל היה קשר איזשהו, מה חשבנו על
יהודי קרניקא?

תשובה: עוברים לפעמים דרך ^{כיום}. אני זוכר מקרה אחד, בקרניקא היחידה מטפחה של בן דודי. אני הייתי בחומס מעביר שיעור בקבוצה קטנה, עמד מסתכל מסתכל ובסוף אומר לי, איך קוראים לך? אמרתי לו, אמר לי אמה הכרא אומי? הסתכלתי, אמרתי לו אמה בן דוד? לא היה קשר.

שאלה: לא היה קשר.

תשובה: לא.

שאלה: מי נחשב יוגז מכובד, יהודי טריפוליטניה או יהודי קרניקא?

תשובה: כל אחד וכבודו.

שאלה: לא, כי אני יודע, למשל שנחשבו יהודי טריפולי טהם יוגז פשוט פזוחים לאיטליה.

תשובה: לא היה המושג שקוראים לו בעלי בתי.

בעל בית אצלו היו קוראים לאדם שיכל לקח: ספר בידו, לקרוא.

שאלה: היה לכס קשר עם שליחים מארץ ישראל?

תשובה: היו מבקרים.

שאלה: אמה זוכר שמות, שנים, ארועים, משהו

מיוחד?

תשובה: היו שליחים של רבי שמעון, של רבי

מאיר, אני זוכר לפחות שניים.

שאלה: זאו אומר: מירושלים ומטבריה?

תשובה: ממירון, מצפת, מטבריה כן, היה אחר רבי חייק

שאגן ^{אמן}, היה ^{אמן} בן הרוש ^{אמן} מצפו. היה עליה שבא פעמיים לחומס. אני ראיתי אותו כאן.

השוכה: עוכרים לפעמים דרך כולם. אני זוכר סקרה
 אחר, בקרניקא היחה מטפתה של בן דודי. אני היחי בחומס מעביר
 שיעור בקבוצה קטנה, עמד מסחכל מסחכל ובסוף אומר לי, איך קוראים
 לך? אמרתי לו, אמר לי אזה הכרה אחי? הסוכלי הסוכלני, אמרתי לו
 אנה בן דוד? לא היה קשר.

שאלה: לא היה קשר.

ושובה: לא.

שאלה: מי נחשב יותר מכובד, יהודי
 טריפוליטניה או יהודי קרניקא?

תשובה: כל אחד זכבודו.

שאלה: לא, כי אני יודע למשל שנחשבו יהודי
 טריפולי שהם יותר פטום פווחים לאיטליה.

תשובה: לא היה המוטג שקוראים לו בעלי בהים.
 בעל ביה אצלו היו קוראים לאדם שיכל לקחו ספר בידו, לקרוא.

שאלה: היה לכם קשר עם שליחים מארץ ישראל?

תשובה: היו מבקרים.

שאלה: אנה זוכר שמות, שנים, ארועים, משהו
 מיוחד?

תשובה: היו שליחים של רבי שמעון, של רבי
 חאיר, אני זוכר לפחות שניים.

שאלה: זאו אומרו מירוטלים וטטבריה?

תשובה: ממירון, מצפון. מטבריה כן, היה אחד רבי חייק

שאגנל, היה בן הרוש^ט מצפון, היה שליח שבא פעמים לחומס, אני ראיני
 אנו כאן.

שאלה: אמה לא זוכר באיזה שנים?
 ושובה: בן הרוש בא אני זוכר, למה? כי רמזו לו
 כאילו הוכיח אחי על שאני כבר בן 21 ועוד לא נשוי, כשנסעתי
 לחומס אני הייתי בן 20.

שאלה: אז זה ב-1929?
 ושובה: כן, ב-25'. היינו מסודרים מבית לביא
 אז הוא אמר, עכשיו נסור לביאך.

שאלה: בעיקר באו לאסוף כסף לכולל, לא באו
 סליחיים של החנועה הציונית?

ושובה: סל החנועה הציונית באו בשנת 33'. בא
 זיל אברהם אלמליח.

שאלה: לחומס?

ושובה: לא, לא.

שאלה: לא, חשבתי אולי מישהו הגיע לחומס.
 מסליחים ציוניים לא הגיעו לחומס.
 ושובה: לא.

שאלה: גם לא בשנות הארבעים, גם לא אחרי
 אחרי המלחמה? טוב, עוד לא הגענו, אבל אני פשוט שואלת.

ושובה: אני לא זוכר, באו יהודים לפעמים,
 יהודי אחד ככה עם כח.

שאלה: עכשיו הגענו למצב הכלכלי, מה אזה יכול
 לספר על כלכלו חומס בכלל?

ושובה: אומריט שלפני בואי, כומס נוטרה על
 כלכלו חלשא, כאילו קית, קוראים לזה ספרטו.

שאלה: אמה לא זוכר באיזה שנים?

תשובה: בן הרוש בא אני זוכר, למה? כי רמזו לו כאלו הוכיח אותי על שאני כבר בן 21 ועוד לא נשוי. כשנסעתי לחומס אני הייתי בן 20.

שאלה: אז זה ב-1929?

תשובה: כן, ב-25'. היינו מסאורכביס מבית לבינו אז הוא אמר, עכשיו נסור לבינו.

שאלה: בעיקר באו לאסוף כסף לכולל, לא באו סליחים של הזנועה הציונית?

תשובה: של הזנועה הציונית באו בשנת 23'. בא זרל אברהם אלמליח.

שאלה: לחומס?

תשובה: לא, לא.

שאלה: לא, השבתי אולי מישהו הגיע לחומס.

מסליחים ציוניים לא הגיעו לחומס.

תשובה: לא.

שאלה: גם לא בשנות הארבעים, גם לא אחרי אחרי הסלחמה? טוב, עוד לא הגענו, אבל אני פשוט שואל.

תשובה: אני לא זוכר. באו יהודים לפעמים, יהודי אחד ככה עם כח.

שאלה: עכשיו הגענו למצב הכלכלי. מה אנה יכול לספר על כלכלו חומס בכלל?

תשובה: אומרים שלפני בואי, חומס נוסדה על כלכלו חלשא, באיטלקית קוראים לזה ספרטו.

שאלה: מה זה?

אשובה: זה צמח שגדל בהרים, הוא משמש מאכל לגמלים, לפרות, אבל אוטריט שהוא משמש להעטיה באנגליה, וגם להעטיה בדיס. עוד בימי הספקתי לראות ארבע, חמש פעמים שבאו אניה פעם בשישה חודשים ככה, מעמיסה חבילות. בחומס יש שני מפעלים, נקרא לזה מפעל, מה זה מפעל? בסך הכל מודש ובו מחסנים, ובו יש גם מכבשה הידראולית, אז בעונה הקיץ ברחבה שוקלים ומעבירים, שמה מכניסים אח זה בנורך כלי גרול, עושים אחר כך חבילות ושמים אחרי כן בטחונים. מדי פעם באה אניה ומעמיסה את כל זה.

שאלה: וחילפא היזה ידועה בטשהו, הצטיינה במטהו מיוחד, חוץ ממה שזה משמש להעטיה בריס?

אשובה: רק לזה.

שאלה: ומה שהכינז כחומס זה שני מפעלים להכנו חבילות כאלה?

אשובה: כן, רק זה.

שאלה: ספרטא או החילפא איך קוראים לזה?

אשובה: חילפא בערבית, קאטלקית קוראים לזה ספרטו.

שאלה: ובעברית?

אשובה: בעברית קוראים לזה ג'מא. אבל גם כן חילפא סופיז במילון. היו סוחרים אמרני לך שהיו כאיס, באי כח של פירמנה, ומכלים בקיץ בחומס, זו הינה הכלכלה היסודית לעליה הנוכססה חומס.

שאלה: נקחילה היהודית כמה התפרנסו מזה, וגמיי זה או מחילפא?

- שאלה: מה זה?
- תשובה: זה צמת שגדל בהרים, הוא משמש מאכל לגמלים, לפרוה, אבל אומרים שהוא משמש לנעשיה באנגליה, וגם לנעשיה בריס. עוד בימי הספקתי לראוה ארבע, חמש פעמים שבאו אניה פעם בשישה חודשים ככה, מעמיסה חבילות, בחומס יש שני מפעלים, נקרא לזה מפעל, מה זה מפעל? בטן הכל מגרש ובו מחסנים, ובו יש גם מכבשה הידראולית, או בעונת הקיץ ברחבה שוקלים ומעבירים, שמה מכניסים את זה בזרז כלי גדול, עושים אחר כך חבילות ושמים אחרי כן מחסנים. מדי פעם באה אניה ומעמיסה את כל זה.
- שאלה: וחילפא היזה ידועה במטהו, הצטיינה במטהו מיוחד, חוץ ממה שזה משמש לנעשיה בריס?
- תשובה: רק לזה.
- שאלה: ומה שהכינו בחומס זה שני מפעלים להכנת חבילות כאלה?
- תשובה: כן, רק זה.
- שאלה: ספרטא או החילפא איך קוראים לזה?
- תשובה: חילפא בערבית, קאטלוקית קוראים לזה ספרטו.
- שאלה: וכעבריה?
- תשובה: בעבריה קוראים לזה ג'מא. אבל גם כך חילפא מופיע במילון, היו סוחרים אמרוי לך שהיו באים, באי כח של פירסוה, ומבלים בקיץ בחומס, זו היזה הכלכלה היסודית טעליה הובססה חומס.
- שאלה: בקהילה היהודית, כמה אחפרנסו טזה, מגמי זה או מחילפא?

אשונה: לא יוזר משלושה ארבעה.

שאלה: שלושה ארבעה יהודים, כיחר עם ערבים, כיחר עם מוסלמים הם עבדו בשותפות?

אשונה: יהודי היה הממונה שלהם, של החברה הזאת. חמוט מימון צ"ל.

שאלה: חמוט מימון היה מסוכנה?

אשונה: היה בא כח משפחה נחום, ניש שם א. הפועלים הקבועים.

שאלה: אמרו שהיו שני מפעלים, אז זה שני המפעלים?

אחד של חסן ואחד של נחום.

שאלה: שני המפעלים היו בבעלות יהודים?

אשונה: כן.

שאלה: אחד של משפחה נחום, והשני של משפחה חסן, ובא כח של משפחה נחום היה חמוט מימון. מה זאת אומרת אמרו חברה, זאת אומרת של החברה של נחום?

אשונה: אני לא מכיר יהודים אחרים שעבדו שם, היו כמה נוצרים, היו עובדים קבועים, היו פועלים ערבים.

שאלה: מה מצב הקהילה היהודית, הם היו עסירים, עניי? כמה באופן כללי.

אשונה: עסירים, היו באים כמה סוחרים, כמה טאפאר לקרוא להם סוחרים.

שאלה: שאלנו אם היו עניי, עסירים, מה המצב הכללי הכלכלי של היהודים?

חשובה: לא יזגזג משלושה ארבעה.
 שאלה: שלושה ארבעה יהודים, ביחד עם ערבים,
 ביחד עם מוסלמים הם עבדו בשוהפרות?
 ושובה: יהודי היה הממונה שלהם, של החברה
 הזאת, חמוס מימון צ"ל.
 שאלה: חמוס מימון היה מסוננה?
 ושובה: היה בא כח משפחה נחום, ריש שם אה
 הפועלים הקבועים.
 שאלה: אמרו שהיו שני מפעלים, אז זה שני
 המפעלים?
 ושובה: אחד של הסן ואחד של נחום.
 שאלה: שני המפעלים היו בבעלות יהודים?
 ושובה: כן.
 שאלה: אחד של משפחה נחום, והשני של משפחה
 חסן, ובא כח של משפחה נחום היה חמוס מימון. מה זאת אומרת אמרו
 חברה, זאת אומרת של החברה של נחום?
 ושובה: אני לא מכיר יהודים אחרים שעבדו שם.
 היו כמה נוצרים, היו עובדים קבועים, היו פועלים ערבים,
 שאלה: מה מצב הקהילה היתורית, הם היו
 עשירים, עניים? כמה באופן כללי,
 ושובה: עשירים, היו באים כמה סוחרים, כמה
 שאפשר לקרוא להם סוחרים.
 שאלה: שאלנו אם היו עניים, עשירים, מה המצב
 הכללי הכלכלי של היהודים?

תשובה: היו כמה בעלי מלאכה, היו שלושה ארבעה
 חייסים, כמה סנדלים, בעלי בית מזיגה^{ואצ} היו כמה בעלי חנויות
 קטנות.

שאלה: אבל היו עשירים או היו עניים?

תשובה: בדרך כלל לא היו עשירים הקהילה,
 היו אסתי לך חמישה שישה סוחרים, אפשר לומר עליהם שהם היו
 עשירים. סוחרים בדרך כלל של סתורות של יום יום, קמח, סוכר, תה,
 בריס.

שאלה: היו הרבה אנשים שנוזקו לסעד? בוא נשאל

אח זה הפוך, היו הרבה אנשים עניים שנוזקו לעזרה?

תשובה: אלה שהיו מקבלים אז היגרה, הם באמו רק
 בדרגה התחזקנו היו.

שאלה: היו הרבה כאלה?

תשובה: כן,

שאלה: כמה היו?

תשובה: היו באופן יחסי, קרוב לעשרים משפחות.

שאלה: מי טיפל בסעד, בצדקה?

תשובה: הקהילה,

שאלה: זאת אומרת כל מה שאמרנו מקופון הקהילה.

כ"ה לא הגיע, אליאנס?

תשובה: לא.

שאלה: ג'וינס?

תשובה: רק אחרי המלחמה.

שאלה: אבל כמה מחויל, מאיטליה, מטריפולי?

תשובה: היו כמה בעלי מלאכה, היו שלושה ארבעה
 סניפים, נתיבים, נתיבים, נתיבים
 חייטים, כמה סנדלים, בעלי בית מזיגה היו כמה בעלי חנויות
 קטנות.

שאלה: אבל היו עשירים או היו עניים?

תשובה: בדרך כלל לא היו עשירים הקהילה,
 היו אסחי לך חמישה שישה סוחרים, אפשר לומר עליהם שהם היו
 עשירים. סוחרים בדרך כלל של סחרו של יום יום, קמח, סוכר, תה,
 בדים.

שאלה: היו הרבה אנשים שזקקו לסעד? בוא נשאל

אם זה הפרד, היו הרבה אנשים עניים שזקקו לעזרה?

תשובה: אלה שהיו מקבלים את היונה, הם באמת רק
 כדרגה החתונה היו.

שאלה: היו הרבה כאלה?

תשובה: כן.

שאלה: כמה היו?

תשובה: היו באופן יחסי, קרוב לעשרים משפחות.

שאלה: מי סיפל בסעד, בצדקה?

תשובה: הקהילה.

שאלה: זאת אומרת כל מה שאמרנו מקופון הקהילה.

כ"ח לא הגיע אליאנס?

תשובה: לא.

שאלה: ג'וינט?

תשובה: רק אחרי המלחמה.

שאלה: אבל כמה מחוץ, מאיטליה, מטריפולי?

- וטובה: לא.
- שאלה: מטריפולי לא עזרו?
- וטובה: לא.
- שאלה: רק הקהילה עצמה.
- וטובה: אולי, ואני אומר את זה לא בכחון מלא,
- אולי בחג הפסח היו עוזרים במטה, אבל זה לא בטוח. אני זוכר פעמיים שהיו מאכנים של שמיכות צמד שנינו למשפחה. אני יודע שפעם קיבלנו משלוח של שמיכות.
- שאלה: ואנה לא יודע מי שלה?
- וטובה: לא.
- שאלה: מי יכול היה מבחוץ לטרוח, מי יכול היה לעזור לקהילה?
- וטובה: דרך טריפולי.
- שאלה: מי היו האנשים הבולטים בקהילה נומה נבע מעמד? זאת אומרו ככה אפשר להגיד אנשים שהכירו אותם מי ופי בקהילה.
- וטובה: וראי, זו עיירה קטנה, כולל מכירים אחד את השני.
- שאלה: מי היו האנשים הבולטים בהונס, במעמד, וגם מסה זה נבע, האם בגלל שהם היו עשירים, או בגלל שהם היו מסכילים, בגלל מה בא המעמד של מיטה?
- וטובה: בחומס הכרתי את שני האחים ברנס, היו האחים חסן ואבן ויא.
- שאלה: מה שאני שואל, מסה זה נבע, בגלל שהם היו עשירים, בגלל שהם היו מסכילים?

- תשובה: לא.
- שאלה: מטריפולי לא עזרו?
- תשובה: לא.
- שאלה: רק הקהילה עצמה.
- תשובה: אולי, ואני אומר את זה לא בבטחון מלא,
- אולי בחג הפסח היו עוזרים בפסחו, אבל זה לא בטוח. אני זוכר פעמיים שהיו מאכניק של שמיכות צמר שנוגו למשפחות, אני יודע שפעם קיבלנו משלוח של שמיכות.
- שאלה: ואז לא יודע מי שלח?
- תשובה: לא.
- שאלה: מי יכול היה מבחזץ לשלוח, מי יכול היה לעזור לקהילה?
- תשובה: דרך טריפולי.
- שאלה: מי היו האנשים הכולטים בקהילה וממה נבע מעמדם? זאו אומר ככה אפשר להגיד אנשים שהכירו אותם מי ומי בקהילה.
- תשובה: זדאי, זו עיירה קטנה, כולם מכירים אחד את השני.
- שאלה: מי היו האנשים הכולטים בהונם, במעמדם, וגם טטה זה נבע, האם בגלל שהם היו עשירים, או בגלל שהם היו מסכילים, בגלל מה בא המעמד של מיטהו?
- תשובה: בחומס הכרמי את שני האחים ברנס, היו האחים חסן ואבד ואיב.
- שאלה: מה שאני שואל, טטה זה נבע, בגלל שהם היו עשירים, בגלל שהם היו מסכילים?

- וטובה: לא, לא, העושר לא קבע כאן. כמזכיר מימון ^כטל
- זה היה סמס פקיד, אבל בנאדם מכובד, הכל כיבדו אותו. הערכים היו קוראים לו פריפי (אנני, מאמדי) במזכיר. באיטלקית היו קוראים סיניור חמוס.
- שאלה: אבל למה, למה הם פנו אליו כו?
- וטובה: משום שהוא אדם צנוע, נכבד, הוא מכבד כל אדם, אדם שמוכן לשמוע?
- שאלה: אבל הוא גם היה משכיל בכל זאת, הוא בודאי ידע קרוא וכתוב יותר מאחרים?
- וטובה: קרוא וכתוב בודאי שידע.
- שאלה: לא, אבל מעבר לזה, זאת אומרת חכמה.
- וטובה: תבטא חייט, אמירה שלום, ניסיון החיטע שלו. זה היה חמוס מימון ז'ל. בקי דיני יטאל, כמו כל בקי הבתיס בקפילר ובסאר בקפילר. בקיצור: יבדי מושלם.

- ושובה: לא, לא, העושר לא קבע כאן. בטוס מימון ז"ל
- זה היה טום פקיד, אבל בנאדם מצבוב, הכל כיכרו אותו. הערבים היו קוראים לו פרי (אני, אלמדי) בטוס, באיטלקיה היו קוראים סיניור חטוס.
- שאלה: אבל למה, למה הם פנו אליו כך?
- ושובה: משום שהוא אדם צנוע, נכבד, הוא מכבד כל ארט, אדם שמוכן לשמוע?
- שאלה: אבל הוא גם היה משכיל בכל זאת, הוא בודאי ידע קרוא וכאזכ יוזר מאחרים?
- חטובה: קרוא וכאזכ כזדאי שידע.
- שאלה: לא, אבל טעבר לזה, זאן אומרו חכמה.
- ושובה: חכמו הייט, אמירו שלוט, ניסיון הייט
- שלו. זה היה חטוס מימון ז"ל. בקי דיני ישאל, גאו כל בעלי הבתים בקפילור ובסאני בקפילור. בקיצור: יהודי מושלם.

67415159

פ. זולרץ

שנתיים ועוד

פרקים שבהם יסוּר על התקופה שבליתי
 במעגל במקומות שונים בלוב, בימי מלחמת
 העולם השנייה. משלחי הודש בספר שנת
 התשי"א (דצמבר 1940) עד לכיבוש סריסולי על
 ידי הבריטים בליל שבת קודש, י"ז שבט התש"ג
 (23.1.1943).

*

יונת לאור על ידי ועד קהלות לוב בישראל
 תיבת דואר 22172 - תל אביב

11

9151573

פ. זוארץ

שנתנים ועוד

פרקים שבהם יסופר על התקופה שבולגריה
 במעורר במקומות שונים בלוב, בימי מלחמת
 העולם השנייה. משלחי חודש. כשלו. שנת
 התשי"א (דצמבר 1940) עד לכיבוש טריטוריה על
 ידי הגרמנים בלוב. אמת קודש. י"ז שבט התשי"א
 (23.1.1943).

*

יוצא לאור על ידי ועד קהלות לוב בישראל
 תיבת דואר 22172 - תל-אביב

21

חמת בית-הבנסת בבזנס

המזרח כיה-הכנסת בכומס

פ ת ה

הדברים האלה הבאים בחוברת זו נכתבים במרחק של למעלה מארבעים שנה. תקופה די ארוכה לכל הדעות, וכל זאת נראה הדבר בעיני כאילו רק אתמול-שלשום קרו. היתה זאת אחת השערות הקשות ביותר שעברו עלי בימי חי ועל כן טבעי הדבר שהשנים המרובות שעברו מאז לא יכלו לחשיכה, או לטשטש אפילו פרט מפרטיה החשובים מזכרוני.

קורה לפעמים שבטיחה בחוג המספרת או בשיחת רעים אני מזכיר נושאו מאותם הימים ומאותם המקומות שבהם ביליתי, והרושם שלי הוא שהדברים מעניינים את השומעים ורעים לדעת עוד ועוד.

החלטתי, איפוא, להעלות את הדברים על הנייר. פרק קצר של היסטוריה משפחתית לבני המשפחה וקטע של היסטוריה אינדיבידואלית לאותו חלק מהצבור שנתכו חייתי וביולתי עשות עינים במבטך שנותי אתי. זה ציבור התלמידים והידידים שוכתי לרכוש באותן השנים לבחן שרתי את הקהלה בעיר-לומס' (לונדון). שנים ברובות שזכרו לא נשכח מאותנו על אף מרחק השנים הרכ שעברו מאז וכולנו מזכירים, אגות כאהבה, ובמידה מסוימת גם ג. ג. וכו'.

יקראו הדברים ויעלו זכרונות ויחד נתן שבה ותהלה לח' שגבר עלינו חסדו וחיבאנו עד הלום.

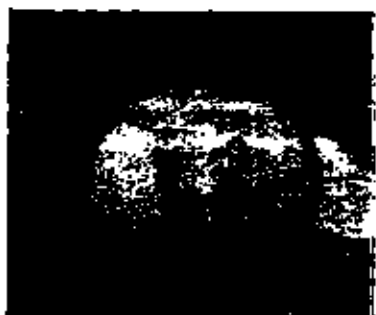
פריגא זוארץ

נתגית, תמוז תשמ"ד, יולי 1984

122

משה ברנאוויץ ז"ל

במס שמעון ז"ל

שאול (לוי) שמעון ז"ל

שמעון חגאן ז"ל

תודי נאמנם צרודה בספרו החיים

בעיה

פ ת י ה ת

חדברים האלה הנאים בחזרת זו נכתבים במרחק של למעלה מארבעים שנה, תקופה די ארוכה לכל הדעות, וכל זאת נראה הדבר בעיני כאילו רק אתמול-שלוש קרי- היתה זאת אחת השערות הקשות ביותר שעברו עלי בימי חיי ועל כן טבעי הדבר שהשנים המרובות שעברו מאז לא יכלו לחשיכה, או לטשטש אמילו פרט במרטייה החשובים מזכרוני.

קורת לפעמים שביחית בהוג המשחה או בשיחת רעים אני מזכיר משנה מאותם הימים ומאותם המקומות שבהם כיליתי, והרושם שלי הוא שהזכרים מעניינים את השומעים ורוצים לדעת עוד ועוד.

החלטתי, איפוא, להעלות את הדברים על הנייר. פרק קצר של הסטוריה מספחתית לבני המשפחה וקטע של היסטוריה ציבורית לאותו חלק נחציכוד שכתוכי חיותי ובליתי עשרות שנים נמבחי שנותי אתי. זה ציבור התלמידים והיודים שוכתי לרכוש באותן השנים שבהן שרתי את הקהלה בעיר 'לומס' (לוב). שנים ברוכות שזכרו לא נשכח מאתני על אף מרחק השנים הרב שעברו מאז וכולנו מזכירים, אותן באהבה, ובמידה מסוימת גם בגאווה.

יקראו הדברים ויפעלו זכרונות ויחד נתן שנה ותחלה להי שגבר עלינו חסדו והביאנו עד הלום.

נתניה, תמוז תשמ"ד, יולי 1984 מריגוא זוארץ

25.8.84

מנחם בגין

במוט מסוף ד"ל

שאתל (לינו) מסוף ד"ל

שמעון חטאו ד"ל

25

56

ככה זה התחיל

א.

תה זה בית ששי, ב"ז בסלו תשי"א (27.12.1930) כשלוש חודשים לאחר
 סוגרמה איסלה למלחמה לצדה של גרמניה נגד אנגליה וארצות הברית.
 קרוב לשנה אחת אחר הצהרים. חורף באותה שנה מבית המלכחים של
 העיר כמעט אשר כלוב, בה שרתתי את הצביר כמשך עשרים ואחת שנה.
 ברבות, הראה בבית המסר ומסר משוחשי מחא, החל מיום י"ז בנחם אב
 התרשי"ח 3.8.1928. חורף, כאשר, מבית המטבחיים לביתו והדיותי נדרר
 נגזמתי לבית הבטנת, ישבתי על הספסל שבמרווחי בכדי לטוש קצת.
 ולבדוק אחרי"כ את ספר התורה שחמד לצאת למסרה לקריאת קרישת
 השבוע, כדביל.

לא עברה שנה קלה והופיע בילוק באש"י (1) של המשרה ובקש ממני
 לבוא למשרת כי, "חבר שלי" (2) מבקש לשוחח אתך."

לא דרחה לי שום טיבה לראיה. קריאה זו אינה מעשה חורג במי הצביר
 רייס. לפעמים הייתי מיומן למשרה כענייני צבור שונים ועל כן קמתי
 הלכתי עם הבילוק בלב שקט שהענין יקח כמה רגעים ואחורי הכיתה
 קוהבתן לשבת. הנענו לבניו המשרה וכנסנו במרווחי הארוך עד שהגענו
 לחדרו של השומר הצעיר, ואז נחברר לי לתרומתי והדולה כי בקראתי
 למשרה לא לשם שיחה עם המר"שלו כי אם למשוה אחר, דעיני וחמוד.

— קח ממנו את התפטים שבכיסודי — אמר הבילוק לשומר ומסר אותי
 לידו, והכנס אותו לחדר המעבר."

לא האמנתי למשפט אומי, אני למעצד? מה אזה אומר, בילוק? האם
 איך סופה? מה פירוש הדבר? ככה גאמתי כשאני נודע ומסתכל בפניו
 של הבילוק בחקיה שיוגלת שאכן קיחה כאן סעוד מעצרת.

— לעצמי, איני סופה, רבי — ענה לי הבילוק בנימה של התנחלות.
 ואחי מקורה שקבלתי, וכדברו שלף מכיס בנתי פתק חרוא, ל"י ששם
 כתוב שמי, שם אבי, כתובתי דתי."

(1) היילום למשרתים, גמורים בלוב במי שלטון היטליה שם, הי"ו ורגות של
 סמלות: שאויש, בילוק באש"י ופומבאש"י.

(2) רבתי התרשי"ח במשרתה תואילתי.

72

ככה זה התחיל

היה זה כיום ששני, כ"ז בכסלו תש"א (27.12.1938) כשלישה חרשים לאחד שהצטרפו איטליה למלחמה לצדה של גרמניה נגד אנגליה וארצות הברית. קרוב לשנה אחת אחר הצהריים חורתי באותה שעה מבית לאלכוהולם של העיר רובס אשר בלוב, בה שרתתי את הצבד כמסך עשרים ואחת שנה. בדבנות הנראה בבית המסך וכאחד משוחסי מוזא, החל מיום י"ז מנחם אב היחידע"ח 3.8.1928. חורתי, באמור, מבית המשפחהם לביתי ובהיותי בדרך נ"בצתי לבית הבנסת, ישבתי על הסטל שבמרחודור בכדי לפרש קצת. ולבדוק אאי"כך את ספר התורה שחזרו לצאת למחרת לקריאת פרישת. השבוע, כרגיל.

לא עברה שעה קלה והופיע בילוק באש"י) של המשטרה וכפש ממני לברא למשטרה כי, תאג'שלי"י) סוכש לשוחת אחר"י.

לא היטה לי שום סיבה לדאגה. קריאה זו אינה מעשה חורג בחיי הצברי ריפן. לפעמים הייתי מזומן למשטרה כענייני צבוי שונים ועל כן קמתי הלכתי עם הילוק בלב שקס שהענין יקח כמה רגעים ואחזור הביתה להתכונן לשבת. חזננו לבנין המשטרה ובכנסנו בסרודור הארוך עד שהגענו לחזרו של השוטר המורן, ואז נתברר לי לחודמתי הגדולה כי נקראתי למשטרה לא לשם שיחה עם הגרש"ל כי אם למשנה אחר, רצוני המפור.

— קח ממנו את החפצים שבכיס"י — אמר הילוק לשוטר ומסר אותי לידו, והכנס אותו לחזר המצור"י.

לא האמנתי למשמש אומי, אני למעצרו מה אהה אומי, בילוק ז האם אינך טועה? מה פירוש הדבר? ככה גמנמתי כשאני נדהם ומסתכל בפניו של הילוק, בתקוה שיתגלה שאכן קריאה כזו טעות מצערת.

— לעצמי, איני טועה, רבני — ענה לי הילוק בנימה של התנחלות. ורחמי שקרה שקבלתי"י וברבתי שליף מבית בנגז טוק ותרוא"י ל"י ששם כחוב שנה. שם אבי, כחובתי ועוד...

1) היילוק ולשוטרים. גערבים בלוב כימי שלטון איטליה שם. היא נ דרונה של סמלוח; שאויש, בילוק באש"י וסוכבאש"י.

2) דרנה ותרוא"י במשטרת האיטליית.

7

"אחוז רואה שאין כאן טעות האופן לי שאין אני יודע את הסיבה אני כןר הכל מלא סקורה" אמר.
 לאחד כמה רגעים חכמתי לחדר המעצר לאחר שמסרתי ליד הימנתי את סכין השחיסה האבן המשוזת שהיו לי בכיסי דרך קבע לשחיפת עופות ואת השעון עם השרשרת שחתה לי.
 היה זה חדר קטן חשוף עם רצפת בטון, חלון קטן על מסקת הדיח הארי במסגרת את האפלילית שחיימה בחור ביום חורף קר זה באמצע החדר חיתה מיטת עץ קבועה ברגמה ומשעמנה במסגרת ובכלל החדר היה אשנב עמוך מסורג שדרכו אפשר לתפץ ולרבה. — חדר מעצר.

הר הוררים כחור המעצר

ב.

המום יבדוכא ישבתי על מסת העץ לאחר שהתעייפתי מהלך השבוע כחור מאנה פעמים ובמחתי התרועעו משבנות שונות ומשונות. לא התייתי ירד לי לנע הרבה את מוחי בכדי לחפש את הסיבה שהביאה אותי ליד כן. יודע לי ת. עונן שמצאה בי האמשלה שכללנו התבטחה אותי כעונש כות. מאוגרא רכה לבידא עמיקתא: עשנתי ללמד כל מה שאפשר את ליד "יראל תודה ועברתי. דבר שצום לקנטה ולהתנגוחה מצד האחראים. על הויתור האיטלקי בעירי ובאזור, אשר בגללו ותלוננו עלי במונו המוסק המתוו על כוסרות תינוך באזור בשני הקומיסר המקומי, שהוא הורשות העלינה של העיר. בסענה שאני גורם להלמדים היתורים שלא ימצאו זמן לביעורים: שהם מקבלים בביה"ס האיטלקי, בגלל הלחץ שאני מפעיל עליהם בכית ספרנו, והשיעורים בעל-פה שאני מטיל עליהם לעתים קרובות. עד שנאלצתי להבטיח בשני הקומיסר שלא אגון עוד שיעורים בעל-פה להלמי-דים.

ושר "עונן" |
 פעם רישו מהלמדיים הוררים ייבואו גם ביום שבת לבית הספר האיטלקי ויאלו ילמדו שום דבר אחר חוץ מהתעמלות.
 הילדים יאלו אחיו אם מותר להם ללכת. ואני בידוע את מצבי העדיין צל השלטונות וזהייתי במעקב מתמיד עניתי לילדים: "השאלו את הוררים וכפי שאמרו יכם העשירי. ההלמדיים לא הלכו, כמוכן, לביה"ס ביום שבת. וכאשר באו ביום שני לביה"ס (ביום ראשון אין לימודים בביה"ס האיטלקי) יאלו אותם הוררה:
 "למה לא באתם ביום שבת, האם ריכזו אמר לכם שלא לבוא?"
 ילד תנים אחר ענה: כן. גם נישא זה גרם להלינה נגדי בשני הקומיסר

מזר המוסק המצויני של ביה"ס האיטלקי איש נוקשה מאד. בעל צלקת גדולה בפניה. מי תשופה שמו.
 אני הנהשתי ואמרתי שלא אמרתי לתלמידים שלא ללכת, משני שה לא בסמכותי לומר להם ללכת או לא. כי התלמידים מוחז לביה"ס הם ברישות הוררים ולא ברישותי. דברי לא שכנעו כשרון את המוסק ולא את הקומיסר. "אני מאמין לילדים כמה שהם אמרו — אשר הקומיסר, ההוצאה היתה שאחרי כמה שבועות נקראתי לבוא לועד הקהלה במרישלי, "לשם שיתוו" אם מאמר לי עיי חברי הועד, שנאספו במיוחד בשביל זה: "התמושלה מתלוננת עליך. שאזה. מסריע לתלמידים היהודים בלימודיהם בביה"ס האיטלקי. אמרנו רוצים להציע לך לעזוב את כמס ולעבור לוגרתי (עיריה במרחק כ-120 ק"מ מערבה לטרישלי). שם חוכל להלעיט את התלמידים כראות עיניך כאין מרישלי".

שאלתי: האם אני חייב לעזוב את כמס או שהורבר הלוי בריגוני? ענו לי שלא ככריחים אותי לכך, אך, אנהנו מיעצים לך ואתי.
 דחייתי את ההצעה וראו הם בקטן ממני שלא אעמית יותר על התלמידים בלמודים.

יש לך שליטת חרשי החופשה של הקיץ בביה"ס האיטלקי (חלי. אוגוסט ססטמבר) בהם חוכל לעשות כמו שאחיה רוצה".
 הנסוחי ובוה נגמרה השיחה.

הייתי כמצב עדיין. ידעתי שהשליטונות מכרישים עלי בעין לא טובה והייתי צריך להוציא מאד שלא לחת להם חווננה לסטול עלי עון פוליטי זה או אחר. חזמה הייתי לאדם המתהלך על חבל מוחה שמאותתי פעורה חרומ ידאי לו אם ימצו.
 ספיד איטלקי ישר, מי גואסמלה (הבן) שמו, אמר לי פעם בסתר ובלחש: "חונה, עוקבים אחריך". הדחייתי לו ואמרתי לו שהורבר יודע לי זאלקים פחות.

בבית הספר היו לנו, בין השאר, גם כמה ספרים "לשון וספר" — ספרי כתיאות לתלמידים (גרמה לי שחיו מרגעא, חרבותי בטולין) שגנבם הייתי מלמד את הילדים.
 בית ספרנו היה בית הספר של הקהלה המצילה לא השתחמנה כהחוקתו: בשאלא לא היה לה מיקוח עליה.
 ככל זאח במצב דאז הוררתי גם כעבורה ווי מצויאחם של ספרי לימוד המיוכאים מהוגה לארץ ואין עליהם אישור ממזלתי, זו עלולה להיות סיכה טובה לשליטונות להתנכל אלי ולסטול עלי עוד "ספר".
 לגנוז את הספרים ולוחזר על הליטוי בהם, את וח לא העזתי לעשות. ודייתי צריך למנוז דרך שבה אוכל להגשיך להשתמש בספרים ללא השג. חכמתי אישוא, לבקש את עוררו של כבוד הרב סטטבלובניץ-אליה

"אחת רואה שאין כאן טעות והאמן לי שאין אני יודע את הסיבה אני בסך הכל נמלא סקרנות" אמר.

לאחר כמה רגעים הוכנסתי לחדר המצפר לאמר שמסורתי ליד הימנעתי את סביב העשייה והאמן המשתות שהיו לי בכיסי נדד קבע לשחיפת ששעות ואת השעין עם השרשרת שהיה לי.

ויה זה חדר קטן תשוף עם רצפת בטון, חלון קטן על מקטף הדלת האיר במקצת את האפלולית שהייתה בחור כיום חרוף קר וזה באמצע החדר היתה מיטת עץ קבוצה ברצפה ומשעמטת במקצת ובולת החדר היה אשכב קטן מסוג שדרס אפטר להפץ ולרבו. — חדר מצער.

ב.

הרהורים בחדר המצער

האם ידעוהו ישובתי על מנת העץ לאחר שהתעייפתי מהלך ושבו במרד מאה פעמים ובמחתי התרועעו מושבות שונות ומשונות. לא הייתי צריך ליגע הריכה את מוחי בכדי לחפש את הסיבה שהביאה אותי לירד כך. ידעתי לי ת, ענין שמצאת בי תמשלה שבגללו הענישה אחי בעונש כזה. מאגרו רכה לבידא עמיקתא! עקשנותי ללמד כל מה שאפשר את מלי יצראל חורה ועברית. דבר שגרם לקנאה ולהתנגדות מצד האחרים על החינוך האיטלקי בעיר ובאזור. אשר בגללו חללנונו עליו בזמנו המבטח המחוו על כנסיות המינוך באזור בפני הקומוניסט המקומי, שהוא הרשות הפלוגה של העיר. במענה שאני גורם להלמידים היהודים שלא ימצאו זמן לכתיבתם שהם מקבלים בניהם האיטלקי, בגלל הלחץ שאני מפעיל עליהם בבית ספרנו, והשקצורים בעל-פה שאני מפיל עליהם לעומת קרובות, עד שנאלצתי להבטיח בפני הקומיסר שלא אתן עוד שיפורים בעלי-פה לחלבי-דים.

ישך "עוד"!

סעם דרשו מהתלמידים היהודים יצבואו גם כיום שבת לבית הספר האיטלקי וכלא למחז שום דבר אחר חוץ מהתעמלות.

הילדים שאלי אוהי אם מותר להם ללכת, ואני ביררתי את מצבי הערין אצל השלטונות וזהייתי במעקב מתמיד עניתי לילדים: "השאלו את הורים ומפי שיאמרו יכם תעשו". התלמידים לא הלכו, כמובן, לביה"ס כיום שבת, וכאשר באו ביום ימי לביה"ס (כיום ראשון אין ליסדרים בביה"ס האיטלקי) שאל אותם היותה:

"למה לא באתם ביום שבת, האם הרכיזי אמר לכם שלא לבוא" וילד תמים אחד ענה: בני גם נוסף זה גרם לחלונת נגדי בפני הקומיסר

מצד המפסח המחתי של ביה"ס האיטלקי, איש נוקשה מאד, בעל צלקת גדולה בפניו, מר חשומה שמו.

אני הכושתי ואמרתי שלא אמרתי לתלמידים שלא ללכת, מפני שזה לא במסכותי לומר להם ללכת או לא, כי התלמידים מוחז לביה"ס הם ברשות הערין ולא ברשותי. רבדי לא שכנעו כמובן את המפקח ולא את הקומיסר. "אני מאמין לילדים במה שהם אמרו — אמר הקומיסר, וההוצאה היתה שארדי כמה שבועות נקראתי לבוא לחדר הקהלה במירושלי, לשם שוחה". שם נאמר לי עיי חברי העיר, שנמשכו במיוחד בשביל זה; להממשלה מתלוננת עליך. שאחא. משריף לתלמידים היהודים בליסטרדיים בניה"ס האיטלקי. אנוחנו רוצים להציע לך לעזוב את מוסם ולעבור לווארה (עירה) במרחק כ-20 ק"מ מערבה לטריפולי. שם תוכל להלעיט את התלמידים כראות עיניך כאין משריף".

שאלתי: האם אני חייב לעזוב את מוסם או שהדבר הלוי ברצוני עזו לי שלא מבייתים אחי לכור, אך, אנוחנו מייעצים לך זאת". ריחתי את ההוצה ואז הם בקשו ממני שלא אעמיס יותר על התלמידים כלפניהם.

רש לך שלישת חרשי החופשה של הקיץ בביה"ס האיטלקי (חלי, אוגוסט ספטמבר) בהם תוכל לעשות כמה שאחא רצה".

הבטחתי וכוה נגמרה השוחה. הייתי במצב עדין. רציתי שהמלמונות מביטים עלי כעין לא טובה ותייתי צריך להותי מאד שלא לחת להם תואנה לטפול עלי עון מליטי וה או אחר. דומה הייתי לאדם המתחלך על חבל מחוח שמתחמץ מעורה תחום ואי לו אם ימצע.

פפד איטלקי ושר, מר גואמסלה (תבן) שמו, אמר לי פעם בסתר ובלחש: "הזהר, עוקבים אחריך". הודיתי לו ואמרתי לו שהדבר ידוע לי ואלקים יעזור.

בבית הספר היו לנו, בין השאר, גם כמה ספרים, "לשון ומסר" — ספרי כקראה לתלמידים (נרמה לי שהיו מהוצאת "תרבות" במליון) שבהם הייתי מלמד את הילדים.

כית ספרנו היה בית הספר של הקהלה. המפללה לא השתתפה בהחוקתו: נמילא לא היה לה סיקונה עליו.

ככל ואת במצב דאו הרחתי גם בעבודה זו. מציאותם של ספרי לימוד המובאכ כחוצה לארץ ואין עליהם אישור ממשלתי, זו עלולה להיות סיבה טובה לשלטונות להתנכל אלי ולסמול עלי עוד "עוד".

לגנו את הספרים ולוחר על הלימוד כהם, את זה לא הפוחי לעשות, נדייתי צריך למצוא דרך שבה אוכל להפסיק להשתמש בספרים ללא חשש. הייבתי איפוא, לבקש את עזרתו של כבוד הרב קסטבלוניני-וליי.

57

כחיה או הרב הראשי לרשימתיו, שלא יזן לו פונקס אחד מחספסימי בצירוף
 מכתב שבו תאריך את מצבי יחסו ושלטונות אלו, ובקשות מכתב שאם ימצא
 לזכות יאשר את המשי מסעם הרבות. הראשית כך אני יכול להיות שקט
 ללא שום חשש.

השובתו של המשי גדול הוציף הוא לא אחרת לבוא, ובצורה שלא
 יתחת יצולה לצלות בדמוני אף במלומד גורד ביותר: הוא שיה לי נצטוב
 ארז של עירד חזיוק בצורה תעלה ביותר ואל מכתבו צידד החמת
 כעצמית ובאסילקית שבת כמוב:

„ספר זה אושר משעם היבנות הראשית במייסדיליטניה“
 ובמכתבו כתב לי: תוכל לחתום בוותמת זו כל ספר הגראה לך מטאית
 לבית ספרך, תוך האמץ ו

עד כדי כך ו
 כזה היה צדיק חזר הרב קסמבלולוגיוני זצ"ל.
 (אם בכתבו היה חותם בשם העברי: מל-טוב ישי בן גור אריה)
 ובר צדיק לביתה.

שיחות אלה ופוד שיחות דמות שהיו לי עם המספח הנ"ל ועם סנהל
 ביה"ס האיטלקי בעיר, התרצצו במחא באמה שעה, וער חלכה וזחלה
 לאורך החי הצר, ובשעה משה משפחתי בכיס הקטן שבו היה כונת השעון
 (שצלקת מבני בשעת המצטר) ומה אני מוצא שם - מטבע ארצשראליית
 כדומרית. מטבע של 50 מיל וחור באמצעות שהייתי נישא אחת בבית
 באופן כתיב מעין עטיפה מקודש, בגלל שתי המלים העבריות „שלשיתנה -
 איי" הטבועות בה. גם קרת לי ובשעה שהוטמר היצא את השעון מהכיס
 לא הרגש במציאת מטבע זה. לבי התחיל לדחוק בחוקת ועל אף הרדתי
 העפר והיגון שהייתי שרדי כהן, רחשו שפתי דברי הדינה לה על אשר לא
 נחשבותי כמסעי המרד זה, על החוקת מטבע של איץ הנמנה לשלמון אנגליה
 שהייתה אז במלחמה נגד איטליה, דבר שהיה מתמרד בלי ספק את מצבי
 הערין. היצאתי את המטבע תוכתי אומת כחור אחד שהייה בקיר מספל
 למסגרת והלון וחורתי להרדתי.

עברה כשעת מלח מעצרי ומה נמוחה חלתי, שטרם נבגם והוסתי אוחי
 למסור. זם מצאתי את ראש המסלה דאן, מר לינו מיסון (ויל) זומע על יד
 הבריגדיירי. עמדתי נרגש מאד עד כדי דמעות ושאלתי את הבריגדיירי:
 „למה מצווחם אוחי, מה עשיתי ו אולי זה נעשה כמסוח ו" התשובה הייתה:
 „אז סערת מנבות מהמספל הכללי של לוב, חגנראל גרציאני נגורה עליך
 ליות למשו שחזים בעיר און עם תיבת עבודה. (היינו: המפעלה אינה
 אושריח למינוסטר, אחת הייב למצוא לעצמך עבודה בכדי להחשיבוס). הסיבה

(1) רביסטיל במשפחה האיטלקית.

אינה ידועה לי, אך אני פניח שאנת יודע למה נגזר עליך עונש זה". ככה
 דבר הבריגדיירי ושלה מהחוק נוד שבו כותבים כל המרטים שלי וחשנש
 שהוטל עלי בלי למפ מדוע, ועלוי חית חותם המסל נרציאני. הבריגדיירי
 המשיך לזיג כאלו דוד אנב: „הרי אחת ואנשי החמללחם שיבוא המגלים
 כאן...". הבחשתי את העברים בכל חוקי וגם המנות מר לינו הצטרף להחששה
 זי כמובן, שניש דברנו בכל המכנסת והודך איץ, אף על פי שהייתי מסובגניס
 שהגורת נגורת ואין בידי פישון לבטלה.

שאלתי: „מששם מה אני צפוי כאן?"
 התשובה הייתה: „אנחנו פותים שתגיש המבנות של האסיריום מטייטילי
 שחוקק אחרר לפקים הגלות. אחת פעור כמא בכדי שלא יעלה על דעתך
 לבדוח“.

ביים השבת בבוט כיקר אצלי מר ראוכן ונודי הדביא בידו מרפסם של
 קסה. כיקר אצלי גם המנוח לינו ויל יחד עם אשתי היילדים, שהביא לי
 אובל, ספי תניך ונגרמם עם מוונדה. ככה עבר יום השבת והגיע יום ראשון
 שאחריו, פותים לבוא המכנסת.

במשך יום השבת ועם ראשון בעיר אצלי אחרים מוקתל שדיח להם
 האמץ לעשות נחת. ביניהם היו ירודי מצוער וחברי לעבודה בבית-הספר
 באחן השנים ר' יעקב כחלון היינו (מיום במישב עלמת אשר בגליל). הוא
 היך אחתי ברכיה מערית מ"ענינא דיומא": יזי רצון שהי יתן לך רחמים
 יתן כשם שנתן ליסוף הדדיק בבית-הספרה".

כין השא נמסר לידי מכתב ממר שמצוין חסאן (מזי גרדיף) (ויל)
 לקרומה מר זאבי בררה (ויל) שהיה באון, שבו כיקש ממט לעזור לי כפי
 יכלתי.

כזב ראשון כשעות האחרים בקשתי לדבר עם המרשל ומקנסי גיתן
 לי, התחנתי לפני שכאשר יוציא אתי מוחמת המסורה אל המכנסת של
 האסיריום שלא יכבלו את ידי, ואם אי אפשר למלא בקשה זו, שיציא אותי
 במטר בכדי שלא ירוא אחתי שאני כבול. הוא הבטיח עליים את הכנסתו.

כשהגיעה המכנסת ביים ראשון, כשעתיים אחי שקיעת החמה, נר ששי
 רחוקים, הוזמנתי למשרד יחד עם ערבי אחר שהיה גם הוא עציר, והמרשל
 אמר לשומר החלונות את האסיריום: „זה (הגראה באצבש עלי) לך תששי
 וזה (הגראה באצבש על הערבי) לך כבל“.

במכנסת היו שלשת ארבעה אנשים, נרו אלה יוונים תושבי טריטילי
 שנעצרו בביתם נחתי איץ איב, כיתום היה אחר בשם אנטוניו שאשחו
 הייתה בת יוני תושב כומס בשם כיראלאמט, והיה מכתב ברגום לעמים
 קינכות ובלל זה הרבת אוחה. הוא עירד אוחי „המטית" לי שלא יעברו
 תרשים רבים וצבאות בעלי חביות, אנגליה ואסיריפה, יבשו את לוב ופולנו
 וחזר מלחם איש לביתו.

כרתה או רכב תשאשי לטריטוריאליזציה, שלהלן לו עותק אחד מהמסמכים בצירוף
 כמעט שבו תארחי את מצבי יחם השלטונות אלי, וכעשוי מכאן שאם ימצא
 לנכח יאשר את המטר מסמך הרבנות הראשית. כך אני יכול להיות שקט
 ללא שום חשש.

חשובו של האיש הגדול והנודע הזה לא אחרה לבוא, וכצורה שלא
 יוחה יכולה לעלות בדמיוני ואי בחולמי חוררי ביותר: הוא שלח לי מכתב
 אחד של עיוני תחזוק כצורה הנעלה ביותר ואל מכתבו צריך לתת
 בעבריה ריאליזציות שבה מובן:

"אשר זה אושר מסמך הרבנות הראשית כטריטוריאליזציה."
 ובמכתבו כתב לי: תוכל לחתום במוחמת זו כל סטר הנראה לך נאמנים
 לבית ספרך, חוק ואמץ:

עד כדי כך:

כות היה צדיק החור הדב קסלבלובוצקי וצ"ל.

(את מכתבי היה חתום בשם העברי: מול-סוב ישי בן גור אריה)
 זכר צדיק לברכה.

שיחות אלה ועוד שיחות דומות שהיו לי עם המפקח הג"ל ועם מגל
 כיה"ס האיסלמי. בעיר, התרומצו במוחי באחת שעת תוך הליכה והדחה
 לאורך החי המר, ובשעת מעשה משמשי בכיס תקפו שבו היה מונח העטון
 (עלוקה מני בשעת המעור) ומה אני מוצא שם? — מטבע ארצישראלית
 כדשורית. מטבע של 50 מיל חוזר באמצעה, שהייתי נושא אותה בכיסי
 באופן קבוע מעין קמע מקודש, בגלל חושי המלח העבריות, מלשחינה —
 אי"י הטבוחות בה. גם קרה לי ובשעה שהשטר הוציא את השטר מהכיס
 לא הציגו בהצגת מטבע זו. לבי הצטיל לרשוק בחוקה ועל אף ההחרי
 הצער והיגיו שחייתי שרדי כהם, רחשו שפתי דברי דודיה ליה על אשר לא
 נאמסתי ב"שפטי המטר והי על הזקוק מטבע של איך הנתנה לשלוח אנגליה
 צדחתה או במלחמה נגד איטליה, דבר שזיה מחמיל בלי מסק אח מצבי
 העין. הציאתי את המטבע וחבתי אותה בוער אחד שזיה בעד מטעל
 למסרתה הליון חורתי לטרטרי.

עברה כשעה מעת מצערי הנגה נפתחה הדלת, שטרך נכנס והופיע אחי
 למשחר. עם מציאתי את ראש חקלה דאז, מר לינו מימון (ז"ל) צמח על יד
 הבריגודי. עמדתי נרגש מאד עד כדי דמעות ושאלתי את הבריגודי:
 "למה עצרתם אותי, מה עשיתי? אולי זה נעשה בטעות?" התשובה הייתה:
 "הו מקרה מגבות, מהמשל החללי של לוב, הנגנאל גרצאני נגזרה עליך
 גלות למשך שנהיים בעיר און עם הובת עבודה, (היינו: הממשלה אינה
 אתראיה לפרנסתך, אהה חייב למצוא לעצמך עבודה בכדי להתפרנס). הסיבה

(1) ריטמל במסמך הריטליקות.

אינה ידעה לי, אך אני מניח שאמה יודע למה נגרר עליך עונש זה". כמה
 דבר הבריגודי ושלף מחתיק ניד שבו כותבים כל הפרטים שלי והתושב
 שהוסל עלי בלי למסך מדוע, ועליו היה חתום המפקח גרצאני, הבריגודי
 המשיך ליניר כאלו דרך אנב: "הרי אתה הנשיא החללהם שיבואו האנגלים
 כאן...". הנשיא את הדברים בכל חוקי וגם האמון פר ליני הצטרף להמשכה
 זי, כמובן, שינוי דברת בכל החכמה והחרי ארץ, אך על פי שהייתי משוכנעת
 שהצורה נגזרה ואין בידי מישהו לבטלה.

"שאלתי: "ומשם מה אני עצור כאן?"
 התשובה הייתה: "אנחנו מחכים שתגיד המכנית של האסירים מטרטרילי
 שתקח אותך למקום הגלות. אהה עצור כאן בכדי שלא יעלה על דעתך
 לברוח".

ביום השבת בבוקר ביקר אצלי מר ראובן זנוורי והביא בידי סרמט של
 לקחי. ביקר אצלי גם המנות לינו ז"ל חד עם אשתי תללים, שהביאו לי
 אוכל, ספר תנ"ך וכגדים עם מוודה. כמה עבר יום השבת והביע יום ראשון
 שאחריו, פתחים לבוא המכנית.

במשך יום השבת יחם ראשון בקור אצלי אחזים מחקל שהיה להם
 האמון לשעות זמא. ביניהם היו דידי מנער ותברי לעבודה בבית-המסר
 באותו השנים י יעקב בחלון היי (היום כמושב עלמה אשר בגליל). הוא
 כירד אחי בברכה מקורית מ, ענינה דימאי: "הי רצון שהי יחן לך רחמים
 יחן כשם שנתן לימאי הצדיק בבית-המורה".

ביך השאר נמסר לידי מכתב ממר שמעון חסאן (מוני גרלב) (ז"ל)
 לקרובי מר זאכי כרדה (ז"ל) שהיה באון, שבו ביקש ממנו לפזור לי כשי
 יכלה.

ביום ראשון בשעות הצהריות בקטחי לרר עם המרשל והמוקשי נחן
 לי, התחנתי לפני שכאשר יציאו אותי מהנתה המשרה אל המכנית של
 האסירים שלא יכלו את ידי, ואם אי אפשר למלא בקטח ו, שיציאו אותי
 במטר בכדי שלא יראו אותי שאני ככול. הוא הבטיח וקיים את הכמחות.

כשהגיעה המכנית ביום ראשון, כשפתיים אתר שקיעת הנחם, נר ששי
 רחוקה, הוזמנתי למשרד יחד עם ערבי אחד שהיה גם הוא עציר, המרשל
 אמר לשטר המלוה את האסירים: "זה (הראה באצבעו עלי) ילך חששי
 גוה (הראה באצבעו על הערבי) ילך ככול".

נמכנית היו שלשה ארבעה אנשים, היו אלה חיונים חושבי מריטולי
 שפערו ביהותם נחגי ארץ אירב. ביניהם היה אחי כשם אנטוני שאשחו
 היתה בת יוני חושב כומס כשם פיראלמט, והיה מבקר בנוסם לעומם
 קרובות וכלל זה הכרתי אותו. הוא עודד אותי והנטיח לי שלא יעברו
 חיישים רבים וצבאות בעלי תכרות, אנגליה ואמריקה, יבששו את לוב וכולנו
 נאזר כשלוס איש לכוחו.

26

11

בית הסוהר

קירוב לשעות חצות תביעה ומסכנית לשערי בית-הסוהר במימראתא (זיה גשם שוטף במשך כל שעות הדיבור השחר קיר חוק. אני אנודתי מרובינות הדא המשיכה לנסוע עם המצייים החונים אל מתנה הדינת שהיה או בביאריה אל חסות). הסוהר, ערכי בגיל המופלים שהיה מוכר לי מאמן שדוחו בבית הסוהר תופני שהיה בנוכח הבגים אותי לחוד אחד גדל שבט שכבו על מזצלאות כ-30 אסירים ערבים. תורה לי כיצד על מקום פניו אשר שבו אוכל לשכב, יצא ונצל את הדלת. ישבתי על שתי השמיכות שנחתו לי, כשאני לבוש בפשטיל חחורף שלא פשטתי אותו בגלל הקור.

ישבתי כמה שעה ארוכה והחלטתי בלבי שנכח אשאר כישיבת עד הבוקר. מה ותי תרהידי באותה שעה לא קשה לנחש. נודת המצמל הקטנה שהחשיכה את החורף יותר מאשר האדמה אוחה, עשרות האסירים הערבים שכבו לארבעי של החוד, המזירות שהיו נשפפות מתי שגם מרדשים פת ושם, היה עם קולות מי הרשם פורחמי מבלויבים אל המצר בבית-הסוהר, כל אלה העמיקו את המעקה בלבי ותשרו עלי דבאנו הערבי עשכב לעזי שמה את צנינו שתאום ושאל אחי: "למה אינך שוכב? עיניי לו שאני יוכל לישון. איני יודע כמה זמן עבר ושתאום נשמע קול מיכוב המצול. הדלת נמתה והמותר רצו לי לצאת. יצאתי הצביל אוהי לחוד קטן שבו הייתה ממת ועליה שכב מרשותי. על רצפת הביטון היו חצי מתולת ושתי שמיכות, והסוהר אמר לי: "ורו מקומך". יצא ונצל את הדלת. מה נרם לשיעור והו כח וניע את הסוהר להחליף את מצבי למצב אנשי. "מבוגר" שוחח או יודע וז - איני יודע. תאכנת כי הסו זה בא מהשמים ונתחקה בלבי האמנה שיעד תבוא הישועה ואצא מאפילה לאורה.

לאחר שנפלה הדלת פתח האיש עשכב כממה בשיחה אחי. התכיר לי שהוא נחין יוזני יליד טרושלי. היים מאורטט במקצועו שם. הוא נבלא לשכרעיים בגלל ששכה להאמיט במשטרת פעם בחודש כמי התראתי שהי או פזמן טרוץ המלחמה איסליה - יוזני. הוא כותין וז היתה לו הכות לקבל מטה בבית הסוהר. אלה שנולדו בלוב ואינם נחייני ארץ ורת כמותי. איך להם וכות ע והם הייכים לישון על מתולת עם שתי שמיכות, שישחוד בון האסיר למצב ולמבטח.

כשעה משקמט בסוקר, לפני שהוחלל אור היום נפתחה דלת חדרתי.

- 5) עיר הגימט במרחק 80 ק"מ פנומה.
- 6) בקרבת "טירתי", כ-100 ק"מ מרחק לטרושלי.

זי זכות מוחלת לנתלים זרים שמרשית להם לצאת לשידותים ולחצר שעה ארוכה לפני צאת האסירים החוזרים. וכך גם אני מניח מותר זה בזמנו של שבט החוגי.

אחים לצרה

ישנו פונגם יודדי ערבי עממי שהיה שגור כפי יודי לובי. אנשאלה מקום ידוי יחידים, וגם בבתי הסוהר.

באותו בוש חודף קר פעמתי את ספמי של פונגם זה. בחצר בית הסוהר זלחתו. בשר מים ועליה קשור דלי. נגשתי לקחת את הדלי בבדי לדלות מים למסלול ימים ולרדופת הפנים. והנה קול קורא אלי: "לא, לא, רבך חכה". זה היה קולו של צעיר תורדי מאנשו מימוראטה שהיה אסיר בבית סוהר זה וקרא נבש אלי ואמר לי: "הנה הכנתי לך מים חמים. סבון וסבנה, תתרחץ בחמין שאלתי אותו: "איך ידעת שאני כאן? והרי גבעתי רגה את חצות לילתי". פנה לי שחממתי מימר לו ואת, ומכיוון שהוא אסיר יודדי יודי, ניתנת לו רשות לתקיע לו אוכל כשר במטבח בית-הסוהר.

והאיל ומקצועו נגר, ניצל אותו ממול בית הסוהר לעבודות נגרות בבית הסוהר וגם בבית המגלה. מכאן החושפיות שהיתה לו בבית הסוהר לצאת ולבוא פתוחר בלי הגבלה. שם משפחתו של יודדי נפלא זה היה צורר (לצעירי הגודל נשכה ממני המים שגם המרטי). לא קשה לחזור את המרגשות הרבה על מפשה חסוד של יודדי פשוט יקר זה. הודייתו לו וברכותי אותו מעומק לבי. ספק רב אם יצאה ממי אי-פעם ברכה נגישה מלב ונטם כמו ברכה זו.

באותו יום בא לבקר אותי המנהל מעוזק (פחוגה) ישועה ויל מבני הקהלה של כומס ושהיה נר במימוראטה. הוא הביא לי אוכל ועודד אותי כפי שהיה יכול. ביקור זה לא היה חד פעמי. הוא ביקר והביא לך אוכל כל ימי שבתי בבית הסוהר. כשנצטנתי הצטננות חוקה כתוצאה משכיבה על מחצלת על רצפת ביטון. הביא לי בקמיק קטן של קוניאק פריצינאל, תרומה כדוקה ננד הצטננות. יחטר לי וואו אלקים לשוכה נתחם נפשו כתי-הסודים.

אחים לגורל

אחרי תמימיים הועברתי לחוד אתי טרוח יותר, שהוכחו אליו ארבעה המישה אסירים מוכבדי הערבים במימוראטה מהמשפחות המיוחסות שבהם, שגם הם נעצרו ונאסרו ומעמדם מליטיים הינם היה להפיל למתנה המעצר. בחרתם היתה לי הרגשה שחוק מטיקה, מנין "צלת רכיס". הם היו אנדי

וז נבות מיוחדת לנמלים גרים שמישים להם לצאת לשירותים, להוצר שעה ארוכה לפני צאת האסירים מהאיים. וכך גם אני נצטוו מותרון זה כוכבתו של שכני הירוקי.

א ת י מ ל צ ר ה

ישנו פתגם ישרי שרבי עממי שניה שגור בני יעדי לוב, "אנשאלה מא יבקשנו אליהו הזה מן אלחכאס". שתרגמו הוא: ימי רצון שגבל מקל' היו יתמידים, וגם בבני המורה". באותו ברכי חרף קר עממתי את מעש של מתגם זה. בחצר בית המורה חתל' באר מים וצליה קשור דלי. נגשתי לקחת את הדלי בכדי לללות מים לנסלות ימים ולרחיצת האגים, והנה קל קרא אלי: "לא, לא, רבי, חכה". זה היה קולו של צעיר יונדי באגמי מסודאסיה שניה אסיר בבית סוהר זה וקרא גוש אלי ואמר לי: "הנה הכנתי לך מים חמים, טבון ומגבול, התחנח בביתן שאלתי אותו: "איר ייעת שאני כאן ו גדי הנצתי הנה אחר הצות לילתי". ענה לי שתמהו סיסר לו ואת, ומכינון שהיא אסיר יהודי יחיד.

ניתחת לו רשות לצבין לו אוכל כשר במקבת בית המורה. והואיל ומקצופו נגר, ניצל אותו מזהל בית המורה לעבודת נגרות בבית המורה וגם בבית המנהל. מכאן החופשיות שהיחה לו בבית המורה לצאת ולבוא מהחצר בלי תגבלה. שם משפחתו של יעדי נמלא זה היה צירר (לצפירי גדול) נשמה ממני במסך השנים ימא הרטיט). לא עשה לתאר את הרצינותו הרבה על מעשה חסדו של יהודי פייס יקר זה הודיעו לו וברכתו איתו מעומק לבי. ספס רב אם יצאה מפי אייפעס ברכה נרגשת מלב ומעש כמו ברכה זו.

בארתי יום בא לבקר אותו המנוח מעתוק (פתוגה) ישועה וי'ל מבני הקהלה של כומס שהיה גר במסודאסיה. הוא הביא לי אוכל ועודד אותי כמו שהיה יכול. ביקור זה לא היה חד פעמי, הוא ביקר והביא לי אוכל על ימי ישובי בבית המורה. כשנצטנתי הצטננות חוקה כחוצאה משכיבת על מוצלת על רצפת כיסון, הביא לי בקבוק קטן של קניאק מריצנאל, מרומה בדוקה נגר המצננת. חזר לו זאת אלקים לטרנה ותנוח נששו בגו'העדרים.

א ת י מ ל צ ר ה

אחרי חמישים וחצי שנה לחוד אורי מרחו יחור, שהוכא אליו ארבעה חמישה אסירים מוכבדי הערבים במסודאסיה מהמשפחות המיוחסות שבהם, שגם הם נעצרו ונאסרו מעצמים פוליטיים וזינם זיח להצלה למתנה המצעה. בהפרסם היתה לי הרגשה פחות מעיקה, מציץ "צרת רבים", גם היו אנשי

ב בית הסוהר

קרוב לשעת הצות הגיעה המסניית לשערי בית המסוהר במסודאסיה (זיח גישם שנתק במשך כל ימיות המסירה ושירי קצי חזק, אני זמירתי מסובכנית והיא המשיכה לנמוע עם המצדדים והיוצים אל מתנה הריסת סוהר או בג'ונות אל חספ"י). המורה, ערבי בגיל החמישים שהיה מוכן לי מומן שירותו בבית המסוהר וממני שזיח בנוכח המניס אותו לחוד אחר גודל שבו שכבו על מחצלאות כ-30 אסירים ערבים. הורה לי נידו על מקום פגור אחד שבו אוכל לשכב, יצא ונמל את הרלה, ישבתי על שתי המסוכות שנתון לי, כשאני לביש במפיל החורף שלא פשמתי אותו בגלל הקור.

ישבתי ככת שעת ארוכה ותלמתי בלבי שכמה אשאר ב'שיבה עד הובוק. מה היו הדוארי באותה שעה לא עשה לדעשי. נודת והמשפל חקסנת שהתשיכה את פחור יחור במשיר האריה אחור, עשירות האסירים נפרסם ששכבו לארבו של החורר. והמיררות שהיו נשמעות מדי מעם מהרשנים פה ושמ, יחז עם קולות מי תגשם שזרמו מהמרגיבם אל החצר בבית המורה, כל אלה התמידו את המעיקה בלבי והשירו עלי דבאון הערבי ששכב לצד פתח את צעיני סחאום וכאל אותו: "למה אינך שוכב וי' עניתי לו שאני יוכל לישון. אני יודע כמה זמן עבר ותחאום נשמע קל מיכוב המצפיל, הדלת נפתחה המסות רמו לי לצאת. יצאתי והרפיל אחרי לחוד קטן שבו זיחנה משה תוליה שכב מ'שיחה על רצפת הביסון וזו חצי מחצלת ושתי מסוכות, חסוהר אמר לי: "ועת מקומך". יצא ונעל את הדלת. מה גרם לשעירי זה ז כה תגיע את המסות להחליק את מצבי למצב אנרשי. "מובדד" סווח או יודר ז: - אני יודע, האכנתי כי חסד זה בא מהשמים ונתחוקה בלבי האמצנה שעוד תבוא הישועה וראצא מאשילה לארדו.

לאחר טענלת הדלת פתח האיש ששכב במטה בשעה אחי, התבודד לי שדא נחוז יחזי ילד מרישלי, היים סחורסם במקצונו שם. הוא נבלא לשכועים בגלל ששמה לזעצוע במסירה מעם בחודש כמי ההוצאת שהיו אז מגמן סרוץ המלחמה אוסיליה - יחזק. הוא כותיו זי הייתה לו הזכות לקבל מטה בבית המורה. אלה שנלוו בלוב ואינם נחזי ארץ וזת כמוני. אין להם וכוח מ' יום חייבים לישון על מחצלת עם שתי מסוכות, שישחד כסן האסיר למצע ולמכסה.

כשעה שקדמת במפקי, לפני שהתחול אור היום ופתחה דלת חדרני.

15 עיר הסוהר במרחק 80 ק"מ מביבס.
16 בקרבת "מירתי", כ-15 ק"מ מזרחה לעירשלי.

1515
1513
1512

הסדר י"ח מכית-הסוהר

בישעת בוקר מוקדמת, ביום השבת י"ב בטבת ה'תש"א (11.1.1941)
הוצאתו מבית-הסוהר, המנהיג משה ז"ל ואני, חשפנו לבוא המכונית שתקח
אותנו ל... אחרי שעה קלה הופיע פר' יהודה זנחרי הי"ד, או ראש ועד קהילת
מסדראמת (כיום הוא חושב אשדוד) והביא טיכוס עם קפה ועפר לשוחח
אמנו. ק"דב לשעת הנסיעה גילה לי כי אשתו ובני נמצאים בעיר. הם באו
מבוסס במקרה, שמנתן להם הדישוח לבקר אותי בבית-הסוהר. רשות זאת
לא ניתנה להם מבין שאני, איבני אמיר. הצטרפתי מאד לשמוע זאת
וביקשתו משה זנחרי, אולי אפשר לקרוא להם הנה". המשובח היתה: המקום
רחוק ולא יוכלו להגיע בוטו.

עוד מיטת יעון ונסחת ככוס היגונים.
סוף סוף תגיעה המכונית, זו היתה מישאיה טעונה חבילות המיוענות
לאוהן. עלינו החזישנו על החבילות ואחנו שני שוטרים ערבים, ליווי, כיואת
לאסירים שוליים, "מסוכנים", השוטרים היו אנשים טובים, שתרבו לשוחח
בינם ובין עצמם ואחנו, גם עוררו אותנו בדבריהם והאיצו בי לעצום משהו
,"הכל יצבור" וכדומה מדברי נחמה כאלה.

היום היה יום סבת קל, מה שאילץ את הנגד הערבי לעפור את המכונית
אחרי נסיעה של כמה עשרות קילומטרים, ירד ואסתי יחד עם עוזרי, קוצים
מתסבירה וחוליק מורה שמסביבה השטע כולנו.
שרד היתה ארוכה, שוממת ומשעממת. כל כמה שהתקדמנו ראוי יותר
וחזר נוח מדברי, משני צידי הכביש החלצו לכל מלוא העין, כמעט שלא
משגשו בשום העדפה של מכוניות לא כיוונו שלנו, ולא בכיוון הנגד, מדבר.

מ ב צ ר כ ו ג י ם

עם שקיעת החמה הגענו למבצר גדול עתיק (נראה מימי הניבאיים).
חומת גבוהה מסביב לי ומכשנים כמה מבנים ששימשו מקומות מגורים
וגיש לאנשי המבצר, החילים האיטלקים והערבים שהיו במקום. מבצר שעמד
כענק אנדווי בתוך הים האינסופי של החלחה.
מבצר זה שמו, מבצר בוינגיים" ונוכחתי או באטרה שוחחה שגורה
כפי יחדיו טריפולי, בעת שהיו ירעים לתאר חורבן גדול היו אוקרן. בלא
בווינגיים" (חורבן בוינגיים).
נבסמו עם המלווים שלנו, קבלת הפנים מצד השוטרים ותחילים שבמקום
לא היתה רעה. נתנו לנו מיס לרחוץ את הפנים והידיים וגם כיבדונו בלחם
וחולב מתוך קוסטאות שהיו מיובאות מאיטליה, יוכרו כאן לסובה.

מעמקת שופת ד"ל

חדב משח כלולו זצ"ל

שיחה בניימה, אנשים מולחבתים ותנונים, ישל אני המצב היה להם חרס
המקר נריח, דבר שהקל לא כמעט על מצבי הנפש.

מספם הזכרתי בין בני עורמ, גרם לנו שתמורר הנגנע עשנים כעדינות
יחירה. היה מעברי בסתר כמתבים שנים ומשפחותיהם, תהדר לא היה נשל
כמפמת כמטר שעות היום. חקלה לא מבמלת כנגאי בית המסדר, שגם אני
הנחיתי ממנו, כמובן. יום יומים אקלי-כן הנבא, לבית-הסוהר זמנתי רבי
משח בלולו ז"ל, על שחיה רבה של העיירה סירת, ושגם לו הודיעו שדוא
ישלה לגלות בעיירה, "אך, תרא, ז"ל, לא הראה שום סימן של צר הראגה,
לסוחת בלטי זרין, אודוכא, אמר, אני שפח שעכשיו אני יודע שהונני ארש
השוב ואי"י שליטיקה מסוכן שרוממשלה גאלזה לביים עלי את ידו..."

י' משה ז"ל, לעיידת גלוחו, "אני, העצבתי לחוד אחר קטן שבו היה אסיר
ערבי אחר, ייחא ומגושט, ישל איי שייטיבינוטו טראה שוחיה גם טוב לב.
המכרתי לעיל שהמנח ממוק יסופה ז"ל היה מביא לי אוכל יום-יום.
עם האוכל היה מביא גם מנת מלה. היינו אוכל חלק מהאוכל ומימך אחרי.
כר את המלה לשארית החובשיל שנשאיר בעלחה, כשעברתי לגור עם האסיר
השטרי, הצינתי לו את שאריות האוכל אם ירצה בכך, ושכחתי כי לתוך
תשאירית שפתי את המלה שנשאיר וטעא היה כבמנת גדולה. תא אנל בתיאובן
את השאיריה ולאחר שנמל העיר: "הת מלות, אודוני..."

38

1945
 15/5/50
 15/5/50

הפרייה - מכירת הסוהר

בשנת בוקר מוקדמת, ביום השבת י"ב בטבת ה'תש"א (11.1.1941) הוצגו מבית הסוהר, דבנת ר' משה ז"ל ואני, ונציגו לבוא המכונת שנתק אחת ל, אורי, אחר שנת קלה והפיע מר קרנה נגודי הי"ו, או ראש ועד קהילת מיסוראפה (כיום הוא תושב אשדוד) והביא מרכוס עם קמה ועמד לשוחח אחת, פ"ב לשעת הבטיחה גילה לי כי אשתו ובני נמצאים בעיר. הם באו מוכנסם בתקופת שנתנו להם הרשות לבקר אותי בבית הסוהר, רשות זאת לא ניתנה להם מכיון שאני, אינני אסיר, הצערת' מאד לשמיע זאת ובקשתי פשר וכוונתי, אולי אפשר לקרוא להם הגה"ה, התשובה היתה: דבקתם רחוק ולא יוכלו להגיע במוך.

עד מיפת יזון נוספת בבוס הינונים. סוף סוף הניעה המכונת, זו זיחה משאית סעונה חבילות המיזונות לאון, עלינו התישבנו על החבילות ואתנו שני שוטרים ערבים, ליווי, כאות לאסורים פוליטיים, "מסוכנים", השוטרים חיו אנשים טובים, שרבו לשוחח בינם ובינ עצמם דאנתו, גם עודדו אותנו בדבריהם והאזינו כי לשעם משדו, והכל יעבור, וכדומה מדברי נוחה כאלה.

היום היה יום שבת קל, מה שאילץ את הנהג הערבי לעצור את המכונת אצרי גמיעה של כמה פשרות קילומטרים, ירד ואסף יחד עם שוטר, קיצים מסוכנים ודחלים מדרת שמסכיבה תמטו כלנו. הדרך הייתה ארוכה, שוממת ומשעממת. כל בנא שהתקדמנו ראינו יותר ויותר נוף מדברי, פשעני צידי הכביש חולות לכל מלוא העין, כמעט שלא נשענו בשעם תנופה של מכונת לא בביון שלנו, ולא בביון הגרר, מדברי.

מבצר כ"ו - ג'ג'ים

עם שקיעת החמה הגענו למבצר גדול עתיק (בנראה מימי היומאים). חומתו גבוהה מסביב לו ומכוננים כמה מכנים שימשו מקומו מגורים ונגיע לאנשי המצב, הוויליים האוסלקים והערבים שהיו במצב. מבצר שמד כעצם אדחתי בחור הים האינמוטי של החולות. מבצר זה שמו, מבצר ג'ג'ים" ונזכרתי או באמרת שהיתה שורה כפי יחודי סריסול, בעת שהיו רוצים לתאר חורבן גדול הד אקטור, "בלא ב'ג'ג'ים" (חורבן ב'ג'ג'ים). נוכחנו עם האלונים שלי, קבלת המנים מדר השוטרים והחיליים שבמקום לא היתה רעה, נתנו לנו מיס לרחוץ את המנים והיריט וגם כיבדנו בלחם ובחלב מתוך קסמטאה שהיו מוככאות מעטליה, יזכר כאן לשמה.

38

דרכ משת בלולו זכ"ל

מערתוק שיעת ז"ל

שיחה נעימה. אנשים מתורבתים והנונים, שעל אף המצב היה להם תשד דומד בריא, דבר שהקל לא במעט על מצבי הנפש.

מעמדם התברתי בין בני ערמם, גרם לכר שהמטרי התנגב עמם כערינות יחורה. היה מעביר בטרם סבתים מהם ומאשמותיהם, תחוד לא היה נפול במשחה במשך שעות היום. הללה לא מנסלת בגנאי בית הסוהר, שגם אני נהנתי ממנה, כמוכן. יום יומיים אוקייכך הוכא. לבית הסוהר האנזח רבי משת בלולו ז"ל, מר שזיה רבת של העיריח סירות, דשגם לו נודיעו שהיה ישלח לגלוח בעירה, אורי. הוא ז"ל, לא הראה שום סימן של צער חזונת, לשוחח בלפי חרז, "אדרבא, אמר, אני שמוח שעכשיו אני ירדע שהגנו אשח חזונת ואי"י פוליטיקה מסוכן שהממשלה נאלצה לשים עלי את ידה".

יומיים "לישה לפני נוצאתי מבית הסוהר להמנעי יחד עם המנזח ר' משה ז"ל, לעיריח גלוחנו, אורי, והערבתי לתוד אחר קטן שבו היה אסיר ערבי אחר, יחוד ומנושם, שעל אף פרימטיביכיתו נראה שהיה גם טוב לב. הנכרתי לעיל שהצנח מעתק ישופה ז"ל היה מביא לי אוכל יום יום. עם האוכל היה מביא גם מנת מלח. זייתי אוכל חלק מהאוכל ומריק אחר-כך את המלח לשארית התכשיל שנשאיר בצלחת. כשערבתי לגור עם האסיר השחור, הצינתי לו את שארית האוכל אם ירצה בכך, ושכחתי כי לתוך האשורית שמתי את המלח שנשאיר ותוא היה בכמות גדולה. תוא אכל חתישונת את האשורית ולאחר שנמר, העיר: "והית מלות, אודוני".

תשובתי היתה: "כן, וכל מה שאנא יודע לעשות אני גם כן יודע".

או הציג לי לעשות נסיון, להכין מעט מסוגים אחדים אל ממתקים לשלוח אותם לאנשי השלטון במסעם, ראשי הוצאה האגסטרד, אולי יצא מזה משהו לפרנסה. תסבתי בטובן להצעה ומכיוון שלא היה לי כסף לקנות את המומרים הדרושים: טוב, קטן, שקדים ועוד, הלוחה לי המנוח ר' משה לייטרות, קניתי את המומרים הנצתי לעבודה כשעל ידי עורך המנוח ר' משה ז"ל בעיית הכבשן לאמרה לא איהיה, למנוח ואפי היה כבשן קטן שעמד בחצר ים של תודבות. ששענו אותו אחת-שתיים, הסקנו ואמנו, הכל הלך למשרדים והמאורה היתה משובבת. ארינו חזירות אחדות חצו"ל, שהיה סביר את הקציעים, שלא תכילה לכל קצין חצו"ל לתעובות.

לנחורו במוקד הלכתי לקצין המשטרה, המדלל כינרטי, ואמרתי לו שאני יודע לעשות ממתקים ומבקש שיזנו לי רישון לעבוד, והוא ענה לי: כן, טעמתי מהמתקים שעשית, הם טובים מאד ואני מודה לך, אתה יפול ללכת לעבוד ואין צורך ברישון.

מאותו יום החלטנו לעבוד וראינו ברכה בפעולתי. שברנו בית בן חדר אחד והחלטנו לעבוד בו, מדרגת נחשת, עריבה גדולה ועוד כלים השפלה לני הצעחה רחל אשת ואפי ז"ל, עבדנו והמדה לפנינו שאלת שיווק החוחרת. בעיר היו שנים-שלושה בתי קפה גדולים, המחווקים על ידי עריכים, שבשעות הערב היו תמיד מלאים בחילים איטלקים, הלכתי אל בעל אחד מהם והצעתי לו שאבוא לו במת במאת החיכות של במתקים והידעתי בשם "אפי" זה מרש"י, העשויים מסאסה מרוק ועריך ומפולא שקדים וסוכר. במתק סמים מאד המחאים ביותר לאכלו יחד עם שתייה והו או קפה, הראיתי לבעל בית הקפה דוגמת המתק שהבאתי ביד, הוא טעם ונהנה, סיכמתי אתו את המחיר שהשאר בשבילי ריווח והגן האפרונו לו שאם החוחרה או חלק ממנו לא ימכר אקבל אותו בחורה. אחרי כמה שעות הבאתי לו במתקים החיכות והלכתי. לעת ערב חורתי לשם התעורר שובל, "התחתי" למחרת הבאתי את הממות לפי בקשתו של בעל בית הקפה וגם תשום חבל נעלם. כן נבישר הדבר יום יום. כשברע ימים אחר כך בא אלי בעל בית הקפה השני וביקש שאבוא גם אליו במתקים כאלה. לא תבסחתי לו לעשות כל, כי אמרתי בלבי אולי בוח ארנני את המאורה שלו, בעל בית הקפה הראשון, ועלי לקבל את הסכמתו. ואבננו אך שמש תראשון מכני את ההצעת קטן כאילו נשבו נשח ואמר לי: "הוור פן תעשת זאת ודאי לשם מה אתה עובד ו למסור ולחורתי העבוד ככל יכלתי ותביא את המאורה ישר מבגבשן לכאן ותקבל את המאורה על המקום, אתה רוצה כמה מאקום ו אתו לך כל סכום שאתה רוצה" העסק עם השני לא יצא למעל כסבו.

עוף הזמים תליך במורה את הקול, שהנה בעיר מדבר צחיחה זו אפשר להשיג... מלחמים ומשיבות מפולה. יום אחד בא אצלנו סרינס

40

איטלקי הממונה על ה"מנסה" (חדר האוכל) של חת הקציעים והמיון מסמי של "טורקות", מלאנו את בקשתו והוא היה מרודה. כמה ימים אחרי כן בא אלינו הסרינס הממונה על ה"מנסה" של הקציעים וגם הוא הזמין טורקות וקבל.

הכנסת אורחים

ובאנו אני חייב לציין לשבח ולברכה את מידת הכנסת האורחים של אנשי העיר והאם הוגושי חונדיב שהתחילו אלינו במשך הזמן שישענו בעירם, זו היתה הכנסת אורחים טבעית, חרמה ומטרה.

ומפשיים שהיו כך היו: א. הימים ימי מלחמה והכל היה בקיצוץ וקשה היה אישא להשיג את כמות המוכר הדרוש לעבודה, גם מעריכים אחרים היו תמיד "זאת, שעשית וקמת. הנהה שמעונו שבעל חנות כסרינס יש לו סחורה אלה וצבר לאנשים המוכרים לו, "במחנה. לשלנה". הלכתי אליו ובקשתי למכור לי קטן סוכר וכן קצת חלה ושעשית, הכסיה לי שישלח את החוחרה לבית, וכן היני הלכתי למצאת להרות לו ולשלם לו את המניע לו. הוא ככל רק המצית חסוכר (עשרה קילוגרמים) ואילו דמי השעשית הייתה לא רעה לקבל בשום אופן, "זאת מחנתי הקטנה לכך, אתם ארדונו".

ב. לשב עבודת סוגי המתקים השונים לאחר ההומנוט של שני הסרינסים בני"ל הייתי זקוק לכלים שונים: הבנחה דפוסים שונים. ברחוב שבו נמצא ביתו של ואפי ז"ל, שבו התארחנו, היתה חנות של סחח, בעל החנות היה מאנשי המסעם, איש כבן עלושים שהיה מוכחה במקצועו, המברתי לו את העורות והפידה והיא חספ.

רק דבר אחד נקס: "מה להבנת הכלים אין לי, תנסה להיני את החוכר בכמות הדרושה ותביא לי ואני אגיד לך את כל מה שבקשת". הצלחנו להשיג הניב פחיה ריקות תבאנו לו, הוא עבר במשך ימים והכין לנו את כל הכמות הדרושה. הייתי סבור או שנשאר כאן המשך השנתיים שנגורו עלינו בגלות ועל כן הומנתי כמיות גדולות של כלים שונים. למעשה, לא נשארנו באון למעלה מארשיים, כמו שיבוא לחלו במשך המישר.

ראיתי את העבודה והייתי שבע רצון, ביקשתי לשלם לאיש את שכר עבודתו ולא האמנתי למשפט אנו: "אין לך מה לשלם לי, אחת בן אדם שהריקו אותו מאגסטרדו כבוש ונמצא עתה בעירנו, מה יש אם עורתי לך כממה שעות עבודתי" כולי גרעש ונפסם מתשובה זו, ההחננו לפניו איקבל משכרו מיניסום שטר עמדתו, ולשווא. בימים שנים לא רעה לקבל

אף שרומה אחת בקישי רב הצלחתי למצות לשכנע אותו לקבל חבילה
ממקום שהבאתי לו בשביל ילדיו.
ג. שבוטטים-שלושה לאחר שכאנו לאון ביקר שם ערני אחד לבוסוס,
שמו אברהים אלחאמאלי, אומה לסי מקצועו, שהייתי בדידות אתו, כשם
שהייתי עם רוב הערבים בעיר.

פשיטתו באן הנגה במלגה: נגה היה צומד ומשחת עם כעל תנות
אחת הידוע בשם אלחאג', עבדתי דרך שם ושמתתי קול עזא אלי:
יא רבי, יא רבי, זה היה אברהים, הוא חיבק אותי כרגש והמנה ירדה
מעצמי, גם בשבילי הייתה זו פגישה רגשית ביותר, נדמה היה לי שהנה
כל כומס לפני, יהודים וערבים יחד, כולל במובן בני נשחוחי שפה
אדוקה עמדנו יחד בשאלות שלום ובאחוליים בימים טובים כאלה, וגמרונו.
לאחר כמה יעות עברתי שנית דרך שם והיך שמעתי קול קורא אלי.
הפעם היה זה כעל והטות עצמו, איש בשנות הנעורו, עתון ובעל ספר
פנים רציני, נכונות לחנות ודא אמר לי: "אני מבקשך מאד שתחלח
לי, לא הברתי אותך ולא ידעתי מי אתה עד היום, ידידי מר אברהים
א-התאמאלי הוא שסיפר לי עליך ואני מבקשך אמת שתחלח לי, ואני
משביעך בזה של, שאם אתה וקוק לכספי בהלואה או למצרכים שאם.
שתודיע לי אל תסתכל על המצבים של החנות שהם ריבים, בבית יש
לי מכל טובי, כולי כרגש ביותר על החם האנושי הנמצא תחת ועל
הרבים הטובים שהרגשתי, שהם יצאו מלבי של האיש בכנות, הודיתי לו
מאד, והתכוונתי שאם אודלק לאיו עזרת שומא אמתה עלי."

ולא מכני אמנחם — שהגורל האכזר יזמן אותנו לעירם.

זכור להם זה נאח לסוכה.

ה ק א ד י

באן היה גם קארי (שופט שרטי סוסלמי) ושמו שיר מאד עמר
אלבוטטי, איש רווק בגיל שלושים בערך, ובן חרבותי, ואיש חברה,
נפשינו יתנו ימים אחדים לאחר בואנו לאון בכיתו של כאחוננו ואלי ויל.
הוא היה מבקר שם כמעט יום יום, מוצאו מהעיר סיריה דר' משה תמנו
לסימס ככה שנים רב במירח הכיר אותו קודם, גם הוא הרגיש שעליו
מאנו להכין לכבודנו משנה בביתו ועל כן הוא מסתפק במתנה: כבש
אחד חי שנתו לנו, זו היחה נחנה חשוכה מאד בהתחשב עם העובדה
שכאנו אין בשר כשהוא. אף בערב יתקדם וימלא אין אטלנו, בשר היה ערבי
אחד שמוצאו מהעיר מצראת שחיה סמל בשר לצבא ואיטלי בעיר היה

10

שיחם בכל שבע כמה דמויות. בקשנו ממנו שיתן לנו לשוים בזהה אתה
וגקנה ממנו כמות הגונו במחיר שהיא יקבע ולא רצח בכום פנים.
זה היה סקרה יצא דומן בולט בעיר מכנסת אירחים זו.

כ ש ה כ ה ז י ל

שלשה-ארבעה שבועות לאחר ששבענו לאון, אורף אלינו דמנוח משה
בחן ויל, שהיה תושב העיר מצראתה והגלה כמוני, אבל לא לאון
כי אם למקום יותר נידח בפנים הארץ בשם 'מראדה'.
סיבת הגלייתו: נגה היה חייט מצודגה שניה ועסק בעיקר בחייקנים
שוננים, בין השאר היו חיילים איטלקים מביאים לו לפעמים את החליפות
הצבאיות שהיו מקבלים והיה צורך להתקין כפי מידת גופם, הפנות
היתה לו לשון, 'חפשיית' ופעם הלשין עליו מישהו 'שהוא אגר': 'הממשלה
האיטלקית עניה ורונה יכולה לחת לחיילים שלה תלבשות טובות סאלה'.
בגלל זה יצא עליו חספץ ונגזרה עליו גלות, על אף היותו נכה קשה
וזהו ניכר) ומגבל כחנותו.
כאמור, הוא נשלח ל'סקאדה'. מקום שאין בו אף יהודי אחד, ובראיה
עובדה זו יחד עם נכונת הקיטה נתישו את השלטנות ל'זכר' את 'הגולה'
והשבירו אותו לאון, מקום פחות נידח ומצאיים כי יהודים אחדים.
הוא נשאר אתנו עד להעברתו למטה 'ב'סקארה' כאשר יוסר להלך.

הוא נשאר אתנו עד להעברתו למטה 'ב'סקארה' כאשר יוסר להלך.

ס ו ר ת ב ג י כ

יום אחד אמר לנו הנגוח ואלי ויל: 'שמעתי שברו וקו אחד הביא גדיים
למכירה, הוא נמצא במרחק ק"מ אחד או שניים מכאן, על זנבנו, הלכנו
ומצאנו את הקו עם כמה גדיים רעים למכירה, הצבענו על גרי אותו
ובקשנו לדעת כמה הוא יודש במחירו, למרבה הפלא ענה לנו שאין הוא
מוכר בכסף, הוא מוכר רק תמורת חמרים, וכשאמרנו לו שבכסף שהוא
יקבל יוכל לקנות חמרים, לא רצה כשום פנים, רק חמרים, מראתי י"ל
הוק, אטם דיסירו והתנוונותו, עשו עלינו רועם שכנאוה הוא סייך
לאיזה שבט כחל נוח ברחבי המדבר, 'הואמסחר גמקובל אולם תוא מסאי
החליטין, צורת גמסחר 'אוינתה קיימח בין הכנסים לפני מוץ המסחר
כספת, שום זכר לא עור לנו חזרנו בריים ויקחת, באמצע הדרך בתורנונו

19

אף פרנסה אחת. בקושי רב הצלחתי למחרת לשכנע אותו לקבל חבילה
 ממתקים שהבאתי לו בשביל ילדיו.
 ג. שגרתיים-שלושה לאחר שבאת לאין ביקר שם ערבי אחד לכונס.
 שמ אכרדים אלתאמאלי, אותה לפי מקצועו, שהייתי בידדות אתו, כשם
 שהייתי עם רוב הערבים בעיר.

פגשתי כאן היתה במקרה: היא היה עומד ומשוחח עם כעל חנות
 אחת הידוע בשם אלתאג, עכוזי דוד שם ושפתי קול קרא אלי:
 "ה רבי, ה רבי, זה היה אבריהם, הוא חובק אותי ברגש הדמעה ידדו
 מעינו. גם בשבילי היתה זו פגישה רגיזית ביותר. נדמה היה לי שהנה
 כל נפוש לפני, יחדים וערבים זה, כולל כמובן בני נשחתי. שנת
 אורכה עמדנו יחד בשאלות שלום ובאיחולים בימים טובים כאלה, וגמרנו.
 לאחר כמה שעות עברתי שנית דרך שם ושוב שמעתי קול קורא אלי.
 הפעם היה זה כעל תחנת עצמו, איש כשנות הצמידה, שתקן ובעל סבר
 פנים רגיזי. נבנסתי לחנות והוא אמר לי: "אני מבקשך מאד שתסלה
 לי, לא הכרתי אותך ולא ידעתי מי אתה עד היום, ידדתי עד אבריהם
 אי-אמאלי הוא עסיפר לי עליך ואני מבקשך אפוא שתסלה לי, ואני
 משיבך בזה שלך, שאם אתה וקוק לכסף כהלואה או למצויים שאם
 שתודע לי אל תסתכל על המדפים של התחנה שחם ריקים, בבית יש
 לי מכל טובי, כולי נרגש ביותר על היום האנשי הנפלא הזה ועל
 הדברים הטובים שהרגשתי שחם יצאו מלפי של האיש ככנות, הדיתי לו
 סאר, והבנתי" שאם אורקק לאיוו צורה שזיה אפנה אג"י.

כאלה הם אנשי העיר או וכוה היה יחסם לגבינו, אנשים ורים -
 ולא מבני אמנותם - שגורול וטכוד זמן אחרו לעירם.
 חבוי להם זה זאת לסובת.

ה ק א ד י

באן היה גם קארי (שומט שרעי מאלמי) רשעו שין טמאר עמר
 אלבעישי, איש יודק בגיל שלושים בערך, נבון, חריבתי, ואיש חסיד,
 גמרינו הוא: ימים אחדים לאורו בואנו לאין בביתו של כארתנו ואפי ויל,
 הוא היה מבקר שם כמעט יום יום. מוצא מהעיר מירח רי משה חננה
 שישמש ככה שנים רב במירת הכיר אותו שגם גם הוא "רגיש" שפלו
 לפים בנו נירח הכנסת אורחים, הוא התנגל שבעבור היחוד דווק נבצר
 ממנו להכין לכבודנו משנה בביתו ועל כן הוא ממתק במתנה: כבש
 אחד חי שנתו לנו, זו הייתה נחנה חשובה מאד בהאחשכ עם השוכנה
 שאפוא אין נשך כשה... את בעני דרעם ומפלא אין אפלו. נשך היה ערבי
 אחר שמוצאו מהעיר מצראתה שזיה טקט נשך לצבא האיטלקי בעיר הדיה

יחסם ככל שברע כמה נמנות. בקשנו ממנו שיהיו לנו לשוחם בנאות אחת
 ונקחו ממנו כסות הנונה כמחוי שיאז תקבע ולא רצה בכיסו מינס,
 זה היה מקרה יחיד דופן כולס בעיר מכנסת אירחים זו.

ל ש ה כ ה ו ז ל

שלושה-ארבעה שבעות לאחר שתגענו לאור, צורף אלינו המנות משת
 כחן דיל שהיה חריב העיל מצרואת העולה כמנו, אבל לא לאור
 כי אם למקום יחוד נידח בפנים הארץ בקום מראדה.
 סיבת הגלייתו: הוא היה חייט ממורגט שזיה ועסק בביקר בחיקונים
 שונים. בין השאר היו חילים איטלקיים מביאים לו לפעמים את החלישות
 הצבאיות שהיו מקבלים והיה צורך להחזיקו כש מירד גופם. הצנח
 היחה לו לשון, "חפשיית" ועפע הלשין עליו מישהו שהוא אמר: "אמאשלה
 האיטלקית עניה ואינה יכולה לתת לחיילים שלה חלבושות טובות כאלה".
 בגלל זה יצא עליו הקצף ונגורה עליו גלות, על אף הידוע נבנה קשה
 (היה גיבן) ומוגבל בכוחותיו.
 כאשר, הוא נשלח לקראתה, מקום שאין בו אף יוקרי אחר, ונקראה
 עכדה זו יחד עם נכוחו הקטה מנינו את השלשונות לרבי. את "הגולה"
 והעבירו אותו לאור, כקום שחיה נידח ומצאים בו יהודים אחרים.
 הוא נשאר איתנו עד להעברתו למאנה. ב"קרא"ש כאשר יסור להלו.

ס ו פ ר ת כ ג ג ב

יום אחד אמר לנו הכנח ואפי ויל: "שמעתי שברדי נקו אחד הביא גרים
 למכירה. הוא נמצא במרחק קיים אחר או שניים מכאן, נלך ונראה, הלכנו
 ומצאנו את הזקן עם כמה גדים ועוים למכירה, והבצענו על גרי אזור
 וכקצנו לדעת כמה זוא דורש במחירו, למרבה הפלא ענה לנו שאין הוא
 מוכר כמסך, הוא מכר רק חטרת חמרים, וכשאמרנו לו שבכסף שהוא
 יקבל יוכל לקנות חמרים, לא רצה בשום פנים, רק חמרים. מראתי של
 הזקן, אשן דיבורו והתנהותו, עשו עלינו רושם שכנעה הוא שיד
 לאתה ישנו כרוי נח כרחי המדבר, הצטחור המוקבל אצלם זוא מסר
 החליטין, צורת המסחר שהייתה קיימת בין החכמים לפני נסח המסחר
 כמסך, שום דבר לא עזר לנו חזרונו גדים ויקוח, כאמצע הדרך בחזרונו

לעיר התחילה לנשכ רוח מדבר קללה האקי הגמול, שהיה נחיק בעיר.
אמר לנו לרוח ולהבנם לעיני מהר רצנו כשעל פניו של העצור ואקי
הזבת חזרה רצונית. תיחה היתה הולכת הווקה עד שחיתה לסות.
כשתענו לעיר ראינו איך בעלי החנויות והבתים נעיתים את דלתותיהם
ומסתתרים במנים. השעה היתה לפנות ערב החזקה לא שקפה ותמאם
חשך היום. עניי אנכי ספד אדמדם כשה את השמים ומלא את כל
האוי, כל חשבני העיר חפשו מחסת הרצל כלחה מן חשוק. אין יצא
היין בא. נוכחתי באהיה שעה בדברי וגבתי ישעתי (כ"א - א): בשא
מדבר ים, כסוחות כנגב לחלוף...
החלחת נפתח, בני העיר יצאו ממזבוחיהם ושלם כמנהגו נהג.

ה ש ק ד י ם

בעבודת סוני המפתחים שהייתי עושה חפשו השקרים מקום הניכר.
זה היו סייט ראשי. לא פוחת מהמכר, ובלעדיהם אי אפשר היה לעבוד.
הייתי קונה אותם כ-10 לירות הקיג, שקדים קשים מאד שלאחר הפוצח
היה נשאר למע קרוב לרבע והשאר, שלשת רבעים - קליטות. רק בזכות
אחת אספר היה להשיג שקדים. הנה עם אורח תרופ יל בעל החנות
שאץ לו שקדים יותר, הוא המנין מהעיר מצרחה והם ניתנו בעוד כמה
חודשים.

רוב הסחרות שהיו מגיעות לעיר היו מגיעות בצורה הכוללת דהא.
עצמים בייבוע היתה משאית הזואר מגיעה לאח, ומכיון שמשפר התכלות
הנשלחות ורך הזואר היה רב מאוד, מגיע תורה של התכלית להשלח רק
אחרי הישיבים-שלרשה.
נמתי להתייעץ עם בעל החנות, בכדי לראות אם ישנה איוו דרך
יורה להביג שקדים, בזמן סכרי יותר, אך הוא לא היה יכול להושיע
בשום עצה. נשארנו כילגו נכרכים, הרי בלי שקדים אין עבודה ואין מנסה-
למחרת ייבתי מזוהר במחח הנותו של המנוח זאקי, שגם הוא היה
משתתף בצער, ותמאם ושיע ערבי אחד, שבלבשו הצד עליו שאינו
סכני העיר און אי סכינות, בורו הוה חפשו שקדים סייכים ביוחך ושאל
אם אני מעונין לקנות שקדים. לא האמנתי למראה עיני ולמשפט אורי
עד שחמא חור על שאלתי. קניתי ממנו 35 ק"ג במחיר המחוח מהמחיר
שסלמנו בכיר השקדים הקשים ראיתי בוח יד אלקים ומקננותי היתה
רבה לדעת מהיכן הוא ואין הגיע לאון עם השקדים חשובות היחח:

בתי נשואה לחייל (ערבי), שהגמדו ילו נמצא באון ומכיון שנוקבלה
הוראה מהשפיקד העליון של הגבא שכל נשי תחילים יש להעביר לעמים
תארץ. הייתי צריך לבוא במקום סמרי במסלאחא"י בכדי לקשת את
בתי החבאית בדי כשת ישל שקדים להניחה בכדי להיטת, משאית.
עד כאן מדברי הערבי, שלמרבית המול בה לידי ולא, למשל, ליד בעל
החנות שהייתי עונה ממנו, ואו הייתי כושלם ברצון סחיר כסול ומכסול
וזבלבד שלא להשאר בלי עבודה.
אלה הן מצעט מהאירועים שקרו לנו באון, אנשים טובי פוג ומכניסי
אורחים, אקלים נסבל ומרננה כשפע ואילו נשארנו כל השנותים שמה
היניו החורים בדרכש גדול חסית, אך מן השמים גורו אחרת: כיום
סורים של אוקף שנה (הקצ"א), חודשים אחרי שהגענו לאון, נוקבלה
הרעה להעביר אותנו. לפנינו חוארין וכך הגענו למחנה המעצר אשר
ב.קרקארשי, כמה ק"מ מהעיר טירסלי.

ב ק ר א ר ש

במה צבאנו נעורים רבים, יהודים ולא יהודים. בין היהודים היו
בין השאר, הגמחה זקינו זמל, מי שהיה אחר כך ראש הקהילה בטרסלי.
ושני אחיו, סוחרי יהודה והודופים, מי ניתנו זכנו, בני משפחת לוי
גריסאני ועוד אנשים ידועים.
הרגשתי היתה לא רעה, בהתק עמנו אנחנו יושבים, חצי נהנה
היתה לנו בעונות שהנה גדולים ומרכים ממנו עצורים גם הם.
האחרת, היתה תרבותית, קצת הרח לא היה בכל. ר"ת. י"א.
לא אוכל שלא לחזיר כאן גילוי חופשה יהודית אנושית מעד אחינו
שהיו במחנה, ימנעו שלושה לאחד שהגעתי לשם בא אלי הצעיר
אליהו (לילו) גירצו ולקח אותי והצניח. מסר לייד סכום כסף ומלמל:
הו סתברתי, פורה קטנה בשבילך, אבקשר לקכלי, התרגשתי מאד
למראה אותה יהודית זו וכמיון שלא הייתי או וקוס לעורה, שכנעתי את
שליח המצוה שכאמת אין לי צורך בכך. הראיתי לו את ארנקי וכמה
שיש בו ובעשתי. להחיות לחברים את הכסף בצייוח תודתי, הוא גיראה
בכור במקפת. בקש שליחה והלך.

(1) און לא היתה ראוה באר מהותית שבה חפשו חיילי זרטה התפשית את
ההיטולקים שהיו בתוליד של טינה.

(2) באר תרדי שותים, י"ח ק"מ דרומית-מערבית מסכס.

לעיר המהילה לנשב רוח מדבר קלילה וואקי. המצות, שהיא ותיק בעיר, אפילו לנו לרוץ ולהכנס לעיר, מרוב רצון כשעל פניו של המצות ואפי' הובת חרדה רצינית. הריח היה הולדת חזקה עד שחיתה למספר, כשתענו לעיר ראינו איך בעלי החיות והבהמים מניחים את זלתיהם ומסתגרים בפניהם. השעה היחידה לפנות ערב והתחיה לא שקפה ומתאגם הישר חזום. ענני אבק סמיך אדומים כיסה את השמים והפילה את כל האוויר, כל חושבי העיר חפשו מחסה והוצל כלתה מן השוק. אין יוצא החין בא. נזכרתי באותה שעה בדברי הנביא ישעיהו (כ"א - א): "משא מזכר ית, כמטות בנגב לחלוף..."

לאחר קרוב לשישה שבועות הריח ונתחבאי השמים, שוב הגיע היום והתלות נמחת, בני העיר יצאו פאמפאזיהם ודולם כמחגו נהג.

ה ש ק ד י ס

בעבורית סוגי המאכלים שהייתי עושה חפשו השקרים מקום חיובי. הם היו פריני ראשי. לא מיהו מהסוג, ובלעדיהם אי אפשר היה לעבור. הייתי קומה אותם ביטו לידמות הקיץ, שקרם קשים מאד שלאחר הפיזוה היה נראה לנו קרוב לרבע והשאר, שלשת רבעים - קלימות. רק בחנות אחת אפי"ר היה להשיג שקרים. חנה עם אחד הדודים לי בעל החנות שאין לו שקרים יותר, ורא המצין פלעני צורחה והם יציעו בעוד כמה חדישים.

רוב המאורות שהיו מניעות לעיר היו מניעות בצורת הבילות דהאר. עצמים בברזע היתה משאות הדואר מניעה לאח, ומכיון שפסטר החבילות היגלחה דרך הדואר היה רב מאוד, מניע חורה של החבילה להשלח רק אחרי חדישייב שלושיה.

נסיתי להזייע עם בעל החנות, בכדי לראות אם ישנה איזו דרך יהיה להשיג שקרים בזמן סמיך יותר, אך זהו לא היה יכול להשיע כשום פעה. נשארו כולנו נבוכים, הוא בלי שקרים איז עבודה ואין פרנסה. למחרת ייבתי מנירה במחא חנונו על המנוח ואפי, שגם הוא היה משתף בצער, ומתאם הופיע ערבי אחד, שכלבשו היצי עלי שאינו סבני העיר און אי מניבה, בינה היה חוסן שקרים טריכים ביותר ושאל אם אני מעונין לקנות שקרים. לא האמנתי למראה עיני ולמשפט אובי עד שהיא חור על שאלתי, קניתי פמנו 35 ע"ג במחיר המחוח פמנחיר ששלמנו בעור השקרים הקשימו ראיתי בזה די אלקים ומקרנותי היחה רכה לדיע מהיכן היא ואיך הגיע לאון עם השקרים. ישובתי היחה:

בתי נשואה לחיל (עורבי), שתגוד שלו נמצא באון ומכיון שנתקלה דוראה מתניקוד העליון של הצבא טכל גשי החילים יש יחעבור לשנים הארץ. הייתי גדיד לבוא מקום מנורי במפלאותא? בכדי לקנות את בתי והבאחי בידי כמות של שקרים להיירה בכדי להכתבר משפחתי. עד כאן מרברי הערבי, שלמרהבה המול בא לדי ולא, למשל, לידי בעל החנות שהייתי קונה פמנו, ואו הייתי כשעל נרצון מצויר כמול ומספיל נבלב שלא לחשאר בלי עבודה.

אלה הן מקנת מאיזויעים שקרו לנו באון, אנשים מוכי מוג ומכניטי אורזים, אלקים נמבל ופרנסה בשפע ואילו גשארנו כל השנתים שמה היינו חורזים ברובש גדול יחסית, או מן השמים גורו אחת: כיום שרים של אותה שנה (הקצא), חודשיים אחרי שהגענו לאון, נתקלה דוראה להוכיב אומנו לפנים הארץ וכך הצפנו למחנה המעצר אשר ב.קרקארש". כמו קים מהעיר טריפולי.

ב ק ר ק א ר ש - ה י ו ב י ת י

שמה מצאנו עצורים רבים, יחידים ולא יחודים. בין היגודים היו: בין השאר, המנוח וקינו זיל, מי שהיה אחר כן ראש הקהילה בטריפולי, ושני אדויו, מרזי והנה היזועים, מר גורנו ובנו, בני משפחת לוי היגודי. גרסאני ועוד אנשים ידועים.

היתה לנו בצנודה שתנה גדולים ומובים פמנו עצורים גם הם. האוירה היחה תרבונית, ומצב דרחה לא היה טכל רע. לא ידעתי לא אכל שלא לחוכיב כאן גילוי תופעה יחודית אנושית מצד אויבנו שהיו כמנהג, יומים שלושה לאחר שהגעתי לשם בא אלי העציר אליה (לילו) גורנו ולקח אותי והתקנה. מרילידי סכום כסף ומלכל: ונה פתחברים, עורה קטנה בשבילי, אכקטר לקבל, התרבושתי מאד למראה אותה יחודית או נוכיזין שלא הייתה או וקוק לעורה, שכנעתי את שליח המצוה שכמאת אין לי צורך בכך. הראיתי לו את אנפי וכמה שיש בו ובלשפתי לחזורי להבדים את הכסף בצוירי חודתי, ורא נראה נסוד במקנת, כקש אליחה האלי.

(1) און לא היחה רחפה כאר מהחיות שבה תפא זייתי ערלה החשית אח האיסלקים שהיו בחוגליך של נטעה.

(2) ספר הודי שטיק, יס. קים דומיהמפדינית פטיס.

עריכת ועשיית סדר כללי במעבר תהליך קרקעי שהתביל את כולונו קראנו את החזרה בעברית עם תרגום קטנים בעברית והמנוח ולקינו תרגום ופירוש קטנים אחרים באיטלקית, כך חגגנו את ליל הפסח זריאשונו במחנה המועצת החדש.

ב. ס. ד. י. ע. ד. א. ל. - כ. ד. י. ס.

המבצר נמצא כ-4 ק"מ רחוק מהכפר האנדרז'ה (כניו על גבעה לא גבוהה ביותר, פוקיף חומה ונבנים לו דרך שער גדול שעליו מופקד כמבצר שוטו. מיד עם הכניסה מצד ימין נמצא פרוזודי ארוך תת-קרקעי, ורחב כ-4 מטר וגובהו כשלושה, ייש בו די אבן וארז, והארוזודי שימש כמבט לבגודי האויילים ובתחילי היו חרכים שהחיללים היו יכולים לראות דרכם את השטח סמוך ולירות באוויב. עמקו של הפרוזודי היה כזה שהגדם הפופש בו כתמי כניעות לחורכים ויכול לעמוד עמידה גומה ולראות את חשמת בחוף. בפרוזודי זה, שהיה צמוד לחומה וצורתו חצי עגול, היה מסום למטפס גדול של מסות שסודרו אחת במרחק סביר וזו מוודשימשו לחלק גדול באתנו למקום לינה.

מצד שמאל של הנכנס למבצר היו חדרים אחרים כשימשו מיטות למפסק המתנה ומקומות לשומרים, שהיו כולם ערבים מחוץ לשניים שהיו איטלקים: אנטונטוניו) אחד ושטר אחר. ישר ממול הכניסה עולים במעלה המבצר, (שהיה כאמור בניו על גבעה) שיפופ גות והגליה בו קלה ונמשכת כמה מטרים. בעטת למעלה היה חדרים מסביב ובאמצע היה מגדל עם גבות שפמנו אמשר להשקיף על כל הסביבה. במרכזו הייתה בדיכה קטנה וקבועים בה כמה כריו טים יהאז יורדים מפעל מים שהיה בניו על הכריכות בצדדי עץ, וגדול היה הכרוע שהוצב את המים מהבאר המופעל בגלף.

מסביב, בחומת המבצר למעלה, הייתה מעין מרפסת רחבה כשני מטרי, "העומד עליה יכול היה להשקיף על הסביבה. ג.ב.מ.א.ר" נעשייה דרבה יותר ממה שאמר. נשארו במקום לא די ער זה המבצר נבא, אלא גם לתת המבנה עלוולף וצונו מספר חדשים אחרים. (ז) כמו חזיק הנמצא זו קים מורחה מטליפלי. (זו) רוגת פשוטה במשורה, והאיטלקית שהיתה ניתוח לשיטר ששירת זו שנה ולא העליה לעלמה דרוגה.

זו המסת נמשמש ובה והיא צורך לתכנן ולהתכונן לקראת שריכת המדד, ומחומר אולם גדול במחנה זה לעצוד בו סדר כללי, היה צורך לתכנן, "סדרים" נפרדים, קבוצות קבוצות. המנוח ולקטן חודיע לי שותברי הקבוצה יצלו מציעים לי להשתתף אהם ולגמול את המדד, הסכמתי כמובן. אך רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא חקום, תג המסת של אותה שנה חל כשבת, יום-יומיים לפני זה חודיע פסקה המנוח, קצין ווסר של המעשרה בדרגה, "בריטלי-י", שכיום עשוי (הוא ערב פסח) יעבידו אוחנו למחנה מצער אחר, בקרבת המסר תאגודת, הנמצא 16 ק"מ מזרחה לטריפולי.

זהרדיה ממש המנה את בולנו כיהודים כנוצרים, כי גם זה המסתא הנוצרי חל ביום ראשון (יום שני של פסח עלג) וכבר נתוכננו גם הם לסכסום הדתיים שלהם ותכננו אותם, (ופואום - העברה) משלחת מפורחת של אנשים משוכים נוצרים ירוחיים, ניסו לרכב על לב המפקד שיצחה את ההעברה לכמה ימים והפלו חרס בידם, "וזהו סודרו מלאמלה ואיני רשאי לשנות", הייתה תשובתו, וכן ביום ששי, שעות אחדות לפני התקדש השבת-הזוהג, הגענו למחנה החדש, מבצר אבא הנקרא: שרטי ס"ד עבד אל-כרים (נכראה על שם איזה קדוש ערבי "שפבר" נמצא בקרבת מקום).

המקום היה חרוו ובהו, המיד על הקנינות עוד לא נתיבש, ערימה של כסיות סיוול היחה בחצר וכל אוחו צריך היה לסחוב אחת ולסוד לו מקום וכל זה בלחץ תופס, השבת קרובה להכנס וצריכים להכין את האוכל והיתה באכות שעת צרה, "אך שדוא יצאנו מוח, המתנדט, התשללו

(זו) כינו ג'וספי הרצמי. (זו) וכאן "קטרה לעתים כשעה צרח שימצא מישהו בעל חוש המסר שיפג במקומה אח המעקה שלבז על ידי אינו כדחת או משפט מעודק הקשור לעינו, כך קרה גם לנו באותה השעה הקשה. בינונו היה אחד כשם ניסים גרוב (שיוכר להלן באיך "הבלת אחים) שהספיק לעשות טיבוב עטן במבצר והמבנים שבו בשעה שובלנו היינו עוסקים, מי במחבת המימות ומי בנבנה תארוחה, הוא עמר וחבליו בנימה של טיפוף ושכיפות רצון: "רכומו, אין מה לראי למקום להכות מוכה- גילוי למעלה מקום מחאים לכך והכל יהיה בסדר". התגובה של רבים מאתנו והחה: אם תשלמו, אל תחטח ט"ו לשון! אהנו נשארא כאן עד, לוא המוכות, עוד חצי צעה "י חחשובה היחה נונמח פסקית ובכל וואו נופלחה גם חיוכים על פני רבים, המכילים את ה"א"י וואו יצתו.

ערכות ועשינו סדר בללי בעמבר וחתמי קרקעי שהתבל את כולנו שיאנו
 את הגאולה בעברית עם הרוחם קשעים בעברית והמנוח זקינו הרגם
 ופירש קסיעים אחרים באיטלקית, כן תגנו את ליל חמסת וראשון במתנה
 המעצר והחשי.

ב. ס. ד. י. ע. ז. ד. א. ל. - כ. ר. י. ס.

המבצר נמצא כ"ד ק"מ רחוק מהכפר הגאנצרה"י כנוי על נציה לא
 גבוהה ביותר, מוקף וקמה ונכנסים לו דרך שער גדול שעליו מופקד
 כמובן שוטר. מיד ע"ז הכניסה מצד ימין נמצא פרוורזי ארוך הת-קרקעי,
 יחבנו כ"ד מס' גבתו כשלישה, ויש בו דל אורד (אורד) והפרוורזי שימש
 כמנוע לבגורי והחילים ובכוליו היו חרקים שהחילים היו יכלים לראות
 דרכם את השמש ממול לירות באויב. שפכו על הפרוורזי היה כזה שאדם
 העומד בו כתופי בגישות לורכים ויכול לעמוד עמידה גונה ולראות
 את השמש בחוף, בפרוורזי זה, שהיה צמוד לחומה וצורתו חצי עגול.
 זוהי שטח למבצר גדול של פגרת שסדרנו אותו במרחק סביב לו מון
 ושימשו לחלק גדול כמותו למקום ליתו.
 מצד שמאל של הנכנס למבצר היו חדרים אחרים לשימוש משרד
 למפקד המטה ומקומות לשוטרים, שחיו כולם ערבים שפחו לשנים שהיו
 איטלקים: אטונגאטוני"י, אחר ושומר אחר.
 ישר ממול הכניסה עולים במעלה המבצר, (שהיה כאמור בנוי על
 גבעה) שיטעו גוח והגליה בו קלה והמשכה כמה מטרים. בשטח למעלה
 היו חדרים סמיכים וכאמצע היה מגדל עץ גבוה שממנו אפשר להשקיף
 על כל התביבה. במרכזו יוחה בריכה קטנה וקברעים בה כמה ברוי מי"ם
 יארה וירדים מפיל מים שהיה בנוי על חביריה, בצרף עץ, גודל היה
 היריע שיצאב את המים נהבאר והופעל בדלס.
 נסביב, בחומת המבצר למעלה, היחה מיין מרפסת רחבה כיאני סטר.
 יתעומר עליה יכול היה להשקיף על התביבה.

- 1. גבוהותי נחשיה דרכה יתר מנה שאתר, נשאנו במקום לא רק ער
- 2. המכות הנה, אלא גם לת המכות שלוחלי וימי סממי חושים אחרים.
- 3. כן כפר יותיק הנמצא זו קיים מורה טורקשלי.
- 4. דגה שימשה במספרות, האיטלקית שיוחה ניתנה לשימר ששירת 25 שנה
- 5. ולא הצליח לעלות דוגה.

זו הגמט משמש ובא זהה חזית צורך להבנו ולתמוכנו לקראת עריכת
 המטר, ומאמר אולם גודל כמותו זה לעורך בו סדר כללי, היה צורך
 להבנו, מדרים, נמרים, קבוצות קבוצות. המנח זקינו העדיף לי שחברי
 הקבוצה יעלו מדיעם לי להשתתף איתם ולתת את הסוד, המכסתי כמובן.
 אך רבות מחשבות בלב איש ופצות ה' היא חקוק, חג המסח של אותה שנה
 חל בשבת, יוקייזמים לפני זה העדיף ממקף המסנה, קצין ווסר של
 המשרה בדוגת, מרישלי"י, שכיום עשוי (הוא ערב סמח) יעבור
 אוחנו למתנה מעצר אחר, בקרבת הכפר האגודת, הנמצא 18 ק"מ
 מרחוק לטרישולי.

ההודעה ממש המכה את כולנו ניהודים בנוצרים, כי גם חג המסחא
 הנוצרי חל ביום ראשון (יום שני של פסח שלנו) וכבר התכוננו גם הם
 למסעים זהותים שלהם ותכנונו אותם, ופסחאם - העברתו
 מלילת משוחמת של אנשים חשובים נוצרים ויחודים, ניסו לדבר על
 לב המפקד שיוחה את ההעברת למטה ימים והעלו חרט בידם, וזוהי מקרה
 מלמעלה ואני רשאי לשנות, ויתה חשונות, וכך ביום שש, שעות
 אחדות לפני האקדש השבת-הנה, הגענו למחנה החדש, מבצר צבא הנקרא:
 מורשי ס"ד עבר אל-כרים (כנראה על שם איזה קרוע ערבי ששברו
 נמצא בקרבת מקום).

המקום הזה חתך ובהו, למד על הקירות עוד לא נחיתש, ערימה
 של כומו, ברזל היחה מתפר וכל אחד צריך היה לסחוב אחת ולסוד לו
 מקום וכל זה בלחץ הזמן, השבת קרובה להבנס וצריכים להכין את האוכל
 והיחה באמת שעת צרה"י, אך שהנו יצאנו מנה המתנדט, התחלנו

- 10. עינו גיוסטי מראשו.
- 11. וכאן בקורה לעתים בשעה צרה שימשה פישוח בעל חוש המור שימוג
 במקשה את המעקה שבלב על ידי אינו בדיחה א' משמנו מצויק הקסוד לפניו.
- 12. כך היה גם לנו באותה השעה הקשה.
- 13. בנינו היה אחר בשם ניסים הנבי (שיוצר לילן בספר, גבלת אחים"י)
 שהמקסי לעשות מיטוב עמו המבצר והמבנים שבו כשהי שכולנו היינו
 שמוקים, פי, במחיצת הפירות ופי טיכנה המרחת הוא עמד והצלין בנימה
 של טיפוק ושכיפות רצון: רבונו, אין מה לנאץ למקוט להכנת מכת
 גיחוי למעלה מקום מואים לכך והבל יהיה בסדר"י
- 14. התוכנה של רבים מאותו היחה: הם ושלום, אל תסחו ס"י לשכור אנחנו
 נשארא כאן ער, ללא הטבות, עוד חצי עשנה"י הושטובה היחה נוספת
 נתיקפה ובבל זאת נשלחה גם חיוכים על פני רבים, המכירים את האי"ם
 ואת יציהו.

תשובתי היתה: "כן, וכל מה שאנא יודע לעשות אני גם כן יודע".

או הציע לי לעשות נסיון, להכין מעט מאגים אחרים י"ל ממוקדים ולשלוח אותם לאנשי השלטון במשטרה, ראשי הצבא והבשטרה, אולי יצא מזה משהו לפרנסה. הסכמתי כמובן לתשעה ומציון שלא היה לי כסף לקנות את החפצים הדורשים: סוכר, קמח, שקדים ועוד, הלווה לי המנחה י"ל משה לידמות. קניתי את החפצים והגשתי לעבדתי בשעל י"ל עוד המנחה י"ל משה י"ל, בעיית הבבשן לאפת לא היה, למרח ואקל היה בבשן קמח שעמד בתוך ים של חודבות. שפצנו אותו אות-שתיים, הטמנו האשני, והכל הלך למישרים והמחורה היתה משוכות. ארצנו חובלות אחדות ואקל י"ל, שהיה טכיר את הקצינים, שלא חובלה לכל ענין ואכזרו לתעבות.

לכחורו בבורק הלכתי לקצין המשטרה, הפרשיל כינרטי, ואמרתי לו שאני יודע לעשות ממוקדים ומבקש שיתנו לי רשיון לעבוד, והוא צנה לי: כן, עשומתי מופתקקים שעשיתי, הם טובים מאד ואני פרה לך, אותה יפיל ללכת לעבוד ואיך צורך ברשיון.

מאותו יום החלטנו לעבוד וראינו ברכת בפמלני שכרנו בית בן חוד אחד והחלטנו לעבוד ב. מרובת נחושות, פרינה גדולה תודו כלים הנפעלה לני הבכנות רחל אשת ואקל י"ל. עבדנו ועמדה לפינוג שאלת שיווק המחורה. בעיר היו שנים-שלושה בחי קפה גדולים, המאותקים על ידי פרבים, שבשעות הערב היו תמיד מלאים בחיילים אוסלקים, הלכתי אל בעל אחד מהם והוצעתי לו שאביא לו כמה מאות חתיכות של ממוקדים ויהודים בשם "אמי דה מרטי". העשויים ממאפה מתוק ומריד וממלא שקדים וטוהר. ממוקד טעים כמאד המחאיים ביותר לאכלו יחד עם שתיית חם או קפה, והראיתי לבעל בית הקפה דוגמת הממוקד שתבאני בידי, הוא טעם והנהג, סיכמתי אתו את תמלתי שהשאיר בשבילי ריחוח הגון ואשרתי לו שאם המחורה או חלק ממנה לא יזכר אקבל אותו בחורה. אחרי כמה שעות הבאתי לו במאותים חתיכות והלכתי. לפת ערב חזרתי לשם ותברר שנהל "המקסי", למחרת הבמלתי את המכות לפי בקשתו של בעל בית הקפה וגם הטעם הכל נעלם. כך נבשר חרבר יום יום. כשנודע ימים אחדים כי בא אלי בעל בית הקפה השני וביקש שאביא גם אליו ממוקדים כאלה. לא תמנחתי לו לעשות כן, כי אמרתי בלבי אולי כזה ארגיז את המחרת שלי, בעל בית הקפה הראשון, ועלי לקבל את הסכמתו. ואבנם אך שפע הראשון מפני את המצעת קמח כשילי נשכח נחש ואמר לי: "הנהר מן תעשה ואני הרי לשם מה אתה עובד? למסור ולחזרת. תעבוד ככל יצלחך ותבא את המחורה ישר מהבבשן לבחו ותקבל את המחורה על המוקדים. אחת רוצה כמה מוקדים? אתן לך כל כמה שאתה רוצה"ו הטעם עם השני לא יצא למסעל כמובן.

עוד השמים חוליו במהרה את המלך, שנהה בעיר הרבי פריחת וי אמשר להשיג "ממוקדים ומאויכות מפולה", ויום אחד בא אצלנו מרינע

40

איטלקי המבונה על ת"מנסה" (חדד האוכל) של תת הקצינים המומין מספר של "מורטות", מלאנו את בקשתו והוא היה מרובה. כמה ימים אחרי כן בא אליע המרנגים המבונה על ה"מנסה" של הקצינים וגם הוא תומין טורטות וקבל.

הכנסת אורחים

וכאן אני חייב לציין לשבח ולבדיה את מידת הכנסת האורחים י"ל אנשי העיר ואת היחס האנושי הנרבי שהתיחסו אלינו במשך הזמן שישבנו בנינים. זו היתה הכנסת אורחים טבעית, הלימה וטובה ומעשית שהיו כך היו:

א. הימים ימי מלחמה והכל היה בקיצוב נקשה היה אישא להשיג את כמות-החומר הדרוש לעבודה, גם מצרכים אחרים, והי' חסר-י"ל, את שעותיה וקמח. והנה שמעתי שבעל חנות מטוימת יש לו סחורות אלה ומכר לאנשים המוכרים לו "סחמה" לשלנה. הלכתי אליו ובקשתי למכור לי קצת סוכר וכן קצת אלה ושעויות, הנביח לי שישלח את המחורה לביתו, וכן היה. הלכתי למחרת להודות לו ולשלם לו את המגיע לו, הוא קבל רק המחרת חסוד (עשרות קילוגרמים) ואילו רמי השעויות והקה לא רצה לקבל בשום אופן, ואת מתנתי הקטנה לבס, אחם אורחיתי. ב. לשב עבודת סוגי הממוקדים השונים לאור ההזמנות של שני המרינטיים בני"ל, הייתי זקוק לכלים שונים: חבניות דקוסים שונים, כרובכ שבו נמצא בירו של זאקל י"ל, שבו התארחנו, הייתה תחת של פחח, בעל התנות היה מאנשי המקום, איש כבו שלושים שהיה מוכנה במקצועו. הסברתי לו את הצורח המצורח והוא חסם.

רק דבר אחד בקש: "מה להכנה הכלים אין לי, תנסה להשיג את החומר בכמות הדרושה ותבא לי ואני אכין לך את כל מה שבקשת". הצליחו להשיג ורכה פוחתה דיקות חבננו לו, הוא עבר במשך ימיים והכין לנו את כל הכמות הדרושה. הייתי מסור או שנשא כאן הבשך השנחיים שנגודו עלינו בגלות ועל כן הומנתי כמיוית גדולות של כלים שונים. למעשה, לא נשאנו כאן למעלה מחודשיים, כמו שיבוא להלו במשך היסירה.

ראיתי את העבודה הייתי שבע רצון, בקשתי לשלם לאיש את יכר עבודתי ולא תמנתי למשמש אולי: "אין לך מה לשלם לי, אחת בן אדם שהחייקו אותו ממסמחו בכוח ונמצא עתה בעירנו, מה יש אם עורתי לך כמה שעות עבודתי?" כולי גרעש זנמס מתשובת זו, התחננתי למניי יוקבל משהו מינימסם יכר עבודתי, ולשוא. נהימם שנים לא רצה לקבל

העיסות המרובה מטלטלי הודד הארובה והקשה גרמה לנו להדגם במשך כל שעות הלילה עד קירוב לשעות השחר שאז העליז אוחזו בכדי להמשיך במסימה עד ליעוד המוסף - און.

ג. ארץ

קרב לשינה ששונה בבוקר נכנסו לעיר. עזרה המוכנית במקום שפעה רמתו עם מלחינו הלכנו כרגל לחמת המשינה. בדרך עברנו על יד בית קפה ובקשנו מהמלוחים להרשות לנו להכנס ולשנות קפת המ בענו בראות ואחד כך המשכנו למשכרה.

השעה הייתה עוד מוקדמת ומשך המשמרה ביוזגה בירשלי' עוד לא הגיע. עמיתו במיוחדו עם ראש גלוי ומבועתי ביד, על ידי עמד גם המנוח ר' משה ויל'.

הקור היה חזק אך אין מה לעשות. סוף סוף הארבע המרשלה. אדם בגיל הארבעים בעל סבר פנים לטיני טוב, הוא גיבש אלינו, ספחו לי על השכם בחיבה ואמר, "שים, בני, שים את המגבעת בראשך. קר היום". הוא נכנס למשרדו ואנחנו המשכנו עוד קצת בזמן. אמרתי אז לכונת ר' משה ויל': "הנה, לאל, נפלנו ביד אדם טוב, וזה החולה טובה": בקראנו למשרד המרשלה, "לאחר שפיץ במידות, שאל אותנו לאו אנו תושבים ללכת, עניתי שיש לנו מכתב המלצה למר נאקי ברה (וי"ל) מקרוב משמחה שלו בטוב. נלך אליו ונראה מה יהיה". אדם חפשים לעצמכם, אמי המרשלה, אבל תרעו שאסור לכם לעזוב את און. יצאנו והלכנו לתחתו של זאקי (וי"ל). הוא קבל אותנו בסבר פנים יפות, לקח אותנו לביתו וגם שם נתקבלנו מצד אשתו רחל (וי"ל) בסבר פנים יפות, הם היו משמחה בה שש נפשת: זאקי ואשתו, שני בניהם בחורים ובה אחת בתורה וצעיר אחד המיועד להיות חתנה - זאקי הייתה חנוה לאלמורה, הבנים החתנו הישיבים, וזויה כל המרשבה וההרדית באון.

יומי ערייה קשתה שכתיה בלם ומכנס בעלי קומה אחת עשויים פואטר בהערבת סיר, פבלי אבנים וכמבן גם בלי בלוקים רעל כן המכנים הם רעועים מאד והחירבות שם מרובות מאד.

גשם אינו יורד לעולם שם כי אם היה חוד גשם, סמך רב אם יוכלו המכנים לחזיק מעמד. הקור בשעות הלילה חק מאד ובערך כאותה מדה

וז' בינתי היה שמו.

10

חזק הזוהם בשעות הצהרים והבוקרים מרובים מאד. התרשבים הם ברוזם ילדיו ומקום בעלי קומה גמורה מביטנית ונתן פור שחרור והם בעלי מוג שקם מאד ומכונים אדומים במידה שלא תאמן, ישנם בעיר גם תושבים שאינם ילדיו ומקום הם ברוזם בעלי התנוות ובעלי שנים שלושות בחי הקפה שבה.

האנוליסיה האיסלקית של העיר היתה שוכנת בעיקר מאנשי צבא קצינים ומשפחותיהם, חוילים איסלקיים במספר רב היו גם, וכן חוילים ערבים שרבים מהם היו נוצרים. כל אנשי הצבא האלה תכונתו היתה אהבה בעיר ומיטתו להתפתחותה מכתנת המסור והתפוסקה.

השלתו בעיר היה צבאי ובראשו, משך קילוגל. אדם המשאבים מוכבאות שבבילי אינם ראויים לשנות יש בהם רח חריף מאד של נפיות. ילדי המסם שרוזים מהם ואינם מפריעים להם, אך מי שאינו מבוגר המסם לא יחל לסבול את הדיה ואת המסם שלהם. מכונות ילד העיריות עם מיכל גורל של מים מביעה בוקר מוקד מעיריה המפכה המרוחקת כ-15 ק"מ מאון, ובאים אנשים ומלאים איש את כרו ראיש את דליו מים לשותה ולכיבוס.

מים נמצאים בעומק של 2-3 מטרים באדמה והם נשאבים לרוב בעזרת חמורים, כי לעומק מעט כזה אין צורך כנח שור או סיה. כנהג בשאר חלקי לוב. מהגנת הקטנות מוציאים עגבניות, בצל, גור, וכר, גם שמחים קטנים של חיטה או שעורה, בהשקיה בטוב, ראיתי שם בסביבה עצי דקלים לרוב ומגזבים תמרים מהגנים הנמצאים באיור אחיה זה והם מתווים חלק נכבד מסוגם של התושבים, בהנחה מעטים ומתוקים מאד. חלק גורל משוערת זו נשלח למדינתו וישאר חלקי לוב ומכירים שם במזיזים טובים.

ר י ו ד ח ו ה צ ל ה

נכסיו רמים עבר עלינו בחיי כמלה ושעמו. הוצאה נלב לקראת העתיד היתה מרובה: מה יהיה בעוד כמה שבועות לכשתכלה המדינה כן הכיס ולא יהיה אפילו כמה לקנות להם?

10

העיסות המרובה מלטולי הדרך הארוכה והקשה גרמה לנו להידם במשך כל שעות הלילה עד קרוב לשעת השחר שבו העירו אותנו בכדי להמשיך במסענו עד ליעד המטוי - אוז.

111

קרוב לשעת שפגנה בבוקר בנוטנו לעיר. עצרת המכניח במקום שעצרה ואנחנו עם מלחינו חלכנו ברגל לחזרת המשטרה. בדרך עברנו על די בית קטת וזקשנו מוצלחים לתרשחת לנו לחבנם ולשחת קסת. הם נענו ברצון נאחר כך והשכנו למשטרה.

השעה הייתה עור מקומם והפסק המשטרה בדרגת פרשלו! עוד לא הגיעו. עמדתו בפחדו עם ראש גלי ומנבחי ביד, על ידי עמד גם המטוח ר' משה זיל.

הקור היה חזק אך אין מה לעשות סוף סוף הגיע הפרשלו. אדם בעל הטובעים בעל סבר פנים לפני מרב, הוא ניבש אלינו, ספח לי על השכם בחיבה ואמר, "שים, בני, שים את המנבחת בראשך, קר היום". הוא נכנס למשרדו ואנחנו המשכנו עוד קצת בחוץ. אמרתו אז למטוח ר' משה זיל: "הנה לאל, נשלו ביד אדם טוב, הנה החללה מוכה": וקראנו למשרד והמטוח, לאחר שפיו בניחות, שאל אותנו לאן אנו הישבים ללכת. עניתו שיש לנו מכתב תמלזה למר זאקי בדרת (ז"ל) מקיבו משטחה שלו במטח. נלקח אליו ונראה מה יהיה, "אתם חששים לעצמכם", אמר המטוח, אבל תרען שאסור לכם לעזוב את און, יצאנו והלכנו לחנותו של זאקי (ז"ל). הוא קבל אותנו בסבר פנים ימות, לקח אותנו לביתו וגם שם נקבלנו סוד אשתו רחל (ז"ל) בסבר פנים ימות, הם היו משטחה בת שש נעשות: זאקי ואשתו, שני בניהם בחדים ובם אחת מצורה וצפיר אחד המיעד להחת

וחתנה - זאקי והינה חנות לגלצריה, הנבים החתו הימים. וזו כל המושבה היהודית באון.

וזו עירית קטנה שבתיה כלם נמכרים בעלי קומת אחת עשויים מחומר בהפרובת סיד, מבלי אבנים ובמזבן גם בלי בלוקים ועל כן המכנס הם רעועים מאד והשדבות שם מרובות מאד.

גשם אינו יורד לעולם שם כי אם היה יורד גשם, ספס רב אם יוכלו המכנים להחזיק מעמד, הקור בשעות הלילה חזק מאד ובשרך כמותה מידה

12

14

חזק והוא בשעות הצהרים והערבים מרובים מאד. התושבים הם כדומים לילדי המקום בעלי קומה גבוהה מביניהם רחוק פור שחרות הם בעלי מוג שקט מאד ומכניסי אדוותם במידה שלא תאמן, ישנם בעיר גם תושבים שאינם ילידי המקום והם כדומים בעלי התנוות וכעלי שנים-שלושה בחי הקפה שבה.

האוכלוסית האשליקית של העיר הייתה מרכבת בעיקר מאנשי צבא קצינים ומשפחותיהם, חיליים איטלקיים במספר רב היו גר, וכן חיליים ערבים שרבים מהם היו נשואים. כל אנשי הצבא האלה הובנו לחזקתה בעיר ומיעוט להסתחאות מכוונת המסור והעמלקות.

השלאן כעיר היה צבאי ובראשיתו קולונל. המים הנשאבים מהבארות שבבקר אינם ראויים לשתיה, יש בהם ריח וריח מאד של גשיות, ילידי המקום שוחים מהם ואינם מפריעים להם, אך מי שאינו מבני המקום לא יוכל לסבול את הריח וזו הסיבה שלהם מכוונת של העיריות עם מיכל גדול של מים מניעה בוקר בוקר מהעיר המסוכנת המרוחקת כ-15 ק"מ מאון, ובאים אנשים ומבלאים איש את כרו ואיש את לזיו מים לשתיה ולכיבוס.

מים נמצאים בעומק של 2-3 מטרים באדמה והם נשאבים לרוב בעזרת המוריס, כי לעומק מופע כזה אין צורך כמות אד או פרה, כמותו בשאר חלקי לוב מהגנות תקטנות מוציאים עובדיה, בעל, מור, וכד', גם שמונים קטנים של חיטה או שעורה, בהשקיה כמובן, ראיתי שם במרכבת פני דקלים לרוב המכנים תמרים מותנים הנמצאים באיור עתיה זה והם מהווים חלק נכבד ממנום של הארבעים, כהיום שעימים ומתוקים מאד. חלק גדול מתערתה זו נשלח לטריפולי ולשאן חלקי לוב ומאכרים שם במחירים טובים.

ד י ו נ ו ת ו ה צ ל ה

כשנפץ מים עבר עלינו בחיי כלה ושעמנו, הראתה ללב לקראת העתיד הייתה מרובה: מה יהיה בעוד כמה שעות לכשתגלה המרובה מן הדיס ולא יהיה אפילו כמה לקנות לחם?

בכיתי לא היו יותר מאשר מאתים-שלוש מאות לידות, סתם שעות אשילו לנבי המים והם והשאלה, מה אכל למחר, השיקת מאד על הלב. הדי לא יעלה על הימה שאוכל להמשיך להתארת ולאכול לחם חסד. החשונה באה ממקום שלא ציפיתי ולא חלמתי עליו: האדמת עילת, הניצוח זאקי בדרת שאל אותי: הלא אנכי מומחה לנשיית בהמקום, האם אתה למרת משהו ממקצוע וזו

15

זוהו ביקורו האחרון של המבצר שאולו והצבירו כאמור, ביום ערב סמוך שנת תשי"א (1941) ובו בילו כעשרים ושנים חדשים, עד לחצי שבע תשי"ג 1943.

ה ח ר מ ר ה א ג ו ש י ש ל ה ע צ ו ר י ם

המספר הכללי של הצעירים היה נע בין 110 ל-114 בדרך כלל השנייה היה תלוי במספר הצעירים, שהיו משתחררים משום לפי מקדוח מוגנה וצעורים חדשים שזונו מצידים לשם.

בליל של עמים היה שם: ערבים ודם הרוב, שחלק ורדל מהם היו שיכרים שהשתחממו כומטו כמקד נגד איטליה בפנים לוב. כעגנת המלחמה העולמית הראשונה ומספר שנים אחריו. היו גם כמה צעורים מהמספר וזאת הדוכן בגבול לוב--חונים (מקצוענים) היה גניבת הגבול בין צחי המדינות והצבנת סחורות ללא ממש, ועד כל מיני "חשודים" בניני השלטונות האיטלקים שפערו אתם ליתר בטחון.

הסוף סמוך דיל

היו גם צעורים נתיני יוון, שהיוה אז במצב מלחמת עם איטליה, וכן נחונים בריטים יוצאי האי מלטה, הוטרכים בסרדלי כמה דורות. היו אחרים, נוצרים איטלקיים, סטה כנראה חטורים בחתונות לריצון הששים וכדומה.

כינוי היהודים היו נחונים בריטים וצרפתים, חרשני לוב מה דורות, שהסירו על נחנתם חורה, והיו כאלה שלא היוה להם שום נחיות

זורה (כמוני כחב המרים האלה), ילידי לוב נחמני לוב, שהובא למצור בגלל איזה חשד שהוא מגד השלטונות האיטלקים כלפיהם.

דוגמאות: הצעירים תראו בידה (אברתם פלאח (זיל) היו אשכנזים, מחקקים נפלים, שהיו באים יום לנצל של סריטולי ורשבים באיון סינה, ובכלי ענרתום הזלים היו מחקקים נפלים של ערבים המבלים כנגל

או של המלחים הבאים באניות. הצבחה יוסף ספית זיל ותברו, שיברל לחיים, כלאסו לגאל, היו נהגי משאיות והיו תמיד בודדים בין סריטולי לכנאוי.

המנהל משה כחן זיל היה בן ומתפרנס מציאות עלובת ועוד, "חשודים" כאלה.

היחסים בין כל הצעורים היו מצוינים. הצרה המשותפת איתה את כולם התקטנו לזה לזה בכבוד ובמחיה ובפשוך כל שכתנו במחנה לא ירה מקרה אחד של התנשות, או ביטויי איבה ובהמה, על רקע לאומי או דתי, להפך, היו גלויי אהיה כמות קשות, כפי שימסר באחר הבריטים הבאים.

מ צ ר כ י ה מ ו ר י

היינו מקבלים מצדכי כוון זימים והצעורים היו מכינים להם את איחוחיהם, מי בקבוצות של 3-4 אנשים ומי ביחידות, הזמנה הותנית הייתה: 2 לתעניות (כ-180 גרם כל אחת) 100 גרם אטריות או אורז, 10 ג' סוכן, 10 ג' רסק עגבניות, 10 ג' פלה וכן 10 ג' בצל, גרם אחד סלמל ארום יבש, גוסף לזה היינו מקבלים 210 ג' ערשים או שפופית לשבוע, מנה חודשית זעומה של סכנו גרוע מאד וכן מנה סוכר קטנה. כמו כן היינו מקבלים מנת סיגוריות משומות ביותר, 30 סיגוריות לשבוע ובחשלותם.

לביטול היינו משתמשים בסמך, שמקד המתנה היה קונה בתאגידה, מכיז ומניה בשמך וכל אחד ררה לוקח מה שרואה, זה במשך רק ונון עשר. לאחר הכן הביאו עצים וזייתו צריכים לבקע אחת, לא סעם הביאו אדני רכבת קשים ומנוממים שהיו קשים מאוד לביקוע וכן בשפת הביטול בגלל פכו הוסט וריתו המתניק, לפעמים הביאו גם סחם קשים. היה ערבי וכן מתאגידה, שהיה בא לפחית קרובות למחנה ומכר ירקות וספרות, לכל מי שיכל ורופה לקנות, היה גם יהודי אחד מתאגידה (אמרים זיל) שהיה כבשר כמותה ומכיא פחמים ומצדדים אמרים למכור, ר יצחק עטייה היינו מתאגידה כיתה ספר המקצועי (כיום חושב גנאיה) וזיה מכקר, לעומם במחנה, ומספר צעיריהם של הצעורים, הוא היה

זהו (כמוני כותב גורמים ואלה), ילידי לוב זנתי לוב שדוכאו למעור
בליל איוה השד שחוא מצד השלטונות האיסלמים בלפיהם.

דובאית: המנותחם צאנתו בידה ואברהם מלאת (ויל) היו אושכפם.
מתקנים נפלים, שהיו באים יום יום למלל של סריסולי וירשבים באיו
פינה, ובבלי עבותם: דלים היו מתקנים נפלים של ערכים המבלים במל

או של המלחים הבאים באניות.
הצנת יוסף סמיה דיל וחברו, שינדל לזיים, כלאפו לגאלי, היו נהגי

משאות ודיל תמיד בדיכים בין סריסולי לבנאוי.
הכנות פשה כזו דיל היה גבו ומתפרנס מהאיות פלובה ועוד, "השונים"

כאלה.
היחסים בין כל העצורים היו מצוינים. הצדה המשותפת איתה את
כולם העיחסו לזה לזה בכבוד וכאחות ובמשך כל שכתו במזנה לא
קרה מקרה אחר של התנגשות, או ביטויי איבה ובדומה. על רקע לאומי
או דתי, להפך, היו גלויי אותה בעמות קשות, כפי שימסר כאחד המרצים
הבאים.

ד"ר

ג

מ צ ר כ י ה מ ר י

היינו מקבלים מצרכי מזון היים והעצורים היו מבינים להם את
אחרותם, מי בקבוצות של 3-4 אנשים ומי ביחידות, המנה הימית
היתה: 2 להפניות (כ-100 גרם כל אחת) 100 גרם אמריות או אורז.
וון ג' טמן, 10 ג' רסק ענביות, 10 ג' בלח וכן 10 ג' בצל, גרם אחד
פלפל אדום יבש, נוסף לזה היינו מקבלים 200 ג' עדשים או שעועית
לשכוב. מנה חדשה יצומה של סכונ גרוע מאד וכן מנה סוכר קטנה.
כמו כן היינו מקבלים מנת סגירות משותפת ביותר, 50 סגירות לשכוב
ובתשלום.

לביטול היינו משתמשים בפחם, אמפק המנה היה קנה כתאגוריה,
מכיא ומניח בשפת וכל אחר היה לוקח מה שרוצה, זה נמשך רק זמן
קצר. לאחר מכן הביאו עצים והיינו צריכים לבקע אותם. לא פעם
הביאו אובי רכבת קשים ומותמים יהיו קשים מאוד לביקע וכן בשעה
הביטול בגיל עטו הופת גריוו המתניק. לשעמים הביאו נכ סתם קוצים.
היה ערבי זמן מתאגוריה, שהיה בא לעתים קרובות למנה והצטר
ירקח וסירות, לכל מי שיסיל ורוצה לקנות. היה גם ימדי אחד מתאגוריה.
(אמרים זיל) שהיה בנקר במתנה ומכיא פתמים ומערכים אחרים לשכוב.
ר יחזק שפיה היינו מתאגוריה כהיה סטר הפקצוע (כיום תישב נתניה)
היה מקר לעתים במתנה, ומספר פערותיהם של העצורים. הוא היה

זהו בקיצור תאורו של המבצר שאלי חוצבנו כאמור, ביום ערב ספח
שנת תשי"א (1941) ובו כלינו בעשרים השנים החדשים, עד חצי שבע
תשי"ג 1943.
על אירועים מיוחדים שקרו במשך תקופה זו יסופר יהלל.

ה ח ו ר כ ה א ו ש י ש ל ה ע צ ו ר י מ

המספר הכללי של העצורים היה נע בין 110 ל-114 בדרך כלל. השינוי
היה תלוי במספר העצורים, שהיו משתחררים משם לפי פקודות מגובה
ועצורים חדשים שנתו מגידים לשם.

כלל של עמים היו שם: ערבים והם הרוב, שחלק גדול מהם היו
שוכים שהשתמשו בזמנו כמקד נגד איסלח בפנים לוב, בענת המלחמה
העולמית הראשונה ומספר שנים אחרת. היו גם כמה עצורים שהבשר
זוהר, האוכן בגבול לוב-טוניס (מקצועתם היה גניבת הגבול בין שתי
המדינות והעברת סחורות ללא מכס, ועוד כל מיני "השודים" כפיני
השלטונות האיטלקים ששצרו אותם ליטר בטחון.

יוסף סמיה דיל

היו גם עצורים נתיני יוון, שהיוה או במצב מלחמה עם איסלח.
וכן נזונים בריטים יצאי האי מלטה, והושבים כטורפלי כמה דורות.
היו אחרים, נצרים איטלקים, שהו כנראה חשורים כהתנגדות לריצון
הפשיזם וכדומה.
ביננו היהודים היו נתינים בריטים וצרפתיים, חרשני לוב מות
הרות, שהמרו על נתינותם הורה, היוו מאלה שלא היה להם שום נתינות

44

מספק לנו גם את החומשים לקריאת פרשת השבוע בתהלת יום שבת (מסר תורה לא היה לנו). יתכן לטובה.

את המצרכים מעמיים-שליש כשבו, במחסן שהיה במחנה. היה מנהל צעיר נוצרי ממלטה, וכאשר נלקחו המצרכים נהניו בריבונות יהודים ולא יהודים, לאיטליה. הסיל מספר ומחנה עלי את המפקד הילוקה, נעניתי, ובמספר חדשים רבים נהלתי את זה לשביתת רצון כל המצור, יודים ולא יהודים, עד שיום אחד הגיעו לאוני רינגנים משהם של ערבים אחרים ובקיער בני אחד בשם אלבי אלפאש מהבמר וזויה יי, אישיות בולטת

יצחק עטויה הי"ד

וידועה, בעל קומה ואיש שיחה המכיר את ערכו כחבר, שאמתי שהם אמרו כינם לבין עצמם שונגישו הומו שהחלוקת צריכה להיות על ידי ערבי מכון שהם חרבו הניכר במחנה. הלכתי למשקי המחנה המרשל ג'וזפי מראטו נאמרתי לו שאני מבקש ממנו לשחרר אותי מתפקיד זה. הואיל ואין אני מעוניין, ויודאי גם שאר היהודים הצעירים, שחוצר איבה בינינו לבין הצ'יבים. המפקד, שהיה מתיחס במו ובכנהא לערבים, ענה לי — לאחר שהמסיר כמה מלים נפרט וקללות על השבון הערבים. שלא לשים לב לדבריהם. אני התעשתי ותוא נכנע, קרא לאלפאש וזח הציף לחטיל את התפקיד על סאתר. כן אסמאעיל, צעיר ממשהו

כבונת במצוראת. איש מסור ויודע לטול חשבון. לבקשת המפקד הצבתי לעמוד על ידו מספר ימים עד שיהרגל. לא עברו שבועים שלושה, מיים שהחליל אלסאנר בחלוקה, עד שבא אלי אלפאש ובקשה ממני: אנו מבקשים ממך לחזור לתפקיד הקודם, מיטנו בזה שדיבנו ועשינו (התברר שהמאלק הערש, שהיה עשיר ויחיד, הליס יד על צעיר ערבי אחד שהעיר לו מה שהעיר בשעת קבלת המצרכים, חכמת אומר מיטת נאמנות) ותכשוו אנו מבקשים ממך לחזור, בקש אלפאש, אבל אני סרבתי, מתשש של איבה מצד אלסאנר. שאנג הכרתי אותו עוד מימי נעונו יחד בבית הסתר במצוראתה.

ה ב י ק ו ר י ם

הביקורים של בני המשפחה אצל הצעירים היו מעט אחר לחודש. על פי רשיון מיוחד שהיה ניתן לבקשת המשפחה. אלה שהיו משמחותיהם כטרוסולי הצעיר, היה זוכים לביקורים תכופים, ואלה שמשפחותיהם נמצאות רחוק מטרוסולי (כמוני) והגיעה סדוכה בהוצאה מרובה ובמאמצ, היו זוכים לביקורים לעמים יחוצתי.

ה ח י י ם ב מ ח נ ה

החיים היו חדיגוניים. צבודה מהו למתנה לא היחה (אפשר. המתנה. אמר לי שאין לו סמכות להרשות למישהו לצאה לעבודה, את זה הוא אמר לי כשבקשתי ממנו להרשות לי לצאת לעבוד בחוות התלאית של איטלקים שהיחה במרחק של ק"מ ו בערו מצבתנה. בכדי להשכר כמה לירות). העצורים היו מבלים את שעות היום בחגת האירחות, בכביסה ובנקיט. כתיבת מכתלים לבית וכמונן בביקורים הדדיים ובשיחות. גם התמלות היו בסדר היום. עבורי שלוש החוות: היהודים, המטלמים והנוצרים היו מתפללים ביחידות ובציבור יום יום. לנו היה מנין כל יום ובמקום סוף שלא היה לנו היינו קוראים כחומש. היו לנו גם שיעורים בעברית ובתנ"ך, שנמשכו חודשים רבים, והמשתתפים בהם ראו כיכה בשמלה. היו אהנו האומים אברהם יצחק ריגניאנו ז"ל שהיו נהנים בייסוים, וחיחה לזום חנות לכשירי כתיבה בטרוסולי. הם התנדבו מחברות, עשרונות ויחי. זאת אהנו במרוודור התת-קרקעי שימשה לנו לוח הכל הלק למישרים. במשך הזמן נתתי גם שיעורים, שידים או שנגמס. ללכור בעל סת. זכרתי שלא מסם, כשהיינו מבגלים את הארחה ועמדתי על יד צעיר אחד, חד נוכנות, שהיה החלפיד הניניין בקורם, היה משגן וכצטט

15

מספיק לנו גם את החוקמים לקריאת פרישת השבוע בהשילוח יום שבת (מסר חורה לא היה לנו). יזכר לטובה.

את המרכיבים, ספמיים-שליש בשבוע, במספר שנה. במתנה, היה מולק צעיר נוצרי מבלגיה, וכאשר נלשט העצורים נתיני כריסטינה. יהודים ולא יהודים, לאיסלמיה, הטיל מספר השנה עלי את המספר החלוקה, נעניתי ובמספר חודשים רבים והלחץ את זה לשביעת רצון כל העצורים, יהודים ולא יהודים, עד שיטע אחד הניצו לאוני ריטונים מסוים של ערבים אחדים ובמקרה גם אחר בשם אלבי אלעאשק מזכאי ואיה יו, אישיות בלפת

יצחק פשוט הי"ו

וירוסה, בעל קומה ראש שיחה המכיר את ערכו בחברה שמעויה שום אמרו כינם עצמם שהניקו הזמן שהחלוקה צריכה להיות על ידי ערבי מכיון שהם הרוב הניכר במחנה. הלכתי למספר המנהג המישל גזומי פראטו ואמרתיו לו שאני מבקש ממנו לישחרר אותי מתפקיד זה, הואיל ואין אני מעוניין, ובנוסף גם שאר היהודים העצורים, שתוצר איכה ציינו לכין הניכר. המספר, שהיה מתחם בבנו ובשנאה לערבים, פנת לי — לאורך שהמשיך כמה מלים גמח וקללות על השבוע הערבים, שלא לישם לב לדבריהם. אני התעקשתי והוא נכנע, קרא לאלעאשק וזה הציע להטיל את התפקיד על סאחר בן אכמאעל, צעיר במשפחה

גיא כימא היה פטרנה לטריטוליה.

מזכירת המעורבות, איש מספר יודע לנהל חשבון, לבקשת המספר והמכתב לעמוד על ידו מספר ימים עד שיתחיל, לא עברו שבועיים שלושה, מיים שהחזיק אלמאחי בחלוקה, עד שבא אלי אלעאשק ובקשה ממני: אני מבקשים ממך לחזור לתפקיד הקודם. טעינו בזה שדיברנו העשנו (התברר שהטולק הורש, שוחה עשיר ויהודי, והיום יד על צעיר ערבי אחד שהעני לו מה שהעניר בשעת קבלת המזכרים, וזכה ארוח מכות נאמנות) ועכשיו אני מבקשים ממך לחזור, ביקש אלעאשק, אבל אני מרבתי, מתנשש של איבה ממך אלטואר, שאנני הברתי אותו עוד מימי שבונו יחד בבית המחר במצראטה.

ה כ י ק ו ר י ם

הביקורים של בני המשפחות אצל העצורים היו פעם אחת לחודש. על פי רשיון מיוחד שהיה ניתן לבקשת המשפחה. אלה שהיו משפחותיהם כטריטוליה העני, היו זוכים לביקורים חופשיים, ואלה שמשפחותיהם נמצאות רחוק מטריטוליה (כמוני) והנסיקה כרוכה בהוצאה מדונה ובמאמץ, היו זוכים לביקורים לעמים יחידות.

ה ח י י ם כ מ ת ה

החיים היו חריגוניים. עבודה מהיץ למתנה לא הייתה (קמפף המנהג. אמר לי שאין לו סמכות להרשות למיכרו לצאת לעבודה, את זה הוא אמר לי בשבששתי ממנו להרשות לי לצאת לעבוד בחוות החקלאות של איטלקים שהייתה במרחק של ק"מ 1 בערך מהמנהג, בכדי להשתכר כמה לירישות). העצורים היו מבליים את שעות היום בהכנת הארוחות, בכביסה ובנקייה, בהכנת מכתבים לכית ובמנון בביקורים חודשים ובשיחות. גם ההתלוצות היו בסדר היום, עצורי שלוש הדוחות: החודים, המסלולים והגודרים היו התמלילים בחדרות ובציבור יום יום. לנו היה מנין כל יום ובמקום מית שלא היה לנו היינו קוראים בחומש, היו לנו גם אישורים כעברית ובחנין, שנמצעו חודשים רבים, והמשתמשים בהם ראו כיכה במסלם. היו אחנו החיים אכרתי ונחשק ריגניאנו וי"ל שהיו נתינים טריטוליה, ותיחה להם חנות למכשירי כתיבה כטריטוליה. הם התנדבו מאברות, עטרונות וניד, דלה אחת כטרוודר התח-קיעי שימשה לנו לוח והכל הי"ל למישרים, במסך הזמן נתתי גם שיעורים, שירים או פתגמים, ללניד כעל סה ונורתי "לא פעם, כשהיינו טריטוליהם את הארוחה ועמדתי על יד צעיר אחד, דרך כוכבות, שהייה החלידי התניין בקשרם, היו משנו והצטט

באנו את השיפור תוך כדי הטיפול באש העצים שמתחת לקורה. צעיר כונשר זה קבל בימינו חיסים הודעה על שחוריו, דבר שלגבי העצירים היה ממש פעיל, תחזית המצויים הוא אשר לי בכל הוצאות שמחתו זאת מרילה בצער גדול על שנתא מפסיק את העטור, מכיוון שנתא במח שבחזרו חששי שיעי יכל להמשיך ללמד, פחותי פנאי.

המחובים המתקבלים הוציאים חיו עובדים, "אנדרה" וכאשר מצויה פעם בפני השופט האיטלקי: משום מה אין אני יכול לקבל ולשלוח מכתבים המוכנים עבריות, ומותר לכתוב רק באיטלקית ובעברית ו השבחו הייתה, אין הדבר נובע מהקליה, פשוט אין לנו, "גנור" השוא עבריות, עתונים היה אסור להכניס למחנה אבל המבקרים היו מביאים כמחנה את העתון האיטלקי היחיד שנתא פורסם במיטלי, בשם: "לי קורידי די טייפוליי", כצד כן היינו שומעים חדשות סריות מפני השומרים הערבים יחסים אלינו היה אויב ומסוכן, וכך היינו מעודכנים במצב פחות או יותר. חס יום היה קצת שומר לתאבונה הבטיא את חזואר שהיינו מקבלים אותו ביננו, חזואר הוצא היה פסור מבלי.

נ צ ר ג ר ת , א ר צ י ש ר א ל י ת

במגוון העצום שהיו במחנה לא חסרה גם, "נציגות" מאץ ישראל — יני ערכים שהיו בין הצעירים במחנה:

1. צעיר בשם חארת אלפארדיק, בנו של מי שהיה בזמנו עירך העתון הצרבי היפוא, "פלשתור", צעיר זה היה לומר באחת האוניברסיטאות בלונדון, ובחודשי החישה מליפודים עלה ביערו לעשות סיבוב העולם באופניים. אמר ונשה, וכאשר הגיע לבגלות לוב היה זה — לרוע מזלו — כאשר הצטרפה איטליה למלחמה נגד כפלות הבית (אמריקה ובריטניה), נתפס והובא למחנה המצר, היה בחור המדי, בריא, בעל נתי אהליטי שהספורט היה סביב ברנא, כיאות לספורט באוניברסיטה אנגלית.

סיר יזכו במחנה היה כזה: כל בוקר היה עם בהשכמה ודה רץ נפסך יצה שלמת, (60 דקות על השפון), על המרפסת הצדה שהיתה מסביב לאמת המבצר מבנים. כך היה רץ, נשף ומייע וכל פעם היה ערץ מעליו אחד ממלבושי חוד כדי ריצה ומשני לרוץ עד שהוא נשאר עם החתונות. נמרה שעת הריצה ימחילה והעמלות הידים. היה "ככה" כאגרופי בארד בתנועת שונות, בהתחמת הראש ועצמות העזרי, כך נשא מחעמל נעידים דקות ואחר כך ייחד ישר למקלחת קרה כשהוא נלא יציה.

היה בעל כח שיוי עצמי, "נציג" שפעל אחת נחלקל המנוע של שאיבת המים למחנה, שהיה מינוז בלבק, ומייע גלגל ענק המפעיל את המאיבת.

לכרוז היה מסבב את גלגל 500 סיבובים (!) בכל בוקר עד שתוקו המנוע.

כשראה שאננו מביאים שיעורים לעברית יום יום, יום גם הוא לעשות שיעורים בקשר לקבוצה של ערבים שרצו בכך.

הדבר נמשך רק שבועות-שלושה ונפסק מאשר משתתפים, או הביע את נכונותו להח שיעורים באנגלית ומספר יחידים השתתמו בזמן בבשר החשיים-שלושה.

לפול, קרה מקרה שגרם לו להשתחרר מן המצר ובבדר רב. הוא חלה בשבית, מללה שבפניה נשלח לבית החולים על ידי מפקד המחנה.

כיומי שבחו שם ביקר ברנא מי שהיה מופתי ירושלמי חאג' אג'י אלוזיני ימיש ונפגש עם מוסוליני. הדבר נרע להארת הוא בימש מבטל בית החולים להדישות לו לשלוח מכתב למסופי, שהוא קיב מוסחת שלו (אשר על חארת היחה בת אחותו של המסופי), הבחוב נשלח. הארת: חור למחנה ואחר כמה ימים קבל השובה מפוכירי של המופתי שהעניו בסיפיל.

ואננו, כעבור שבועיים-שלושה באו שני שוטרים איטלקים למחנה ולקחו אותנו אהם. עברו עוד שבועים-שלושה וחארת חור למחנה והמסם כאורח מבקר, וסיפור שהוא נמצא באחד הבקרים כאורח הור אצל י"ד הכפר ומבלה כל היום כסיולים, מספרו, ציד ועוד.

כשמצב צבאות איטליה וגרמניה לוב והמדי, המחנה והשמיני הגרמי תהיבים הבריטיים מלוב לאיטליה ביניהם נשלח גם נצא.

2. ה"נציג" הארצי-ראלי השני היה זקן שהיה נוכר לנו בשם אלחאג', ואינו יודע, אור קרה שהוא נתפס והובא למצר. משם אחת כשיחתי אותו גילה לי שהוא היה מטעם ב"מולל בונה" יאן-שלים, ותוך כדי שיחה שלף מאוזרו צדו אחד שהיה קשור היסב. משה בוויצרת רבה את הצדור הוציא מתוכו מכתב מקומל היטב והראה אותו לי. המכתב כחוב עבריות על בלנק של "מולל בונה", אישור על האיש שהוא שבר בתורה, והוא איי מסור, נאמן כעבודה וכר.

אלחאג' שלא המיר כפני את נאותו על מכתב זה קנה לי כאשר שאלתי אותו למה תוא שומר על מכתב זה: "אני בעור הי אחור לשם לאלפוס", ואבטיך לעבור כחברה ולהנות מאכילה ה"אמון" (כד ב"אונ) בכל יום שבת, כמו בשנים המונות ההו".

כאנו את השיעור תוך כדי המיסל באש העצים שמתחת לקודה. צעיר
 כוכשי זה קבל ביום מן הדינים הודעה על שחרורו, דבר שלגבי העצירים
 היה ממש פשץ, "חתיית המתיים" הוא אמר לי בכל הוצאות שששתו
 זאת מרדלה בצער גדול על שהוא מפסיק את השעור, מכיון שדוא בטוח
 שפדיונו תפשי אינו יכול להמשיך ללמוד, פתאום פגא.

המכתבים המוקבלים היוצאים היו עובדים, "צנורה" וכאשר פענוח
 פעם בפע השוער האיטלקי: משום מה אין אני יכול לקבל ולשלוח
 מכתבים הכתובים עברית, ומותר לכתוב רק באיטלקית ובערבית ו
 תשובתי היתה, "אין הדבר טובע מפלגיה, משום אין לנו, צנורה" הקורא
 עברית". עמונים היה אסור להכניס למחנה אבל המבקרים היו מכיאים.
 בסתר את העתון האיטלקי והידי שדחה מפניו במיפול, בשם: "יל קרייני
 די טריפולי". כמו כן היינו שומעים חדשות מדיית מפי השוטרים הערבים
 שיוחס אלינו היה ארוב ומכובד, וזך היינו מעורבים בפנב שחת או יותר.
 יום יום היה ידוא שוער לתאגידה וצביא את מדאר שהיינו מקבלים אותו
 כיומן. חודאי היווא היה פסור מפלי.

ב צ י ג ר ת . א ר י צ א ל י ת .

במנון העצים שהיו במחנה לא חסרת גם, "צנינת" מארץ ישראל —
 יני ערבים שהיו בין העצורים במחנה:
 1. צעיר בשם הארת אלמארקי, בנו של מי שהיה בזמן עורך העתון
 הערבי היווא, "פלשתין", צעיר זה היה לומד כאחת האוניברסיטאות
 בלונדון, ובחודשי החופשה מלימדוים עלה ברעונו לעשות ליכוב העולם
 באופניים. אמר ועשות וכאשר הגיע לגבולות לוב היה זה — לרוח מולי
 — כאשר הצטרפה איטליה למלחמה נגד בעלות הבית (אמריקה ובריטניה),
 נתפס והובא למחנה המצר.

היה באתר המיר, בריא, בעל גוף אולטי שהמפריס היה טבע כרמן,
 כראות למסורצט באוניברסיטה אנגליה.

סוד ידמו במחנה היה כזה: כל בוקר היה קם בהשכמה והיה רץ
 במסור יניה שלמה, (עם דקות על השעון), על האקספת הצרה שהיתה
 מסביב לחומת המבצר מבפנים. כך היה רץ, נשף ומייע וכל פעם
 היה זורק מעליו אחד ממלבושיו חור כדי ריצת וממשיך לרוץ עד שדוא
 נשאר עם התחזותים. נגמרה שעת הריצה ומאחילה התחמלות הידום.
 היה "ככה" באגודתי באויר כתנועת שונת, בהשתחוות וראש ועצבות
 הצוארי כך הוא מתעמל בעישים דקות ואחר כך יורד ישר למקלחת קרה
 כשהוא גלא ויעה.

היה בעל כח פיו עצום, זכרני שפעם אחת נוקלל המנוע של
 שאיבת המים למחנה, שהיה מנוע בולק, ומניע גלגל ענק המפעיל את
 השאיבה.

כאן מצא הצעיר עיטוף מפורס חדש: הוא מילא את מקום של המנוע,
 והכריז היה מסובב את הגלגל 500 מימכים (!) בכל בוקר עד שחוקו
 המנוע.

כשראה שאנחנו מלימים שיעורים לפרית יום יום גם הוא
 לעשות שיעורים בהשגמו לקבוצה של ערבים שרצו בכך.
 הדבר נמשך רק שבועיים-שלושה ונמסק מחוסר משתתפים, או הניע
 את נכונותו לחת שיעורים באנגלית ותספר יהודים השתתפו בהם בכשר
 והשיגם-שלושה.

למול, קרה מקרה שגורם לו להשתחרר מן המצר ובמכר רב.
 הוא חלה בשנית, פתלה שבפטיה נשלח לבית החולים על ידי מספר

המנהל.
 בימי שבתו עם ביקר כרמא מי שהיה מופתי ירושלמי, חאג' אביז
 אלחוטני ימיש ונפגש עם מוסלמי. הדבר נודע לחאית הוא ביקש
 טמנבל בית החולים לזרישות לו לשלוח מכתב למופתי, שהוא קיבז
 משפחה שלו (אמו של תארת היתה בת אחותו של המופתי), והכתב
 נשלח. 'הארת' חזר למחנה ואחר כמה ימים קבל תשובה ממוכריו של
 המופתי שהענין בטייאל.

ואמנם, כעבור סבועיים-שלושה באו שני שוטרים איטלקים למחנה
 ולקחו אותו אהם. עברו עוד שבועיים-שלושה וחאית חזר למחנה והמסם
 כאורה מבקר, ומסר שדוא נמצא באחד הכפרים באזור החר אצל י"ד
 הכפר ומכילה כל חיוס כסולים, מסורט, ציד ועוד.

כשפנב צבאוח איטליה ונרמניה בלוב החמידי, והמחנה והשמיני הכריטי
 היה מתקום מבוזרה לעבר טריפולי, התחילו האיטלקים לשלוח את
 הצהנים הבריטיים מלוב לאיטליה ביניהם צעלה גם הוא.

2. ה"נציג" הארציטראלי הכני היה איש וקן שניה נזכר לנו בשם
 אלחאג', ואינו יודע איך קרה שהוא נתפס והובא למצר. פעם אחת
 בשיחתו אחר גילה לי שדוא היה מועסק בה"סולל בונתה" "באקשלים" והוד
 כדי שיהיה שלף מאזורי צדוד אחד שהיה קשור לטוב. סחה בותריח רבה
 את הצורה המציא מחוכי מכתב מוקפל היטב והראה אותו לי. המכתב
 כחוב עברית על בלנק של "סולל בונה" אישור על האי"ש שהוא עובד
 בחברה, והוא אי"י מסור, נאמן בעבודה וכ"ר.

ואלחאג' שלא החזיר בפני את נאוהו על מכתב זה ענה לי כאשר
 שאליי אותו למה דוא שומר על מכתב זה: "אני בעור ה' אחוזר לשם
 לאלטרס" האמשיך לעבוד בחברה ולהנות מאכילה ה"למיו" (כך כליהנו)
 ככל יום שבת, כמו בשנים המוכות החר".

אחורה יהודית-מוסלמית

על שני גילויי אחורה יהודית-מוסלמית שנתגלו. במקרה זה, אפשר כאן:
 א. שמה קלה לאחר שתגישו הניגים למחנה ראיתי אחד השייכים
 הנצורים איש זקן ונשוא פנים פתוחים מצרואות, שיש עבר-אללה בעיני שמו.
 חישוב כאחת הפיעות במחנה ובונה כלה, מראה נדיר מאד. נגשתי אליו
 וראשתי בתמיחה גדולה, "מה קרה, שיש עבר אללה, למה אינה בוכה?" הוא
 המשיך לבכות, ספק את כמיו וענה בצער עמוק ובהתרגשות רבה: כמה
 רבצו של עולם, מתיחסים לגשים, כמה זי, והמשך לבכות.

ב. כמה רגעים לאחר שבקשתי מיצחק כהן לאסוף מצדכי אוכל, בא
 אלי אחד השייכים, אלהאי באשאג'ה שמו, גם הוא מתחיל מצרואת, אדם
 ישר, מלמד ואיש-דת, שהייתי נוהג מאד משיחותי וסיפורי. הפעם בא אלי
 בסבר פנים חמור, ראיתי אותו שדוא כובש רוגזו ואמר לי: "היום אהה
 סעית טעות חסודה". תשובתי הייתה: "צבאן אלדי לא יגלטי" (רק ה' ישתבח
 שמו אינו מעלה). המכיל לי את מעותי, ואם אומנם סעיית אני אבקש
 סליחותי". הוא ענה, "איך זה עלה בדעתך לשלוח את ואבי לאסוף אוכל
 רק מתעוררים? תאם אין אנועו כולנו נחונים במצוקה אחת? למה אתה
 מסלה בין יהודים לערבים?" דברים כדרכות, שתשובתי הקצרה עליהם
 הייתה: "סעיית, יא שיר, ואני מבקש סליחותם". בו במקום קרא תשר לשני
 האחים ממשפחת נאצון, מאותו הנישמות המבוכה במריסלי, ואמר להם
 להשתכב בין הערבים ולהביא מידי צרכים. לאחר שעה קלה תביא מכל
 טוב, מה שהשקל להביא אוכל במספרת מספיקה לכל אלה שתגיעו — ארוחת
 תמה וזריזה לאחר שני ימי נסיעה מינעת ללא אוכל הם.

כראש הנשים שהגיעו יחדת אחת בשם רות, בעלת כושר מנויות החל
 שמשעות לה. כבר למחרת כשראחה אנונו מבשלים את האוכל שלנו אמרה:
 "ות לא יחכו, יבנו נשים כמותה, והמקד הכנת האוכל מועל עלינו". אמרה
 וצשתה דגברים, ערצו בכך, אומצו על ידי הנשים כמה שטנע לבישול
 הארוחת.

יום או יומים אחרי שתגיעו, והפיעה אותנו רות בתבשיל, "מטכוס".
 התרבה על כל הנצורים וכל אחד לקח מלוא קו אחת, "סגולה לשחרור
 קרוב", אמרה רות, וקראים לה, "מטכוס האסורים", אינו זוכר כמה זמן
 נשארו הנשים במחנה עד שזילקו כגברים שקדעו להן, לאטלית.

יח

(5)

הפוך תורתו". קראתי לגוי יונג' אחד שגם הוא הגיע מבנגאוי, נחתי לו
 כותמסן (הייתי אני הממונה עליו) את המצרכים הדרושים הוא בישל
 אמריות במידה גדולה שתספיק לכל הנצורים. אכלתי אני העשוי כבד
 להראות לכולם שאין אסור בדבר בגלל פיקוח נפש. כולם אכלו פוחר-לאותו
 האיש והרע שסירב בתוקף למעום מהתבשיל שנתבשל בשבת.

אחרי האנשים — הנשים

הנצורים מבנגאוי זלקחו אחרי הרישים מחדים לאיטליה ולא עבר זמן רב
 עד שהובאו למחנה עשרות נשים מבנגאוי. אלה היו נתינות בריסיות, בתלון
 נשי הנצורים שהיו נשלחו לאיטליה וחלקו אלמנות בודדות. גם הן הגיעו
 במצב מעורר רחמים, תשושות בנסיעה ארוכה בפשעיות. מבנגאוי, מאיבקות
 ועיפות. מיד ציינו, "מגבית" קטנה של החפצות סכנו עלובות שהיו לנו. מתונו
 להן את הצרף הגדול שבו היה מנוע המים. שם התרחצו והמתקו ושבה
 רוחן אליהן.

יצחק (ואכז) בוק הי"י

בינתיים נקשרי מאות החברים יצחק (ואכז) כמן שחתה עצור אחנו
 (כיום כעל סניף חקלאי בכארוחיים) להשתכב במחנה ולקש מאחוריו
 התודים קצת מצרכים: יבון, רסק עגבניות, אטריות וכדו". בכדי לאכזן אוכל
 הם לאלה שגוגונו.

אחורה יהודית-מסלמית

על שני גילויי אהה יחדית-מסלמית שנגלגל במקרה זה אומץ כאן:
 א. שפת ללה לאחד שהגיעו ג'נייני למחנה ראיתי אחד השייכים
 הצעירים אי"ש זקו ושוא פנים שאניש-מצראותה ש"ך עבד"אללה בעיני שמו.
 דשך באחת הזמירות במחנה ובוכה כילד, מראה נרדף מאד. נשנתי אליו
 רשאלתי בתמימה גדולה, "מה ש"ך עבד אלה, למה אתה בוכה?" הוא
 המשיך לבכות, "ספק את כפיו וזנה בצער עמוק ובמתיגשות רבות: ככה
 רבנו של עולם, מחיחסים לנשים, ככה?" והמשיך לבכות.

ב. כמה רצעים לאחד שבקשתי מצחק כול לאסוף מצדדי אוכל, בא
 אלו אחד השייכים, אלהודי באשגאלי שמו, גם הוא מתעיר מצראותה, אדם
 ישר, מלומד ואישידי, שהייתי נהנה מאד משיחותיו וסיפורי-השעם בא אלי
 בסבר פנים חמור. ראיתי אותו שהוא כובש רגוזו ואומר לי: "היום אתה
 שפית מעות חמורה, השוכתי היתה: ,בכחאן אלדי לא יגליס" רק ה' ישתבח
 שמו אצו סופתי". המביד לי את סיפורי, ואם אומנם טעיתי אני אבקש
 סליחתך". זוא ענה, "איך זה עלה ברענך לשלוח את זאכי לאסוף אוכל
 רק מועדדים? האם אין אמתו כולט נחנים במצוקה אחת? למה אתה
 מסלח בין העדים לערבים?" רכיום כדדבנות, שתשובתי הקצרה עליהם
 זריחה: "טעיתי, יא ש"ך, ואני מבקש סליחתכם". כן במקום קרא חשיך לשני
 האומים מאששאת נאשון, מאחת המסמות המכוברות במדינתי, ואמר להם
 להסתובב בין הערבים ולהביא מה: הצרכים. לאחר שעת קלה הביאו מכל
 טוב, מה שהמשיק להבין אוכל בכמות מספיקה לכל אלה שהגיעו — ארחה
 חמה ומזינה לאחר שני ימי נסיעה מיגעת ללא אוכל הם.

כראש חגשים שהגיעו היתה אהה בשם רוח, בעלה כישך מנוחית וכל
 השמעות לה. כבר למחרת כשראתה אותנו מבשלים את האוכל שלנו אמרה:
 "זה לא יחכה, יכנו נשים במחנה, ותמקיד הכנת האוכל מוטל עלינו". אמרה
 ועשתה הגברים, שרצו בכך, אומצו על ידי הנשים כמה שנוצ לבישול
 הארוחות.

יום א' יחסיס אחרי שהגיעו, והפתיחה אותנו רוח בתכשיל, "בוסכסו".
 התוכחה על כל הצעדים וכל אחד לקח מלאו כפי אהה, "מגולה לשחזור
 קרוב", אמנה רוח, וקוראים לוח, "מסכוס האסורים". איני זוכר כמה זמן
 נשארו הנשים במחנה עד שנלקחו כגברים שקדש לוח, לאיסלית.

י"א

הטור תריותי. קראתי לגוי יונג אחד שגם הוא הביע מבנגאוי נחתי לו
 מהמסמן (הייתי אני האמונה עליו) את המצרכים הדרושים והוא כישל
 אטירות במירה גדולה שתספיק לכל הצעירים. אכלתי אני היאסון בכדי
 להראות לכולם שאני אימור בדבר בגלל פיקוח נפש. כולם אכלו מזה-לאותו
 האיש הורש שסירב בתוקף לטעום מהתבשיל שנתכשל בשכת.

אורי האנשים — הרשעים

הצעורים מבנגאוי ללקחו אחרי חרשים אחדים לאיסלית ולא עבר זמן רב
 עד שהובאו למחנה עדרות נשים מבנגאוי. אלה היו נתינות בייסיות, בחלקן
 גיסי הצעורים שמו ונשלחו לאיסלית חלקן אלמנות בודדות. גם הן היצו
 במצב מעורר רחמים, תשושות נמסיה ארוכה במשאיות, מבנגאוי, מאובקות
 ועיפות. מיד עשינו "מגבית" קטנה של חתיכות סכין עלובות שהיו לנו פותחו
 לוח את הצרף הגדול שבו היה טעף והמים. שם הורחצו הסחרקו ושבו
 רוחן אליהן.

עמקו (זאכני) כות ה"י

כנתמים כפאחי מאחד החברים יצחק (זאכני) כות שהיה צעור אהו
 (כיום כעל מי"ג חקלאי בבארזורים) להסתובב במחנה ולבקש מאחוצו
 היהודים קצח באיכס: "מון רסם ענבניות, אטירות זכר... בכדי להכין אוכל
 חם לאלה שהגיעו."

(5)

אצ"ן כאן עוד אחוה חודרת—לא יודעת, והפעם הפך השני הוא: יונים.
 בחצי שנת השיב (1942) נתקפתי בחוקף כלית קשוח שהיה מלווה בכאבים
 צוים. בני"א ימים לא הייתי יכול להיטיף את בני, והייתי גלף כסוף, החב-
 רים עשו מה שילכו לעשות במקרה זה: לתפס את איוור האבנים, ולא עוד.
 גם חשבתי הערב שנקרא מהמבר האגורה ע"י המרשל וטיפל בי במשך
 שעות הילה חרם. הטבל היה חזק והמרשל תחלים להומן רופא. בא הישוא
 ולאחר בדיקה קצרה קבע: התקף כליות. גתן לי מישת לשיעור והמליץ
 לשלוח אותי לבית-חולים בסריפולי. בתחילה הסכמתי ללכת, ואולם, לאחר
 הוורידה היטב בדב"ן, חודתי כי מהסכמתי. חסיבה לכך: לילה לילה היו
 רבמוסים הבריטים מסציצים את סריפולי וסביבתה, וכל פעם היו קורבנות,
 כמאבן. וכיזון שהייתי מקבל ושולח דואר מנהיבית שם—עממיים כשבוד (ואת
 זה לא אוכל לעשות מבית-החולים), אמרתי: מי ירד איוור ראיה חודרה
 אגרום לביתי ולבני הקהילה אם לא יקבלו ממני סימן של חיים.

אמרת למרשל, והוא הבין אותי.

המשכתי לסבול עוד יום יומיים עד שבאה תשועת ה' ע"י כמה מהיוונים
 שהיו צעדים אהנו. באו לבקר אצלי בשעות הלום ושאלו אם אני מוכן
 לסבול טיפול קשה קצת. הסכמתי כמאבן חזם הכסיתו לשבב כלילה למשל.
 באו ארבעה—המישה וביניהם היה בודר צעור, צעק חסון, איש ים והיך.
 הוא היה "ירופא". הם הסבירו לי שמחלה זו ירדעה להם בדיחום אנשי ים
 וירגילים להתקפות כאלה, ויש להם טיפול ששום נבדק. הביאו ביחם כוסות
 לעשות בהן כוסות רוח, ספירט רשון, לאור עשית קטנה של גמס וחורר
 סטור היטב (היזה המצוה וזרם התשמל נוסק) החחילו במיפול במסות
 הרות, "אל חלעג לגו — אפרו לי — מסורת ביצנו שמשמר חוסות שאגחנו
 עושים לא יהיה מספך וזגי, אלא: או אחת, או שלוש, או המש וכד'. וכך
 נגחו גם בך". עשו שלוש-עשרה כסות בחלקי הגב והצלפות. המיפול היה
 פשוט: שכים קצת ספירט במים, מציחים אותה מור החלב הרוק, ובחוף
 עין מדביקים אותה לגוף, וכאוחם הרגעים שהיא צמודה לכשר מרגיש החולה
 שהיא "שואבת משהו. כבר מיד לאחר הכסות הריגשתי הקלה רבה ככאבים.
 לאחר זה בא ת,מספר" שעשה לי הכחור הענקי בידי הברול שלו, שהיה מרוח
 אותו כפעם בפעם בשמן ומסירוס. כמעט שבר את גבי וצלעותי במסב שלו
 שנמשך כחצי שעת הם כיסו אותי היטב, ויעצו לי להכין מנתה על די מסתי.
 שהיא אני, "מכרחי" להיפך במשך הלילה. ונפרדו ממני ב"לילה טוב".
 למחרת בבוקר הייתי ככל אדם. הכאבים נעלמו והגב והיטישור כאילו
 כלום לא קרה. וכרוך רופא חלים.

85

יט.

ה ב ש ר

כאמרים חיתה לנו זכות לקבל 200 גרים בשך לשבוע. הסק האיטלקי
 היה שולח לנו אח כל המצרכים שהייתי זכאים לקבל, ובלבלם גם חבשתי
 על ידי הגנה, שהיא מביא למחנה, יום יום, את המצרכים ליום אחד, וכמעט
 אחת כשבוע היה מכוא גם את הבשר (חוטם כחוצפת כשר, כרז). הבשר
 היה מחסוג הורדע ביותר, לרוב כשר עוים כחוש שנפשו של אדם מולת
 סמנו, פפמים רבות רביע עם הגנה, על זה גם כתבתי שטם ומשמיים לקצב
 החודר שממנו היה הספק האיטלקי קונה את הבשר, ולקשולו שיתעלה לנו
 כשר וראוי לאכילה, ולא צעניתי. יום אחד כשהגויסה המבנית עם הבשר,
 וכמו בכל יום היו רבים מתעצפים נוכחים, תפשותי להם את הבשר ושאלתי
 אותם: מה דעתכם אילו היינו קורבים אותו באדמה? מלם הסכימו ובנוכחות
 הגנה חסרע חסירה באדמה וקברנו אותו ואמרתי לגנה: "לך והגד למי
 עשלה אותו? מה שראית עשיגרי. מאוחו כבוע נוסק משלוח הבשר כמה
 תורשים. יום אחד אמר לי המרשלו מספר דמותה, לצאת אתו לחוה החקלאית
 והמצאת בטרזק קקלומטר מהמחנה, שם הייתה רמת גרולה ומלאה של
 עגלים רכים. בחורתי אחד והבאתו אוחו למחנה המרשל אמר לי: חגוד
 לכולם שלא יעשו חשבון כמה בשר מביע להם לכל השבועות שעבר, זה
 בשר עולה ביותר. השתחו ותחלק בינוכם, וכן היה. עם הגנחה ר' משג
 בלילו זיל בדקנו את הסכין והשתחו. צעור אחי, מלטי ביים מצויל, שהיחא:
 לו חננה למספר נקניק ושצריי בשך, עור בחמשה ובחלקית הבשר לפי
 כנות במשקל הגניע לכל אחד. השארתי לעצמי רגל אתה מארבע הרג'
 ליים וזה השאר נתתי לאלה שבקשו. חרבותי את הרגל שהשארתי לעצמי
 ותליתי אותה בחום הקשור לחקרת הדוד, השארתי אותה לכבוד השבת,
 ולא ידעתי שהדבר עלול לגרום לאי נעימות למישוה, כפי שיסוסר לחלו:

ה ה ו ד י ס

בין הצעדים היו גם שני הודים, שהיו מנהלים בסריפולי תגוח גדולה
 מאד של עתיקות ומצוי מחנוח יקרים, בחנתה של פירמה, בשם "האחים
 מהמשלי". הם היו אנשים צעירים ומשכילים, דוברי אנגלית ואיטלקית,
 שתפגג היה לשגנה בהברחם. היו במחנה היו רווחה מדי פעם היה מלישו
 צילה להם אינו של קבוצתי משקאות יקרים, וכן ספרים באנגלית ובאיטלי-
 קית, עם אחר מסם, כשם גונת, החיידרתי במיוחד, היה משאל לי ספרים
 באיטלקית ובקינו זה את זה לפתים קרובות. יום אחד בא מל גונת אילי,
 אל החודר, ואך דרכה רגלו על הסף, נרדע לאחור, חחודר ומבארגשות רבה

אצתי כאן עוד אחת יהודייה—לא יהודית, והפעם הגד השני הוא: יונגס.
 בחצי שנת תשי"ב (1942) נתקפתי בהתקף כליות קשה שהיה מלווה בכאבים
 עזים, בניסך ימים לא ידיתי יציל להישיר את גבי, והייתי חולך כמתי, וסובי-
 רים עשו מה שיכלו לעשות במקרה זה: לזנוח את איזור הכאבים, ולא עוד.
 גם החובי חרבי שנקרא מהכשר האגודה ע"י המרשל וספיל בי במשך
 שינת הז'לה חרם. הסבל היה חזק והמרשל תחילי להזמין רופא. בא הריטא
 ולאחר בדיקה קצרה קבע: התקף כליות. נתן לי טיפול לשינת והמליץ
 לישלח אותי לבית-חולים במדישילי. בתחילה הסכמתי ללכת, ואולם, לאחר
 ההרהרה: היסב בדבר, חורתי בי מטכמותי. הסיבה לכך: לילה לילה היו
 המסמים הבריטים מפוצצים את מריוטלי וסביבתה, וכל שם היו קורבנות.
 כמוכן, ובינו קהייתי מקבל ושולח חזר מהבית פעם—מפצצים כשבוע (ואז
 זה לא אוכל לעשות מביה יחזקלים), אמרתי: מי יודע איזו דאגה וחורדה
 אגרום לביתי ולבני הקהילה אם לא יקבלו מצני סימן של חיים.

אמרתי למרשל, הוא הבין אותי.

הטענה לסבול עוד יום יחמיים ער שכאה תשועת ה' ע"י כמת מהיננים
 שהיו צצורים אהנו. באו לבקר אצלי בשעות הליל וסאלו אם אני מיכן
 לסבול סובל קשה קצת תסכמתי כמוכן והם תסכמותי לשלב בליה לטיסלי.
 כאן ארכבוה—תמישה וביניהם היה בזר צעיר, ענק חסון, איש ים התיק.
 הוא היה "הרופא", גם הסבירו לי שמתלה זו ידעה להם ברוחם אנשי ים
 ודגלים להתקפות כאלו, יש להם סוסל פשוט ונדק, הכאו בדם בסות
 לעשות בהן כוסות רוח, ספירס ושמן. לאור עשית קמנה של גמס החדר
 סוגר היסב (וזהו הפצה חרם החשמל נסמק) החזילי בטיסול בסות
 הרוח, "אל תלעג לנו — אמרו לי — מסודת כידנו שסמסר הכסות שאננו
 עושים, לא יהיה מסר וזג, אלא: או אמת, או שלש, או רמש וכד', וכך
 ננה גם נר, עשר שלוש עשרה כסות כחלקי הגב תשלעות. המיסל היה
 פשוט: שנים קצת מסרט כמס, מציותם אותה מנר וחלב הולק וכדף
 עין מדיקיס אורה לנור, וכאוחם הרגעים שהיא צמורה לבקר מדיש הכולה
 שהיא "שואכות משהו, כבר מיד לאור הכוסות ודעותי הקלח רבה בכאבים.
 לאחרי זה בא ה"ממני" עעשה לי הכחור הענק, כידר הברזל שלו, שהיה סרוח
 אהנו כסמס בשטם וספירס; כמעט שכר את גבי ודעותי ממני: שלו
 שנמסר כחצי שעה, הם כיסו אותי היסב, ויעצו לי להפסיק מנבת על די מסתי.
 שהרי אני, מוכרתי לחיץ במשך הלילה, ונמרדו ממני ב"לילה טוב".

למרות בכוסך הייתי ככל אדם, הכאבים נעלמו והגב התישר כאילו
 כלום לא קרה, וברוך יוסף חילים.

85

ה ב ש ר

מסירים היתה לנו זכות לקבל 200 גרם בשר לשבוע, הספק האיטליקי
 זהו שולח לנו את כל המצרכים שהיני זכאים לקבל, ובכללם גם הבשר
 על ידי גבנו, שהיה מביא למחנה, יום יום, את המצרכים ליום אחד, ופעם
 אחת בשבוע היה מביא גם את הבשר (חומר בתוחמת כשר, כדון). הבשר
 היה ממוגן הברז כיוח, לרוב בשר עזים כחוש שנמשך של אדם מלודת
 פמנו, מפמים דמת דברנו עם הנהג, על זה גם כתבת סמס ומפמים לקצב
 והחרי שמוני היה הספק האיטליקי קונה את הבשר, ובקשתו: "ישלח לנו
 כשר חרתי לאכילה, ולא נעניתי, יום אחד כשהגיעה המכונית עם הבשר,
 וכמו ככל יום היו רבים מנעוצים גוחים, תישרתי להם את הבשר ושאלתי
 אותם: מה דעתכם אילו הינו קוברים אותו בארמה? כולם הסלסו וכוונתו
 הנהג חסרע חסירה בארמה וקברנו אותו ואמרתי לנוג: "לך הנד למי
 ששלח איתך כה שראית עשינו". מאותו סבוב נסמס משלוות תבשר כמה
 תדרשים. יום אחד אמר לי המרשליו מספק המתנה, לעצא אתו לחוה החקלאית
 הנמצאת במרחק כקילומטר מהמחנה, שם היתה רמת גרולה ומלאה של
 עגלים רכים. בחורתי אחד הנבאני אותו למחנה המרשל אשר לי: הגיד
 למלם שלא יעשו חשבון כמה בשר מגיע להם לכל השבועות שעברת, וה
 בשר עולה בלתי, משתמל ותחלקו ביניכם, וכן היה. עם הנמח ר' משה
 בלולו יזל כדקנו את הסכין ושהטנו. צעוד אחד, מלטי ביס מנויל, שהיתה
 לי הנזת למאצר נקניק ומצריי בשר, עור בהשטה ובחלוקת הכשר לפי
 כוחת במשקל הנביע לכל אחי. השארתי לעצמי רגל אחת שארבע הריג-
 ליים ואת השאר נחתי לאלת שבקשו. חרבותי את גיגל שהשארתי לעצמי
 וחליתי אותה בחוט הקשור לחקרת החדר, השארתי אהיה לכבוד השבת.
 ולא ידעתי שהרב עלול לגרום לאי נעימות למישהו, כשי שימסר להלך:

ה ה ר י ט

בין העצורים היו גם שני חורים, שהיו מנהלים בטיסולי חנות גדולה
 כמור של עתיקות וחפצי מחנות יקרים, כחנות של מירטה, כסם, רוחים
 מהמבול, הם היו אנשים צעירים ומשכליים, וברר אנגליה ואיטלקית,
 שתענוג היה לשבת בחברתם. היו במחנה חיי רוחה, מדי פעם היה מישהו
 אילה לחם איגו של קבוצה משקאח יקרים, וכן ספרים באנגלית ובאיטלי-
 קית, עם אחי פום, כשם גונת, הייודתי במיוחד, היה משאיל לי ספרים
 באיטלקית ובצרני זה את זה לעתים קרובות. יום אחד כא מר גונת אלי,
 אל החדי, ואך רדכה רגלו של הפך, נרתע לאחור, חוזר ומתורגשות רכה

ובכפס עצור, מאומק ואריב אמר לי: "אני לא אבקר אצלך עוד" נדהמת
 מברז למשמע הדברים, כי לא ידעתי מה גרם לכך: "אבל מה עשיתי מר
 גונה אמרתי לי, למה אתה כופס עלי?" הוא במקום השובה הרים את
 עיניו לחקרה לעבר יריגל התלויה, תסמתי מיד את הסיבה והלשתי מיד את
 היום עם הרגל המתנצלת: "הסלח לי מר גונה, לא נתכוונתי לפגוע".
 הוא נרצע וישב, לאחרי כמה רגעים אמר לי: "ברצוני להסביר לך את הסיבה
 שגבללה אנו החרטים שפריצים את הפרק, איננו שוחטים אותה ונותנים לה
 כבוד אלוקים. אתה יודע כי העם החרדי מונה מאות מיליוני נפשות, ועני
 והנהיה העיקרי שלהם הוא החקלאות. ומכיון שכדרך הטבע ישנו עליות
 וירידות במצב החקלאות וישנם פעמי טבע, בצורות וזמנות, נאלץ החקלאי
 חרדי לאפש דברים להביא להם לביהו גם בשנים קשות, ודבר הטבעי ביד-
 מה הוא למכור את חפרה שלה, או לשחוט אותה, ככל שיוכל להתקיים הוא
 וכני כיתו, שהרי בשנת בצורת אין לו צורך במרד, ואדרכת, הוא חייב
 לדאוג גם לפרינסטה. והיו כמוכן הצלה ומנוח, ולכשיעבור הזמן הקשה,
 והאכר יצטרך לדרוש ולעבד את ארמחו, לא יוכל לשחוט זאת בלי הפרה,
 על כך, ומשך מר גונה להסביר לי, נטשו אבותינו וחכמינו הראשונים את
 המנהגה בלב ידמני העם, שהמרה היא קדושה ואסור לגנוז בה לישא, לא
 לשחוט ולא לאכול בשר, כך הצילו את משק המדינה במשך כל הדורות.
 הסבר נאה ומתקבל על הדעת.

ב ש ר ה מ ר י ב ה

ומכיון שאני מדבר על בשר, מן הראוי לכתוב כאן מקרה אחד שקרה
 בחדשים האחרונים לשכתנו במונה. מקרה שהיה עילל לפלג בין יהודים
 למסלמים ולגרום למחלוקת בין-דתית, שאי-ידיעה מי ישוררה.

ומעטה שהיה כך היה:
 מסרתי במרד הקודם על שחיטה על שחבא מנהגה החקלאית וחלוקת
 כשרו בין העצורים. כך פירא גם כעבור כמה חדשים, פד שפט עגל, ופד
 כפט חלוקה, יום אחד קרא לי המרשל ואמר לי: הבאתי 3 גדיים מותאוויות,
 זה מה כמצאתי. הסתדתי אותם וחדרכים. (נודעים לא וחי, הם נשלחו כבר
 לאשלה). הרבים היו ורוב הגיביר ואנחנו היהודים מיושם, ומכיון שאנחנו
 יכולים לאכול רק חלק הקדמי של הדבנת, עשינו חשבון, שאם נשחט רק
 גדי אחד כשחיטה כשרה, נקבל בשר מוצא כמה שנגיע לנו ויריבים לשחוט
 למות שני גדיים כשחיטתו אנו, לכאורה אין זו בעיה, שהרי המוסלמים
 בלוב אוכלים בשר משחיטה חרדית, והיינו יכולים לשחוט שניים בלי
 בעיה, אבל במונה היו כמה אנשים קטנים, יושא בגבוני, שהגיעו לאחי-

רוצה למנהג העם אמר: אנתנו לא אוכלים משחיטה חרדית. ואיך הם חרדי
 החזיקו גם אחרים מהשיבים מסכינות מירשלי, ובראשם הושי עבד אל-
 רחמן זכירה, מחכפר תרמות, שהיה בומג מראשי המורים גנד איטליה,
 נחמס תדוד למות בתליה ובריצ האחרון פמש, בהיותו מובל לגרונס, נתקבלה
 תגינה מנכרל האיטלקי: מאסר עולם במקום מות, ישב כמה שנים בבית
 המורד ושחרר כחוצאה מחנינות אחרת. נעצר והובא למחנה במרץ הפל-
 תמה, איש יהודי וקשה, ובי אלתאשק מכפר ואויה, שני אלא שצנו שאם
 אמנם מחיר למסלמים לאכול משחיטה חרדית זה רק כשאין מוסלמי שיוכל
 לשחוט. בינתיים התחזקו החרדים והגיעו לידי ניסוח בין המוסלמים עצמם.
 השון אלתאדי באשאנה (הגובר למפלה במרד זה, אהוה יחידה-מוסלמית)
 היה ראש המדברים בשכחה של השחיטה החרדית. הוא פנה לשיח ובידה
 בדברים בוטים מאוד: "יא שיר, דברים שאינך בקי בהם אל ותערב בהם!
 איך אתה קובע ששחיטת החרדים אסורה לנו?" זה היה אומץ לב גדול
 להעליב שיר יהודי כזה ברבים.

ביצעו החרדים היה אחד בשם ויטוריו בליסי, איש משכיל בגיל העמידה.
 נרא היה איש חילוני, קיצוני, רואלם ברגעים האלה נתקח, הניק והנהיגי
 בשפתו, פנת אל השיבים תאסורים ואמר בלזס רב: "אתם יקרוים שחורב
 הנה לא אינפת לי, שהרי אם ישחט שלמה אני אוכל, אם ישחט סייטל אני
 אוכל ואם ישחט מוחמד אני אוכל, אבל מי ישי-להטיל דופי כשחיטה יהודית ו

המורה התייחסים נמשכו שעה ארוכה. אני ושאר היהודים ישבנו כבד
 מרדאים כמידה מסוימת, בה יהיה בסוף ויכוח זה?

שני האחים נאצרי שנוכרו למפלה (במרד זה) חאיצו כי לקום ולשחוט
 ואני הפצתי בהם לעזוב את כל העני הזה, "האם כגלל תתיכת בשר גדי?
 כינתו, היהודים והמוסלמים?"

סוף דבר: שחטתי את שלושת הגדיים!
 יש ליצין עובדה משפיעת למדי: את הראשים והקורבים של הגויים
 מטרנו בכנידה טומנית מאין אפשרות לחלקם (בממורה קנינו משוה כללי:
 מטאמא וכד') ומי קנה את החלקים האלה? — אותם שרכרו בגנות החריטה
 והיטוריה!

פ ס ח ת ב

במנת והצרכים הניתנים לנו היו 100 גרם אמריית או אורו, בדרך כלל
 היינו מקבלים אותם חליטוח: יום אמריית ייום אורו, והנה, כמה שבועות
 לפני זה הפלח תשיב, נפסק האורו והיינו מקבלים רק אמריית. לשאלתי

ובכפס עצמו, מאומל ואדיב אשר לי: "אני לא אביע אצלך ערוך" נדחמת ממש למשמע הדברים, כי לא ידעתי מה גרם לכן: "אבל מה עשיתי מי גונה אמרתי לו, למה אתה כופס עלי? הוא במקום השוכן ורבים את עיני לחקרה לעבר-היגל התלויה. חפסתי מיד את הסיבה והלשוני מיד את חחוס עם הדגל התנצלתי: "הסלח לי מר גונה, לא הנכונותי לפגוע". הוא נרגע וישב לאחור כמה רצעים אמר לי: "בדעוני להסביר לך את הסיבה שבגללה אני הודיע מפרעית את השרה, איננו שוחטים אותה ונחננים לה כבר אלקים. אותה ידע כי העם הונגי מונה מאת מיליוני נפשות, ונפח הסתיה העיקרי שלהם הוא החקלאות, ומכחן שברוך הטבע יצנו עליות וירידות במצב החקלאות ישנם פגעי סכפ, בצורות וזדומה, נאלץ החקלאי ההודי לחפש דרכים לחיבא לחם לכיבו עם בשנים קשות. חרבו הטבעי ביו-חר הוא לשבור את השרה שלו, או לשחוט אותה, בכך שיוכל לחקקים הוא ובני ביתו, שהרי בשנת בצורת אין לו צורך במזון, ואדרבה, הוא חייב לראונו עם לפרנסתה. זוהי כמאן העלה ומבית, ולכשיפיר המזן הקשה, והאכר יצטרך לחרוש ולעבד את אדמתו, לא יוכל לעשות זאת בלי השרה. על כל המסוך, מר גונה להסביר לי, נסמו אבותינו ותמנעו האשמונים את האכונה בלב המוני העם, שהשרה היא קדושה ואסור לגנוב בה לדמה, לא לשחוט ולא לאמץ כשר, כך הפילו את משק זמנינו במשך כל ההודות.

ב ש ר ה מ ר י ב ה

ומכיון שאני מדבר על בשר, מן הראוי לכתוב כאן מקרה אחד שקרה בחודשים האחרונים לשבתנו במטנה. מקרה שהיה עלול לפגל בין יהודים למתפללים ולגרום למחלוקת בירדהית, שאחייקה מי ישרונה.

ומעטת שהיה כך היה:

מסרתי בשרץ הקדש על שחיטת על שזאב מצאנוה החקלאית חלוקה בשור בין העצורים. כך קרה גם כעבור כמה חודשים, עוד פעם צגל, ועוד פעם חלוקת יום אחד קרא לי המשרה ואמר לי: הבאתי 3 גזיים מותגוריה, וה מה כמצאתי. הסתדרי אותם הערבים. (נערים לא חיי, הם נשלחו כבר לאיטליה). המרבים חיי הרוכ תניכר ואנחנו היוודיש מיוסן, ומכיון שאנחנו יכולים לאמץ רק החלק הקדמי של הבזמה, עשינו חשבון, שאם נשחט רק גרי אחד בשחיטה כשרה, נקבל בשר מרית כמה שמינו לנו וצריכים לשחוט לפחות שני גזיים בשחיטתנו אנה. לכאורה אין נו בעיה, שהיה המסלמים בלב אוכלים כשר משחיטה יהודית, והיינו יכולים לשחוט שניים בלי בעיה, אבל במחנה חיי כמה אנשים קנאים, ידעתי כנצאני, שאגידו לאחד

רצנה למחנה והם אמרו: אנחנו לא אוכלים משחיטה יהודית. אעריצם החרו והזיקו גם אחיים משישיים מסביבות סירמלי, ובראשם חשיך עבד אל-רזאן זכידה מוכמר חרהות, שהיה בזמנו מראשי המרדים נגד אשילית. נתפש ונריון לפת בתליה וברגע האחרון ממש, הליינו מובל לחרום, נחלקלה חנינה מומלך האיטלי: מאמר עלים במקום מות. ישב כמה שנים בכות האורה ושוחרד כחוצאה מחנינות אחרות. נעצר והובא למחנה בפרח המל-תפה. איש יחיר וקסוח. ובני אלעאשק מכמר ואידי. שני אלה סענו שאם אמנם מותר לשפלים לאכול משחיטה יהודית זה רק בשאין מוסלמי שיוכל לשחוט. בינתיים התפתחו חדרים והניעו ליד ריבוח בין המסלמים עצמם. השרך אלוואדי באשאנה נגזבר למעלה בפרק יח, "אוחה יהודית-מסלמית" היה רא"ה המזכרים כשזמה של השחיטה היהודית, היא פנה לשיר זכידה בדברים בוסים מאוז: "יא שיר, דברים שאינך בקי בהם אל התערב בזמן איך אתה קבע ששחיטת היהודים אסורה לגזי זה היה אומץ לב גדול לתעליב שיר יחיר כזה ברבים.

בינינו היהודים היה אחד בשם זוטריץ כליס, איש משכיל בגיל השמידה. הוא היה איש חילוני, קיצוני, רואלם ברנעים האלה נחלקי. הניק היחודי בנשמתו, פנה אל השישים האוסדים. ואמר בלהם דב: "אחם יודקים שהודב הזה לא איכפת לי, שהרי אם ישחט שלמה אני אוכל, אם ישחט פייטח אני אוכל ואם ישחט מוחמד אני שוקל, אבל מי יעז-להטיל רועי בשחיטה יהודית? המערה הזויכותום נמשכו שעה ארוכה. אני ושאר היהודים ישבנו בצד

מזדמים במידה סמליית, כה היה בסוף דרכו ות?

שני האדם נאצוף שנוכחי למעלה (בשרק יח) האיצו כי לשום ולשחזר ואני הפצירי בהם לעזוב את כל הענין הזה, "האם נבלל חתינת בשר גזי?

בעינו, הוצעים והמסלמים?"

סוף דבר: שחמתי את שלושתי העדיים!

יש לציין עובדה משעשעת למדי: את הראשים והקרבים של הדייך מכרנו בכפידה, שמכית מאין אשחורח לחלקם (בתמורה קנינו משוה כללי: מסאטא וכר) ומי קנה את החלקים האלה? — אותם שדברו בגנוח השחיטה היהודית!

פ ס ח ת כ

במנת המערכים הניתנים לנו היו תמו אטריות או אורי. בדרך כלל היינו מקבלים אותם חליטות: יום אטריות יום אורי. והנה, כמה שבמשות לפני חג הפסח חשיב, נספח האורו והיינו מקבלים רק אטריות. לכאולתי

ואני נבאיתי ולא ידעתי מה נבאיתי, כפי שיסופר להלן:

בסמוך של שבת השיא שלח לנו ועד הקבלה במימולי כמות גדולה של סוכה, מה שהספיק לכל הצעירים. השנה, 8-10 ימים לפני חג שלוחי, טרק לר' באבאני מנגבני (ד"ר), ששימש או מזכיר ראשי של בית הדין, ובקבוצתו ממנו, בשמם של ששה-עשר היהודים הצעירים, שלא יטבחו לר' - לוח לנו מצות לחוג. השלוח הביא לי תשובה בעל פה שאין לנו לדאוג. ישלחו לנו מצות. הודעתי זאת לכל החברים והייעוץ בטרם שאנחנו נקבל גם השנה. כאשר הקד. היו אחרים מתחברים שהיה להם אפשרות לבקש ממשפחותיהם לשלוח להם מצות, אך לא עשו זאת, כי חבל להטריח את המשפחות לחנם, שהרי נקבל מהקלה. החוג מתקרב, עוד שלושה ימים, עוד יומיים, ערב פסח, ורשם דבר לא נתקבל. היינו גבוכים מאוד, אך ידעו קצרה מלעשות כלום. חלקתי את מנת תאורו שהייתה במחוק. חרתי ארמה קנינו מהזכר הדקות, הייתה גם החיכת בשל - המנוח משה' כהן ז"ל הצליח לקנות כבש מתוצרת בעורת שטר ערבי אחר, ואת הבשר מכר לעצורים, אך מצות ויין לא היו. האחים לוי-גרצ'אגו שהיו עצורים לא סמכו על הגם הזמינו מצות ממשפחתם. שלחו להם 3 מצות גדולות (משהו התערב בבית, "פלארי", בנהוג אצלנו) הביאו אותן לי בערב חג ואמרו: נוהל ארון בין כולנו. המנהג שהיו ברבי וי"ל אחר הצעירים הביא לי ליטר יין ואמר: זה מה שיש לי, נוהל בין כולנו. בערך כשעתיים לפני שקיעת החמה בקשתו מ, תבלין באשיי שפמד ללכת לחאגרוה, לבקש בשמנו, מראש היהלה בכשר, שישלחו לנו כמה מצות ויין ונבדע נטלים. הכמות לשעיהו היה אך שקעה החמה ושום דבר לא נתקבל.

התפללו חמלה ערבית של החג, תפילה עצובה מאוד, בעיקר כגלל הודי-גשה, שנישכחנו כמות מלבי. סיכמנו שאח ליטר היוו נוהל לשני הלילות, חצי ליטר לילית (בחוץ לארץ עושים שני ימים ניידים). כט אחת שממנה יעצמו כל המסופי, וככה בכל ארבע הכוסות, ואת שלוש המצות הילכו בינו כויה לכל אחד לקיים המצות, ומה היה בליל מתר בנוגע למצה ו' הי' ידעם.

25

ואני נבאיתי ולא ידעתי מה נבאיתי, כפי שיסופר להלן:

בסמוך של שבת השיא שלח לנו ועד הקבלה במימולי כמות גדולה של סוכה, מה שהספיק לכל הצעירים. השנה, 8-10 ימים לפני חג שלוחי, טרק לר' באבאני מנגבני (ד"ר), ששימש או מזכיר ראשי של בית הדין, ובקבוצתו ממנו, בשמם של ששה-עשר היהודים הצעירים, שלא יטבחו לר' - לוח לנו מצות לחוג. השלוח הביא לי תשובה בעל פה שאין לנו לדאוג. ישלחו לנו מצות. הודעתי זאת לכל החברים והייעוץ בטרם שאנחנו נקבל גם השנה. כאשר הקד. היו אחרים מתחברים שהיה להם אפשרות לבקש ממשפחותיהם לשלוח להם מצות, אך לא עשו זאת, כי חבל להטריח את המשפחות לחנם, שהרי נקבל מהקלה. החוג מתקרב, עוד שלושה ימים, עוד יומיים, ערב פסח, ורשם דבר לא נתקבל. היינו גבוכים מאוד, אך ידעו קצרה מלעשות כלום. חלקתי את מנת תאורו שהייתה במחוק. חרתי ארמה קנינו מהזכר הדקות, הייתה גם החיכת בשל - המנוח משה' כהן ז"ל הצליח לקנות כבש מתוצרת בעורת שטר ערבי אחר, ואת הבשר מכר לעצורים, אך מצות ויין לא היו. האחים לוי-גרצ'אגו שהיו עצורים לא סמכו על הגם הזמינו מצות ממשפחתם. שלחו להם 3 מצות גדולות (משהו התערב בבית, "פלארי", בנהוג אצלנו) הביאו אותן לי בערב חג ואמרו: נוהל ארון בין כולנו. המנהג שהיו ברבי וי"ל אחר הצעירים הביא לי ליטר יין ואמר: זה מה שיש לי, נוהל בין כולנו. בערך כשעתיים לפני שקיעת החמה בקשתו מ, תבלין באשיי שפמד ללכת לחאגרוה, לבקש בשמנו, מראש היהלה בכשר, שישלחו לנו כמה מצות ויין ונבדע נטלים. הכמות לשעיהו היה אך שקעה החמה ושום דבר לא נתקבל.

התפללו חמלה ערבית של החג, תפילה עצובה מאוד, בעיקר כגלל הודי-גשה, שנישכחנו כמות מלבי. סיכמנו שאח ליטר היוו נוהל לשני הלילות, חצי ליטר לילית (בחוץ לארץ עושים שני ימים ניידים). כט אחת שממנה יעצמו כל המסופי, וככה בכל ארבע הכוסות, ואת שלוש המצות הילכו בינו כויה לכל אחד לקיים המצות, ומה היה בליל מתר בנוגע למצה ו' הי' ידעם.

10) נקודת אסמנאוח של הנגה האימולק שהיה לא רחיק הרבה ממנה המעבר.

היינו סמנו חזק רשם ה, מוצר זהה כל ימי החג, מה שהגיע אותי לתת לו בימיו מתחיים הנבאים:

שלא תחורגו הלואה זו עד חיים!

ולשאלת רבים מהעוברים ענה הנגז: „אימה! במרפולי לא רואים גרגיר אחד של אורז! ותש קרת גם וכמה ימים לפני תבג הבוא כמה יל אורז כ"ג לי"ג (100 גרם כמול כגו). המפחד הכללי של העצורים, הייתי האחראי על חלוקת המצרכים והחלמתי להשאיר את האורז לנו והצדדים לימי השמח המקורב למצרות חלקתי אמריות מהמלאי הקטן שהיה במחסן, כמה מהעצורים הערבים שאלו אותי, התיכו האורז י עניתי שאני משאיר אותו לנו, לימי החג, שאסור לנו לאכול אמריות. הם לא שוכנעו ועמדו על כך שיקבלו את הצביע להם. אני לא ויתרתי והם טעו למספר המחסן. קרא לי והמברתי לי את הדבר והוא הוציא אותי, תוך כדי כרטיים גסים על חטבת הארבים.

ואני נבאחי ולא ידעתי מה נבאחי, כמי שיספר להלן:

בסבב של שבת תשי"א שלה לנו ועד הקהלה במרפולי כמות גדולה של כמות, מה שהמפיק לכל העצורים, השנה, 8-10 ימים לפני תבג שלוחי שחק לר, באבאני מנגנאי (זיל), ששימש אז מזכיר ראשי של בית הדין, ובקניתי ממנו, במסגם של עשרה עשר העודים העצורים, שלא ישובו ליש-לוח לנו מצות לחג. השליח הביא לי תשובה בעל פה שאין לנו לדאוג, ישלחו לנו מצות. ודעתי זאת לכל החברים והיגע במאמץ שאמנם וקבל גם השנה, כאשרקני. וחי אחרים מהחברים שהיהו להם אפשרות לבקש ממקצועיהם לשלוח להם מצות, אך לא עשו זאת, כי חבל להמריח את האקספוזיציה לחנם, שהרי נקבל מהקהלה. תבג מתקרב, עוד שלושה ימים, עוד יומים, ערב פסח, וישם דבר לא נתקבל, היגע נבוכים מאד, אך ידעו כצורה שלעשות כלום. חלקתי את מנת האורז שהייתה במחסן. חסויה ארמיה קנינו בתיכר, הירקות, ויהיה גם החתיכה בשו" — המנות כשה כין ויל העליה לקנות כבש מתאגדה כמורת שומר ערבי אחד, ואת הבשר מכר לעצורים, אך מצות היון לא היו. האויים לוי-גרציאנו שהיו עצורים לא מסכו על הם והופנו מצות ממסוחתם. שלחו להם 3 מצות גדולות (מפשה החנוך בבית, „מסאירי, כחוג אצלנו) הבראו אותנו לי בערב התג ואמרנו: נחלק אותן בין בולגה ובפנו סמוך ברכי ויל, אחד העצורים, הברא לי ליטר יין ואמר: זה מה שיש לי, נחלק בין כלנו. בעוד כשעושים למי שקיעת חתמה בקשתי מ,הבילוך באשרי שעמד ללכת להאגודה, לבקש בשמנו. טראש היהלה בסטר, שישלחו לנו כמה מצות ויין ואנחנו נשלים הבטחה לעשות זאת אך שקעה החמה וישום דבר לא נתקבל.

התמלילו המלה ערביית של התג, המילה עצובה מאד, ביצקו בגלל ההי-גשה „שנעכחנו במת מלבי, טיכמנו שאת ליטר היון נחלק לשני הלילות. הצי ליטר ללילה (כחוג לארץ עושים שני ימים כידוע, כס אחת שממנה יטפצו כל המאכין, וככה כל ארבע הבטות, ואת שלוש המצות חלקנו בינונו כזוה לכל אחי לקיים המצות. ומה חזיה בליל פחיי בנוגע למצה? הי יודים.

25

ואני בוטרו של התג, התמללנו חפלת שחריית, זבל אחד ולשאל לוחכי את סודות היום, עבר הערשיל על ידי וכבר איתי במרכת התג, אך הוסיף בעותק ירחווי: „אך ברכת זו על עיבה ריטה, אני לא מבין אתכם — הדשיר לומר — תבנן זמן מלחמה, אתם עצורים ומחויקים בחוקי דת שאין הזמן והתקום מצדיקים אותם. עניתי לו שאין השעה שעת היום האגדליה אכילה תבני. יש לנו אורז ותפוחי אדמה וגם החיכת בשכר לא חסרה, ולמה לנו לאכול חפץ? או הוא אשר לי: קק שק נקי מהמחטם נכוא אתי לייסוסי שינסתי נו, נלוזה בשם 10 ליג של אורז, והחלקן אותם ביניכם, אך תוכורי הערביים להמריח להם אחר כך, וכך היה, ליגע את האורז, אך האמת היא שלא הודרנו מלואה זו עד היום!

ויינו משלו חחת וישם ה,סודי הגז כל ימי הגז, מה שהניע אותי לכת לו כימי במחיים הנכאם:

(1) נסודת אשכנזיות של הצבא האיטליני שהייתה לא רחוקה מיריבה במחנה המצורי.

כל ישראל חברים

מה שקרה אצל כר, ומן מה לפני שעת הצהרים, לא אשכח לעולם. בא אלי שומר ערבי ואמר לי שמל השער עומדת משאית גדולה ובה שנים-שלושה יחידים. הירוצים לראות אותנו, ביקר בעצם יום החג"ו הירחי וירחי אל השער. אחי היו מוכן גם שאר החברים, ומה עינינו ראות ו משאית ענקית מלאה מכל טוב: מצות משני המוגים, פטאירי (מצות משני ביח הדומות לפתוח), ואחרות, אורי מבוטל ואורי חי, ביצים וזית ומבשלות, כשר מבוטל וחי. כיון השאר שתי ירכים של כבש שלמה לא מקורות, בקמחי ירי ומה לא זאת כל הבגדה הזאת הביאו שלושה יחידים: אחד מהם היה הצנוח דוד נחאסי ויל, שהיה, כפי שגודע לנו אחרי כמה ימים, יזום ומבצע הוא. (מהו שגודע לנו אחרי כן, שבשעות המוקדמות של הבקר ביום החג היחודים שהיו ב"פולנה וירחי"?) התעוררו לקול קריאתו של הצנוח, דוד נחאסי ויל, שנמתח בכיסו במכונית עם רמקול ביד והכריז: אורנו במחנה המעבר בחאגורה רעבים כיום חג זה, ואנחנו ישנים! כך קרא, ושבח והתרוטט החתילו ל"עני" לחוג המשאית. מי רוא עוף השמים שהולך את הקול הזה והודיע במשך שעות הלילה את המצב במחנה המעבר לחושבי שכונה זו? סדר זה לא יודע לי עד היום"!

המטח סעיף ברכי ויל היה נצח המשאית (יצור שלישי שאינו זוכר כעת). לא עצרתי כח התחלתי לבכות כילד מרוב התרגשות על גילוי החזתה היחודית בשעות צרה, הורדנו את החזורה שרמטיקה גם לכמה ימים אחר החג.

18) בזמן הלחמה שובו מאית רבות של משוחות את העיר לידולו פתח והמצעות רערו לנו בכפרים שכביבה א באורים הרוקים מפינו העיר בכלום, בלינה וירחי" (הגבנה הירוקה").

19) דעבת נחאסי היה במיטתם במיטלי ברגשי האופיות האזנה היחודית שלו. בזמן שחזות השלם הכריח חרם על משאית בורמנית, בא אליי כוכו של שירמה גלגנית לחצרי השמל העציע לי לקנות, ובגוף שהיה בעל חנות גדולה לחפרי וחשמל שונים. המנין את הסוכן לונבס אלו"ל"אכחוס שהיה מלא סחורות שמסרו בורמנית. הוא לקח בידי משיש ונחזיל לשכר וברשות, מרות הנכסירי השמל, שונים ואקב, למוכרו וחי הוכפתי לסחורות מוגרמנית!

אָמַתְמִם אַלְרִז וַיִּקְרָאוּ לָא חֶסְרֵי בְטִיר
אִה אִי הַמַּעֲמֵת וְהַבִּיזוּ לְקִבְּסֵם הַמַּאֲוָה?
נִאֲזַה הַבִּיזוּת לְקִרָא נִשְׂאָה קוֹלְגוֹ בְּשִׁיר
הַשְׂתַּהֲלֵב מִלָּא אִזְכְּרוּ וְהַשְׂפָּס לְזוֹה!

הִלָּא מְהַהֲלָה הַקְּלִיחֵי לְגַו לְשִׁלּוֹם:
"וְזֹאב לְכֶם, וְאִשְׁמֵטוּ, וְהִיזוּ רְגוּעִים"
וְאִיב אִפְרָא קִרְתֵּי שְׁהַסְפִּיקוּ לְשִׁכְרוֹ
וְהַצֵּאוּ לְגֵלָּא מִרְעָה הַזֵּיחֵה הַקְּלִיחֵי.

"מִאֲנִשִּׁי שְׁתִּיבֵט בְּעִיר אֵל נָא הַזְמִינֵה,
בְּמִנֵּה מַצֹּחַ גִּזְזוּ בְּשָׁפַע לְכֶם בְּסָפַה
לְקִינִם מַצֹּחַ הַחַג נִשְׁלַח לְכֶם עֲמִינֵינֵי"
זַמִּי בְּדִבְרֵי רִאשֵׁי הַחֵלָּה יִשְׁלַח סָפַח?

סוּף סוּף הַטְרִיר גַּעֲרֵב קוֹלְכֵחוֹ
עִם קְמֵעַט בִּיזוֹת מַצֵּה בְהַסְפָּה
נִחְצִי לְעֵר לִזְזוּ - זְכֵרֵי לְחַג לְזוֹת
אִלְרִז חֵלָּה בִּיזוֹ הַמַּסְפִּיר טוֹפֵה טוֹפֵה,

25

אֶתְּמַר אֲנִי וְיִזְכְּרוּהוּ לֹא אֶתְּמַר בְּפִי
 אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ וְיִזְכְּרוּהוּ לֹא אֶתְּמַר בְּפִי
 אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ וְיִזְכְּרוּהוּ לֹא אֶתְּמַר בְּפִי
 אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ וְיִזְכְּרוּהוּ לֹא אֶתְּמַר בְּפִי

הַלְלָה מַהֲלֵלֵהוּ הַבְּלִיָּעִי לְגַדֵּי לְשֹׁלֵם:
 גְּדֹאגִי לְכֶם, פֶּאֶשְׁמֵד, וְהִיבֵד לְרַגְעֵיכֶם
 לְאֵיבֵי אַפְרָא הַלְלֵה שְׁמֵיכֶם לְשֹׁלֵם
 גְּבֻשָׁא לְגַלְלָה מְרִיעָה הַזְנוּתִי הַרְוֵעֵיכֶם.

"מִאֲנֵיכֶם בְּמִינֵיכֶם בְּעִיר אֵל גַּא הַזְנוּתִיכֶם,
 כַּמְנוֹת מִצְוֹת וְזָזוּ בְּשֹׁפֵעַ לְכֶם גְּסֵפֵי
 לְקִינֵם מִצְוֹת הַטֵּג וְשָׁלַח לְכֶם תְּאֻמֵּיכֶם"
 וְשֵׁי בְזִבְרוּ לְרֵאשִׁי הַלְלָה יִטְוֵל סִפְפֵי

סוּף סוּף הַטֵּדֵר בְּעֵרֶה קְהֵלְכֶם
 עִם קְמֵעַת פְּזוֹת מַעַת בְּהַסְכָּה
 וְחִצֵּי לֵטֵר צִיז - וְזָכַר לְטֵג פְּזוֹת
 אֶשְׁרֵי חֵלְקֵי בְּיָד הַמַּטְפִּילִי טָפֵה טָפֵה.

כל ישראל תברכו

מה שקרה אחר כך, ופנ מה לפני שנת הצורית, לא אשכח לעולם. בא
 אלי שומר ערבי ואמר לי ששול השער עומדת משאית גדולה ובה שנים-
 שלושה יהודים ודודים לראות אותה. "בסדר בעצם יום הונג" דודותי
 וירדת אל השער. אתי היו כמובן גם שאר התורמים, ומה עיניו רואית?
 משאית ענקית מלאה מכל טוב: פצוזת משני המגזים, "מטאד" (פצוזת מוצעי
 בית הרומות לפתוח) ואחרות, ארוז מברשל וארוז חי. ביצים חיות ומבושלות,
 כבוד מבושל וחן, בין השאר שתי ירבים של כבש שלמות לא מעוקלות,
 בקבוקי יין ומה לא? את כל הכבודה הזאת הביאו עליושה ירדים: אחד
 מוזה היה צבונה זרד נחאסי ויל, שהיה כפי שנודע לנו אחרי כמה ימים,
 יוזם ומבצע היה. (מה שנודע לנו אחר כך, שבשעות המוקדמות של הבוקר
 ביום זה, הרגו המתורמים שהיו ב"כולינה וירד" (1) והצוררו לקול קביעות של
 הצבונות דוד נחאסי ויל, שהמחוכב בשכונה במכנית עם המקול ביד החכיו:
 אחינו במחנה המעצר בתאניורה רעבים גיוס חג וזו האנתה ישגמו כד
 קרא, ושנתו והתורמות הוחילו ל"שוף" לחון המשאית. מי הוא עוף השמים
 "חוליר את האל הזה והרדיו במשך שעות הלילה את המגב במחנות המוצר
 לתושבי שכונה זו? סדר זה לא ידוע לי עד היום)".
 המנהט סעיז בוכרז ויל, הוא נחוג המשאית (ועוד שלישי שאינו זוכר
 כעת). לא יצרתה כח והחלתי לככות כילד מרוב התרגשות על גילוי
 האחתה הירודית בשעות צרה. הורדנו את המחורה שהמציק גם לבמה
 ימים אחרי החג.

18) כומן המלחמה עזבו מאות רבות של משפחות את הווי סויסלי מסוף
 ההרפתנות ועברו לגול בכפרים שבמדינה או באווריס ארמקוס. מברזו הווי
 בכלום, "בלינה וירדי" (ג'מבה הרוסיה).
 19) הצבנת נחאסי עזב ממורסם במריסלי ברנשי הלוצפיתת הלאותה הירודית
 שלו. כומן שיחית גמולם הכריות והם על סמאיות מריסיות, בא אליו
 נכחו של סירסיה גרמנית לחסדי השפל והצניז לו לקנות, הצבנת שהיה
 בעל חנות בחולה לחמרו השפל שונים, הופין את הסוכו לחבטת אלף יאישו
 שהיה מלא מחורות שמספרו מנרמניה. הוא לקח בידי פטיש והחיל לשוב
 במרשות, נודחו ומכשירי העמל, שונס ואטי. למוכנו, וחי האמנזי לסחורה
 כולפניה!

כשנתפס הודאג בשעות שלפני הצהרים קבלתי המפתח דואר על סך 200 (מאות) לירות. שלה לי אותן המנות שפנתו (מרגו) מימון ז"ל. כעבור לילה-שתיים הגיע בחור אחד במדינתו שהביא מטעמו לאחד העוברים והבאים לי פתק עם 300 (שלוש מאות) לירות ופריטי לבוש שנשלחו לי מהמנוחה פמיליארית גויסע (גבעתי) ז"ל. ובשעת שאחיי האהיים קרא אלי המרשל וסגר לי חשטאות דואר סלגופית על סך 1000 (אלף) לירות שנשלחו לי מהמנוחה ר' לטאללה נחמ ז"ל בן המנוחה ר' נסים נחום זצ"ל. המנוחה היה מבקש לעתים בכובס, נכנס לבית הכנסת ושאל למצב התלמוד תורה. המצב הדתי רועד. הוא ביקר שם בדיעותיו עזרזר וכשנודע לו היכן אני נמצא, שלה לי מיד את המפתח. חז"ל. זהו כי כן נתקיים כי התשוב, "בערב ילך בכי ולבוקר רנה" אבל במזון המון: בבוקר ללא מודעה בכיס ולשיר עם 1,500 לירות! במשך הימים עבדתי עזרה גם מהמנוחה ציון שאל אדאדי ז"ל. שלש מאות לירות בצירוף פתק שבו הוא מתנצל ומבקש סליחה על שלא יכל לשלוח לי יותר וזכרה לתם אלפים למנוחה והשמחתיהם החיינה צדוות בצדור החיים

הבה נצטט הוא לי לתעתיק כיון חלק ממה שכתבתי בנחן חברת עדיעסע במשך השמיא לחור של המנוחה פמיליארית ז"ל ואת השיי שכתבתי בקצנו לכתוב.

א י ש ה ח ס י
ימים פרושים

חשבת שנת השי"ב (1941). מלחמת השלם השניה בעצמה. מאבק אדירים לחיים ולמוות בין מעצמות השלם והאכרעה עוד אינה נראית לפי. האופק מצויפל ואין נביא שידע ויודיע יי מי תהיה באחרונה על העליונה. קמות המאוננים נאכשקת כינות, פסם וו מכרעה את חברתה ופסם משתנים והמפקדים השרובניה מרובה. מסב בלתי יציב זה היה בולס במיוחד בחזית אמריקה, בין צבאות בע" לוח הכרית, ברשעה האמריקה. לבין צבאות גרמניה השולית. אומת לוח היתה ורתה קרב ענקית שבה היו המתקדמות ונסיגות חליטה. פסם המתער צד זה והצד השני נסוג ופסם להצד, חושכי האזור, והתקדים במיוחד, היו בין הקוה לראש ואין יודע מה ילך ים. משנה דאנה סחר היתה מנת חלקם של אלה שבשנות המלחמה היו נתונים במעצר סולייט, במעצר צבאי עם חומה, לרחים ובריה. כל מלחמה דורשת ליכנות, זכינותם גם ערכנות חמים ממש. וכך קרה גם במלחמה זו.

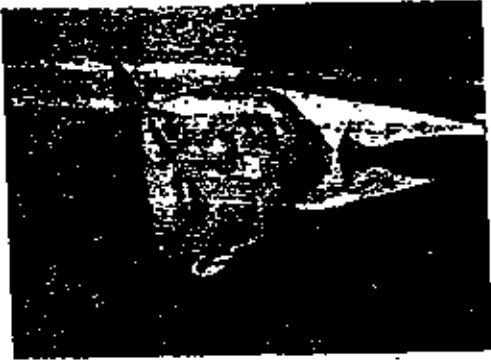
ע ו ר ת א ח י מ

הירשם נא כיון לזכרון נבחר עזרתם של העבים אחרים אשר צדיקתי לי כשנות המנוחה. עשירי מתקלם לא הייתי, סכסם הכסף חוסן שותיה לי מהעברתה שפברתי באון, אהל לאחר כמת חדשים במחנה. דתי צדיק לשלם כתר סיגריאות (הייתי מעשן כשרשדות), צדיק לקטנה לפעמים התוכה יל"ה א שנת חמישים וכ"ד ולא חזנתי לבקש פורה מחקתילה בסכסם (מטעמי שנת שופם גזענים כדי קצום למשפחה) ומאין, אפוא, הייתי לי פרוטה בכיסו על זה אני חייב חרות כל ימי לחברים אשר נדבם לבם, נזכרו בי השלוח כמות ידם כפי מה שיכלו בתנאי הימים ההם. וכדוני (זהו נדמה לי שרק אתפאל קרה) בוקר אחד לא הייתה לי סיגריה אחת ואף לא המצויק המרעה לקנותה (5 סיגריות בלירטה איטלקית אחת). ישבתי על אצטבת נאכר ועל ידי ישב חברי אחי שיעשו, לכשרעה שאין אני מעשן במשך שנת ארובה שאל אחי אם החלסתי לחפטיק לעשן. אמרתי לו את האמת, שאין לי סיגריאות, והוא השיב לי סיגריה ולא קבלתי. אמרתי לו שזה לא יציל את המצב, כי מת הלאה ו

אני חייב להתאספ ויהי ידעם. זהו כן ריחם במשך שעות היום ההוא, כפי שיסמיר הלאה.

המנוחה ציון שפאל
אדאדי ז"ל

המנוחה עממשור
גבעתי (גיוסע) ז"ל

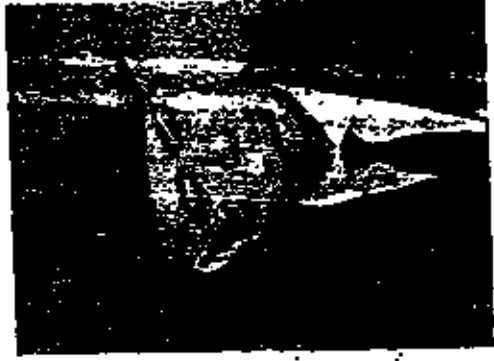
23

ע ו ר ת א ו י ם

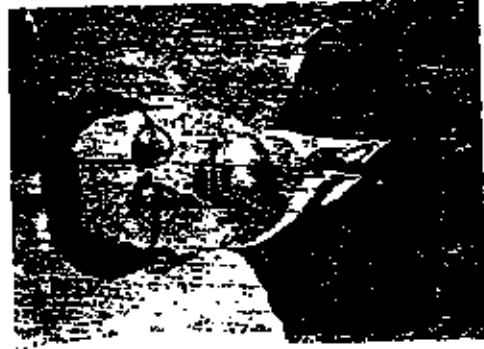
הירושם נא כאן לזכרון נצח צורחם של תגרים אחרים אשר השיטו לי בשנות המצוקה ההן. עשר בעולם לא הייתי. סלום הכסף הקטן שזיה לי מהצטברת ששבתי באון, אול לאור כמת חרשים במערה. הרי צריך לשלם כשב סיגורית (הייתי מעשן בשרשרת), צריך לקנות לפעמים תרופות יליגת א קנת המרים דברי ולא העויתי לבקש צורה מהודילה בכומס (מספיק מה שמה נחונים כדי קיום למשפחה) ומאן, אפוא, הייתה לי פרנסה בכיס? על זה אני חייב הודיה כל ימי לחברים אשר נדבם לבם, נזכרו כי ושלחו כמת ידם למי מה שיכלו בחנאי העמים החם.

וכנתי (זה נדמה לי שרק אחמל קרה) בוקר אחד לא היחה לי סיגוריה אחת נאף לא המציר השמש לקנותה (5 סיגוריות בלידתה אוסקית אחת). ישבתי על אצבעת האוכן ועל ידי יושב חצר אחד שעשן. לכשראה שאין אני מעשן במשך שעה ארוכה שאל אחי אם החלטתי להפסיק לעשן. אמרתי לו את האמת, שאין לי סיגוריות. הוא הרשים לי סיגוריה ולא קבלתי. אמרתי לו שזה לא יציל את המצב, כי מה הלאה?

אני חייב להתאפק וזה ידום.
והי כן ריחם במשך שעות היום ההוא, כפי שימסור הלאה.

המנחה עמישורי
בעיתני (גויטע) ז"ל

המנחה ציון שאטל
אראורי ז"ל

כשתגיע הזואר בשעות שלמי התהרים קבלתי המאות דואר על סך 200 (מאות) לירות. שלח לי אתן המנות שמשון (מוצי) מימני ז"ל. כעבור כעשר-שעתיים הגיע ביארי אחד מטרופילי שהוביא משנה לאחד העצורים והביא לי סחך עם 300 (שלוש מאות) לירות ורוביסי לבוש ששלחו לי מהצנחן עמישורי גויטע (גבעות) ז"ל. וכשעות שאחרי העתים קרא אלי המדשל ומסר לי המאות דואר סלגריסית על סך 1000 (אלף) לירות ששלחו לי מהצנחן ר כלסאללה נחום ז"ל בן המנחה רי נסים נחום זצ"ל. הינחה זיה מנכר לותים בכומס, נכנס לבית הכנסת ושאל למצב התלמוד תורה, המצב חזתי ועוד. הוא ביקר שם במידות עשרה ושטרט לו היכן אני נמצא. שלח לי מיד את האמתה הנ"ל. הנה כי כן נתקיים בי הכתוב, "בערב ילין ככי ולבוקר רנתי" אבל כמתן השני: בבוקר ליל פרוטה בכיס ולערב עם 1,500 לירות! כמשך הימים קבלתי עורה גם מהצנחן ציון שאטל אראורי ז"ל. שלש מאות לירות בצירוף סחך שבו הוא מונצל ומבקש מליחה על שלא יכול לשלוח לי יותר! זכרה להם אלקים לצרבה והשפחתיהם החינה צרורות בצרוד החיפוף

חובה נעיסתו הוא כי להמתיק כאן חלק כמה שכתבתי בציון שכתבת שהידיעה בפרטון השפיעה לפרד של המנחה עמישורי ז"ל ואת חשיי שכתבתי בקולנו לבנותי.

א י ש ה ת ס ד ימים מרוצים

השנה שנת תשי"ב (1941). מלחמת הפולם השנייה בעיצומה. מאכה אורחים לחיים ולמות בין מצצותיה הפולם והזכרות עור אינה נראית לעיני. האופק מעורפל ואין בביא שירע ויודיע יד מל תהלה באחרונה על העלייה. כפרת המאגניים נאכקות כינותן, מסע זו מכרעת את חבירתה ושם משתנים התפקידים הערבוכיה מרובה.
מבב בלתי יציב זה היה כולם במיוחד בחוית אפריקה, בין צבאות כע" לוח הברית, כיריטניה ואמריקה, לבין צבאות גרמניה ואיטליה. ארמת לוב היחה זורח קרב ענקית שמה היו המשתוריות ומיגות הליפות. פעם המהצר צד זה והצד השני נסוג ופעם להפך, והנשכי האוויר, וההדורים במיוחד, חזו בין תקופה ליאוש ואין יורע מה ילי ים.
מסנה דאגה סוזר היחה כמנ חלקם של אלה שכשנחת המלחמה היו נחונים כמעט כולית, במעצר צבאי עם חומות דלתים ומריח. כל מלחמה דורשת קרבתות, וביניהם גם קרבתות חפים מפשע. וכך קרה גם במלחמה זו.

בכל זאת היו חברים בודדים שרגש היודות והאחדה גבר על כל החשיבות המסיכות שבדברי, וצא דרך להשיג עורה לחברים הוקדם לה, עורה בבקשה ולבשר, עורה שרק אלה שהיו נוקטים לה בזמנו ידעו את ערכה האמיתי.

קרב לארבעים שנה עברו מאז ועוד אני זוכר לטובה ולברכה את אנשי התמר האלה, אמנם בודדים היו, אך טבעתי שרבים רבים היו רוצים לעשות כמותם אלמלא אורחת הפחד שהיתה שוררת בימים ההם.

בין המחדים האלה נמנה הכנת עפרתי ד"ל *.

לכולם מגיעה חריכת והתודה, אך איני יודע כיצד להסביר את הטיבה שראייתה אחי לכתוב את חשיד ולהלן לכבוד של המנהג עפרתי ד"ל דוקא. יתכן שהעורה שגמא שלח בזמני הגיעה בעצת מאוקה גדולה וקשה תל כן הייתה התרגשות גדולה יותר ומצאתי לה פורקן בתעלותי אותה על הנגיף.

יתלך לשניר צדקך כבוד ה' יאספך.

ז"ל :

* רוקנול כאן שגשג שור החברים שגם הם עמרו כמבול הימים, והם המנוחים, כמאמץ בן ר' נסים נחום, שפשו מיומן בן כטמ וזיון שאול אדארי.

אנשים מכל הדורות והמצפדות שהשלטון שם עין חסד עליהם אולי הם אינם נאמנים במידת מספקת ומסוב שיהיו יוחת השנות עין מסתנה של הממשלה כל עוד ימי זמלחמו נמשכים, קובצו תובא מכל חלקי לוב והישמו במעבר, ערבים, נוצרים ויהודים, חלקם נתיבי ארצות הארץ: אנגליה, צרפת, רוס, חלקם ילידי לוב תמרי כל נתינות אחרת.

בין האחרונים היה גם כותב השורות האלה.

ב ב ב

מקום המעבר האחרון שבו ישבנו כעשרים חודש, מיזם ערב שנת שנה הש"א (1941) עד חצי שנת חשי"ג (1943), היה תנאי הידוע בשם "מבצר עבד אלכרימ", רחוק כארבעה קילומטר מראכט האג'וד, היו שם עצורים, כאמור, מבני כל הדתות וכלכלם היינו אנוני מספר יחידים, בחלקם מתושבי טריפולי ועיי ונחלקם מתושבי ערי השירה (בחושיים האחרונים לפני השח-רוץ תובא לשם מספר יחידים נתינים בריטיים מומפי באבם אשר בדרום תוניס).

מצרכי מזון היו נתינים לצעורים בקצוב וכמדידת ופוכות שבקישו היה אשיד לחיות בתך, רובם של העצורים היו מקבלים תוספת מזון (או כסף) ככני מסתחיהם, בכסף היו יכולים לקנות תמרים, שכן ודיקות מזויל אחו שתיים בא לעתים קרובות בקרבת המנות.

אלה שבנו משתחיתם לא היו יכולים לעזור לעם, היו נאלצים להטי-תפק בבה שישי.

המצב היה קשה, תחמוד היה לא רק במזון אלא גם במרשי לבוש מסוימים. היה מחסור בסיגריות, אמנם היינו מקבלים מנה שבועית של 50 סיגריות לנפש תמורת השלום, מנה שהייתה מספיקה לא יותר מינציים למעשנים כרוניים, ומח עם שאר הימים - כשיש כסף אפשר לקנות סיג-רות מהלך מהערים שלא היו מפשנים, וכשאין כסף?

נוסף לכל זה הייתה הרגשה של בדידות, הרגשה של אנשים שכחים מאלקים ומאלם, שבע ידדף שבע וחדש ירדף חודש והחדגונות אוכלת ככל שה. הקשר בין העצורים לבין העולם החיצון היה מצומצם במכתבים אל המשפחה ומגנה, ודיו או פחה אמורים בהחלם, וכך וימו חצית האמ-רים כאפיקם ומשפחה, ומת שועיק ביחור על הלכ וזו הנתוק וממור מכל החברים והידידים, הם כודאי מחזי - וכאול - לבוא בקשר עם חברים הזורים בייני השלטונות. הימים ימים טרושים והשלטון חיצון ויזיו, וכוחו של כל אדם לתמש הייתה שוח פחות מקליפת השום, כי ידד מסך כבד וקטור עיפדיי כיו אחים ויודים.

ככל זאת היו חברים בודדים שרגש וידידות האוהבה גבר על כל החששות המסיביות שבדברי, ומצאו דרך להגשים עורה לחברים הקרובים לה, עורה בכסף ובלבוש, עורה שרץ אלה שהיו נוקטים לה במטרה ידעו את ערכה האמיתי.

קרב לארבעים שנה עברו מאז ועוד אני וזכר לטובה ולברכה את אנשי החסד האלה, אמנם בודדים היו, אך מכובדי שרגשים רבים היו רוצים לעשות כמותם אלמלא אירידת השחר שהייתה שוררת בימים ההם.

בין תבדדים האלה נמנה הפנתה עמשידי ז"ל *).

לכולם מגיעה הברכה והתודה, אך איני יודע כיחס להסביר את הסיבה שצדיקת אחי לכחוב את השיש דלחילן לכבודו של האמת עמשידי ז"ל זקנה, יתכן שהתעוררה שעתא שלח במוטו הגיעה בשעת מצוקה גדולה וקשה חל כן יתונה התירגשותי גדולה יותר וכצאתי לה מדיקו בתצלולי אוחה על הגיר.

יהלך לפניך צדקך כבוד ז"י יאסוק.

* יאסוקו נגזר שמתה שאר החברים שם הם עמרו במבחן חסידי, והם המצויים: כלמאללה ז"ל ר' נסים נחום, שמתו מימיו בן כשנים רביון שאל אראו"י, זכר מולם לברכה ולחיי עולם.

75

אנשים מכל הדתות המעמדות שהתלכדו שם עין חשד עליהם אולי הם אינם נאמנים בצדקת המעמד המוטב שיהיו תחת השונות עין שפוחה של הממשלה כל עוד ימי המלחמה נמשכים, קובצו חרובא מכל חלקי לוב והישאו במעשרי ערבים, נודדים ירוחמים, חלקם נתינו ארצות הארוב: אנגליה, צרפת, ויטו, חלקם ילידי לוב ומרי כל נתינות אחרת.

בין האחרונים היה גם כותב השורות האלה.

ב ב ב ר

מקום המעצר האחרון שבו ישבו בשפירים וזרע, מיחס ערב פסח שנת תשי"א (1941) עד חצי שבת תשי"ג (1943), היה המבצר הידוע בשם "מבצר עבר אלכריס", רחוק כארבעה קילומטר מהמבצר והאגודה, היו שם עצורים, כאמור, מבני כל הדתות וכלכלם והינו אצטע מספר יתרים, בחלקם מהושבי מירישלי העיר ובחלקם מהושבי עיר השורה (בוחרשים האחרונים לפני השחרור). הכוא לשם מספר יתרים נתינים הרישים מהעיר מאכס אשר בדרום חוגים).

מארכי מוון העל נתינים לעצורים בקיצוב ובמדינות ועומות שבקושי היה אפשר לחיות בתו. רובם של האצורים היו מקבלים תוספת מזון (או כסף) נכבד משמורתיהם. בכסף היו יכולים לקנות חפצים, שמן ויריקות מוריל אחד שחיה בא לפתים קרובות בקרבת המגוון.

אלה שבני משפחותיהם לא היו יכולים לעזור להם, היו נאלצים לחט-תמך בבנה שישי.

המצב היה קשה, המחסור והיו לא רק במזון אלא גם בפריטי לביש מסויימים. היה מחסור במגירות, אמנם היו מקבלים מנה שבועית של 50 סיגריית לנפש תמורת תשלום, מנה שהיתה מספיקה לא יותר מימיים למעטנים כרוניים, ומח עם שאר הופים ז' - כשיש כסף אפשר לקנות סיגריית מחלק מהערבים שלא היו מעשנים, וכשאין כסף ז' נוסף לכל זה היתה חרונות של בדידות, העגשה של אנשים שבחיים מאליהם ומארת, שבוע ירוף שבוע הערש ירוף חרש והתנוונות אובלת בכל מה, הקשר בין העצורים לבין העולם החיצון היה מצומצם במכתבים אל המשפחה ומגוון, רדיו או עתון אמריים בהתלם, וכך ורסו הציים האסיי רים באפיקם המשפחה, ומח שהעיק כיתר על הלב זהו התינוק הנמור מכל האברים והידיים, הם כדאי פחד - ובצדק - לביוב קשר עם חברים חשודים כעניי השלמות. הימים ימים מרופים והעלמון חסר תינו, ויכוותו של כל אדם לאיש וזוהו שהיו מוחזק מקלימות השום, כך ירד מסך כבד וקורר שהעריץ בין אחים ויריבים.

20

הנהגת הנהלת החברה
 יום שבת, 17.12.1942
 משרד החשבונות, תל אביב
 מנוח משה, תל אביב
 מנוח משה, תל אביב
 מנוח משה, תל אביב

ועד כחן מחובות לוכדי של עמיתדי וילי

כמה זרמי החיים וסדר-הימים במחנה, יום ירוחו יום ושבת ירוחו
 שבת ואין יודע אימתי יגיע יום הפדוה. העיסוק בהנחת הארוחות,
 בכביסה ובקניון לקח כמה שעות ביום. ישנם כאלה שגילו שעות במשק-
 הקלפים, בשדות ובבמקרים חרדים. מהמקרים האלה צמחה גם צורה
 גדולה כסאוח לא היו לנו ומקומות הישיבה היו המשות. בין הצעירים
 הערבים והנכרים היו אחרים, שהיו יושבים לפעמים בשמש ופלים את
 כנתינם מהנכיסו לימים רבקה בכלנו שחלה הבנתה והנהלת המחנה,
 שהיתה בדרך כלל אינשה לגומי בנוצו למד החיים, לקיון וכר -
 נאלצה להוסיף חיטוי כללי למחנה; שמיכות, מיטות וכל המטעה עבר
 חיטוי חזק עד שהצביון את המחנה. זכרנו שמשפחה יניגה אחת חלחה
 על פוח החרד שבו הצטררה שלם באיטלקית שחצומו הוא: "מי שצננס
 חולק לנו בבחר, מי שאננו נכנס נודם לנו חת רוחיו"

לרי יעקב בורכבע ויל היה ספר הוחר היה לנו גם ספר רבינו בחיי
 על החרדה שהינו קוראים בהם לפעמים. (זאת בנוסחן על השטרונים
 בעברית, כוכבד לעיל בפסק י"ד).

ה א ו כ ל ו ג י ו ו נ ו י

האוכל היה חדונוני מאין בריחה, שהרי בשר ודגים לא היו וצריכים
 היינו להסתפק באסיריות (או אורז) ביום ובתכשיל דלעת עם צדשים
 לאיזמת הערב. קמה וסולח לא היו נחשפג ידנו וצפילא לא היינו יכולים

לחזין לנו כוססס או מעיטה מצבם של רוב הערבים העצורים והיה
 הרבה יותר טוב. היו מקבלים מבחינם בשר כבוש, כוססס מיגבש וקמח
 ועוד כמה דברים טובים. דברים שהיו יכולים לגנון את האוכל ולהצניע
 איהו שינוי במהלך החיים. יום אחד עלה בדעתי בכל זאת להכין לי
 כוססס. לקחתי פוחי ריקה של רסק עגבניות ועשיתי במספר חודים רבים
 בחוזהותה והנה יש לי סדרה (4) פוודנית. כתשתי אסיריות. מלוחיק ריל
 של כדור לחוחה ששימש לי במקום מוצקה, עם מצט ביל שצפאוי
 למולי והנה יש לי גם סולח ומכיוון שאי אפשר להחליט דבר במחנה,
 בא אלי חבר ערבי אחד וביקש להשאיל לן את הסדרה. גם הוא הוציא
 להכין לעצמו כוססס, השאלתי לו אותה והייתי מכורו לחזין לי אחרת
 "בשרתי" לעצמי.

גם על הקמח. למעיסה (עצירה) נמצאת הדרך, והייתי שורה קצת
 אסיריות במים כל הלילה, בבוש היו מוחככות עד כדי כך שיכולתי
 ללשש אותו ולעשות מנון כצק ששימש במקום קמח למעיסה.

על מקרה משעשע הברוך באוכל אסטר כאן:

אני יודע קצת לכתוב ערבית, והיו שנים שלשה ערבים אנאלכביחים
 שהיו מבקשים ממני לכתוב להם מכתבים לבתיהם והייתי עושה זאת
 ברצון. ביניהם היה אחד מהכפר נאלח שביקש ממני לכתוב בין השאר
 למשפחתו שיחזרו עחד וישלחו לו את הבשר כבוש. לאמר שבועיים-
 שלשה בא אלי וכיוצו משוער עסוף בניר ואמר לי: "זה כשברלך". פחותי
 והנה מנה הוגנה של: "שר כבוש, חלק כמה שקבל ממשפחתך באותו חיים.
 אחת כרבת את והכבת ומגיע לך חלק מההכשרה", אמר לי, הדירתי לך
 על המפתח, שכיכתי בה אחר כך אחד מחברי הערבים במחנה.

ועוד מקרה העשור באוכל:

היה אחר בשם שיר מחמד אלחדאר, שהיה לדבריו המפתח על הצעירי
 מרתה בעיר, בזמן שלטנו של רמציאו אסוחלי, טראשי המרדדים הבלטים
 כיתתי נגד איטליה כוכן מלחמת העולם הראשונה והשנים שאחריה.
 הוא אלחדאר, היה אנאלכביח והייתי אני כותב לו את האכתבים לביתו.
 לפעמים היה שונה לשוני-שלשה יודדים ממכריו שינילחו לו משוג. הוא
 היה אחר מידדי הטובים במחנה והייתי מרבים בפגישות ובשיחות. יום
 אחד נכנסתי לחורו ומצאתי רכונ על החיכות גיר רבות המדושות על
 דצמטה והיה עם מנה של חשרים בכל אחת מהן. לישאלתי ענה שקבל

זכי חכיל המנוקב שבו מאיירם או ומנוכוס (כסאס).
 זכי

פקדי כל-ומותים המפסקת התפסקה
 אשר פקדו זכרונותי פרויה עד היום.
 זה עמך תפסקת התפסקה בקב
 ולקחת אשהו קצת קצת על התפסקה.
 יגיו ג. זנאוד.
 משה המגיד, תפ"ג ז"ל.
 ש"ן תש"ג - ז"ל ז"ל ז"ל
 משה זנאוד.
 ש"ן תש"ג - ז"ל ז"ל ז"ל

עד כאן מהעבורת לכתי של עמיתך ז"ל

כנה זרמי החיים והרגיזותים במחנה, יום ירדתי עם שבוע ירוח
 שבוע ואין יודע אימתי יגיע יום העדוה. העיסוק בזנבנת האריות.
 נכביות ובקוין לקח כמה שעות ביום, ישנם כאלה שבילו שעות במשחק-
 הקלפים, בשחמט ובביקורים הדדיים. מהביקורים האלה צנחה גם צרה
 גדולה: כמאור לא היו לנו ומקומות הישיבה היו המסוה. בין הצעירים
 הערבים המפורים היו אחדים, שהיו יושבים למשמעם כשמש ועלמם את
 בנייהם מהכניס! לימים דבקו בכלנו מחלת הזנבנת והחלה המזנה.
 שחמת בודד כלל אוישה לגמרי בנוגע לסדר החיים, לקצוין וכד' -
 גאלצה להומין חיטוי כללי למטנה: שמכות, פיסות וכל המזנה עבר
 היטוי חזק עד שהרבירו את המחלה. זכרני שמשפחה ירצת אחת תלחה
 על פתח הייוד שבו החגורה שלם באיסלקית שחרגמו הוא: "מי שנבנס
 חולק לנו בבדי, מי שאינו נבנס נרם לנו פוח רחמי"

לר' יעקב בורביע ז"ל היה ספר החזק חזיה לנו גם ספר רבינו כחיי
 על התורה שתינו קוראים בהם למעמים. (וזה בנוסף על השיעורים
 בעברות, כזמיר לפעל בספר י"ד).

ה א ז כ ל
 ז ג י ו י ל
 כג.

האוכל היה הרגוני מאין ברירה, שהרי בשר רדנים לא היו וצדיקים
 היינו להמחפק באטריות (או אורז) ביום ובחבשיל דלעת עם ערשים
 לארחת הערב. זמח וסולת לא היו בהישג ידנו ומכילה לא היינו יכולים

להכין לנו כוססס או מעיסה. מצבם של רוב הערבים העצורים היה
 הרבה יותר טוב. היו מקבלים מנתיהם בשר כבש, כוססס מיובש ולקמח
 יזרח כמה דברים טונים. דברים שהיו יכולים לגוון את האוכל ולהכניס
 איזה שינוי במהלך הזמים. יום אחד עלה בדעתי בכל זאת להכין לי
 כוססס. לקחתי פוחת ריקה של רסק ענבנות ועשיתי במספר חורים קבים
 בתחולתה ונהה. יש לי סדרה (ע) מרודנית. כחשתי אטריות מרודנית ויש
 של כדור לתוחה ששימש לי במקום מדולה, עם לזוס בדיל שצנחתי
 למולי ונהה יש לי גם סולת ומכיוון שאני אעשר להעלים זכר במחנה.
 כא אלו חבר ערבי אחי נכקש להשפיל יליו את המידה. גם הוא היצה
 להכין לעצמו כוססס השאלתי לו אותה והייתי מוכרח להכין לי אחרת
 "כשרה" לעצמי.

גם על הקמח. למעיסה (עצירה) נמצאת הדרך, הייתה שורה קצת
 אטריות במים כל הלילה, בבוקר היו מתרככות עד כדי כך שיכולתי
 ללוש איתו ולעשות מהן בצק ששימש במקום קמח למעיסה.

על מקרה משפטי הברוך באוכל אסור כאן:

אני ירד קצת לכתוב ערבית, והיו שנים שלשה ערבים אנאלפביתים
 שהיו מבקשים ממני לכתוב להם מכתבים לבניהם והייתי עושה זאת
 ברצון. ביניהם היה אחד מהכפר האלות שביקש ממני לכתוב בין השאר
 למשפחתי שישחמו עוזר וישלחו לי את תבשר כבוש. לאחור שבועיים
 שלקה בא אלו ובדיו משוה עטוף בניד ראמר לי: "ות בשבילך". סחחתי
 ונהה מה הנהגה של בשר כבוש, חלק כמה שקבל ממשפחתי: באותו חיום.
 אנתה כתבת את המכתב ומגיע לך חלק מהכשרה, אטר לי. הדיתי לו
 על המכתב, טביבתי בה אחר כך אחד מזכרני הערבים במחנה.

ועד מקרה הקשור באוכל:

היה אחד בשם שיל' מומד אלהרא, שהיה לדבריו נמנוה על הגנדי
 מריה בעירה, כיוון שלטונו של רמציאן אטיולה, מראשי המורדים הכולטים
 כיוצר נגד איטליה בזמן מלחמת העולם הראשונה והשנים שאחריה.
 הוא, אלהרא, היה אנאלפבית והייתי אני כותב לו את המכתבים לביתו.
 למעמים היה טנה לשנים שלשה יחודים ממכרה יטיילתו לו משנה. הוא
 היה אחד מירידי הטובים במחנה הייתי מרבים בפנישות ובשיחות. יום
 אחד נבנסתי לחדרו ומצאתי רכון על היחיות ניר רבוח חסרשות על
 הרצפה והיה עם טנה של המורים ככל אחת מהן. לשאלתי ענה שקבל

זגו הכלי המנוקב שבו מצויים את המוססס והכאכא.
 ז'

..לסימה" ארת של תפרים במתנה וצריך לתת לתפרים לעפרם כפניה החוזרת מאצילוחם של מדבר-קבצו זה היתה, שהיא נאלץ לקטות עוד שני ק"ג תפרים, בבדי שיכל לתת לכל החברים מזה מנה וחצי-ק"ג - את ה"לסימה" הוא לא מספיק

כ. פ ק ד ה ש

כמה חרשים לפני השמוריר ברחו קצותם צעורים פרובים רדובי אורח מהמתנה על ידי התירח והי כמותה לחומת המבנה. הם אמנם נתמסר לאור כמה ימים, אך מצד השמנה, המרשלו פראס, וחולף במשקם הדש, והמשלו בגליס, זה שהיה באון בזמן שאנחנו הגענו לשם (ראה לעיל) שרק זה "אורי", כשנכנס בינם הראשון וראה אותי, חמה בצער: "אתה עורך שתי חבל מאזי"

בואו של המפקד הנודע גרם להקלול ניכרת במשטר המפגז, הן משום שצבאות המתנה השמירי הבריטי היו מוזקזקים, והאמלקים היו נמסגים כיכר העיר מריטולי בידי הבריטים התי שני של החרשים אחרים, (מן מצד שהמרשל בגריס היה אנרשי ואמץ יותר מקודמו, פצמיס הרשה לי לצאת לחאצורה בליות שורר ולקנות וברים מחשק כפסילי ובשביל ארצים שבקשו ממני לקנות בשבילם.

האורידה במתנה היתה כבוינה, וגילו ברפונה, השבועות של התקנות הבריטים נמסו רוח של תקנה בלכות שהנה קרוב יום השעות: מאורך התחלכו שכתות, ואיתי ירדו את מקורן, שמונדים להפס אורח לאיסלית, שמונדות שהראינו אותנו מאד, אך הייל נקשרו בגדר שמשות ולא יורד.

כ ב י ת ה ס ר ה ר ה מ ר כ ז י כ ט ר י ס ר ל י כ ה

יום שלישי טרחת כשלא י"ג בשבט תשי"ג (19.1.1943) נתקבלה סקודה להצביר אונתו מהמתנה אל בית המדוד הארצני, פורחה בינינו. נראתה

גא בלוב ישנו, כוח, שפע של תפרים, כמותו עומדת טמם היו התמלים מינישים בשנה. לאחר היכס היו המתיים כבשים או הנבגים בעיניים כעשיות מנצרים (וחלואת) לאחר וכן מה של אוחסן היה חלק גדול מזה משמש לאפשריה העיקר או מזה כחל, בלוב עצמה או באיסלית. חלק לא פחות נולד שימש למאכל. יובם המכיר של החולות היו כמשל של למעלה מימנו ק"ג ורשם גם עוליים קטנים והקריים, לסימה".

ארכה של שפתיים-שלש לאריות החמסים, ובמשאיות העובדו כאמור לבית המדוד. פני לב שבינינו ראו בוח סימן מבשר רעות: "רוצים לצרף אונתו לאמרים יותר להצביר אונתו לאיסלית". עשרה כפרווחי בית הסודר כשורות של ארבעות כחור לרישום או ציבש אלי המרשלו ובסוף אבחי אצט לי: "תוריד את כל החברים שהגענו לחומת המחרונה מכאן לא תצאו לאן מקום עד שתשפירם יפחתו ותצאו להמשיך, והנה המשיך: "האם עשיתי לכם משהו לא פורכו דאם הייתם שלי אליכם לא היה יחס אנרשי ו"ה תרגווחי מאד מדבריו והצדתי לו מקורב לב על-ידי המה הטוב והאנרשי אמר, מיום שהכרתי אותו ועד היום, הגעתי לו שאצביר את החברים, וכך נסרדנו כמעט בדמעות.

קוריון אחד בזמן הייחסים: כשהגעתי לשלחן, של ידו ישב צעיר פרובי בצד אמיל, דילם: את הנכנסים, הסתכלו אחד מפני השלחן, אני אמרתי בחמישה: "עוררי זהו ענה גם כן בהלמיהה: "רכילו". עיון זה היה בזמני מתורגמן, בבית הקיסט המצוי האיטלקי במהו מראמת, עאליו שיינת גם כסמס, ואני הייתי אחד מהם. המושבים (אמטור) כן, וחנה נמשנו בבית הסודר, הוא בגלל שהושמש כאקרה אחרת ברשיון, במגוניה בהתנה, ואני - הדברים הידשים.

למחרת בראש מתארגנה משלחת קטנה מהצודים, שבראשה עמד אחד הצעירים בשם המן נורל לקירי משום איש נשוא מיום שקבל את החומר "שפתי" מיד הבריטים במעו מלחמת העולם הראשונה. חברי המשיחה נגשו עם כחול בית המדוד ואמרו לו שזה יהיה יותר מנובד למפילה האיטלקית אם תשודר אונתו העמריה לפני שיגיע הבריטים, ולא לחכות על שזה יבואו וישחררו אותנו. הוא ענה שאין זה מסוכסכו, והבטית להצביר את הקשה לשלמות המשיחה. למחרת ביום תרשי בשעת צעדים נקראו לעמוד במגרש בית הסודר בשורות של ארבעות, הגיע ה"מריטור" ("בלותה כמה עשרות זיילים עם רזבים, הם הקיסו אחרו כחצי גורן עגולה, כשאצבעותיהם היו על התקן, מה שגרם לבתלה גדולה אצל המתנים שבקלבו. המריטור נאם בפנינו נאום נרגש ואמר כי השאר: "אנחנו עורבים את מריטולי לזמן מה ונקרוב נחוד לבוא. אוי ואבוי לבי שיעשה רעה לאיטלקים בזמן שאנחנו נעדר מכאן, הוא יקבל עונש קשה פאר... מהר אהם תהיו המשיחו" כל אחד יכול לתאר לעצמו מה שמתח כלנו למשפט הגשט האחרון הזה של המרשל: מהר תהיו המשיחו וכלנו כנהלת שמה: "גיהה (תחל), יהיה אוסלית" אחרים, היילו למפות ואחרים התחככו. הלך עליה על נדחתו וככה לא האמריץ.

גא) לאשרנו לא נרמנו לאסירים שהפסו לאיסלית, שמונות מניסוח נמרזו או כמריטורני שונתגיה שמת ויה האמרים טוכפת בורחה לאיסלית על ידי מוטוסים מריטורני ומכל נוספה לא נשאר עלינו.

לסיפוח" (א) אתה של תפריים במתנה וצריך לתת לתפריים למעט ממנה. תוצאות סוציולוגיות של גרנדקובצו זה היתה, שהיה נאלץ לקנות עוד שני ק"ג תפריים, בכדי שיהיה לתת לכל החברים מנה מנה והשיעור — את ה"לסיפוח" הוא לא טעם!

כ.ד.
מ פ ר ד ח ש

כמה חרשים לפני השחרור ברחו קבוצת עוזרים שרבים היוני אחד מהשנה על ידי החזרה ועד מותח לחומת המבצר. הם אמנם נתפסו לאחר כמה ימים, אך מספר המותג, והפרשלו מראשו, החליף במספר חדש, הפרשלו בנדיים, זה שהיה באון בזמן שאנחנו הגענו לשם (ראה למעלה סוף ה' "אוי"). כשנבנת ביזם הראשון, וראה אותי, תמה בצערי: "אחא, עורך שהו חבל מאד!"

כוא של המפקד החדש גרם להקלה ניכרת במשטר המעצר, הן משום שצבאות המתנת השמיני הבריטי היו מוקדמים, והאיטלקים היו גסוים. ניכרת העלי סרישולי בניו הבריטים היה ענין של חרשים אחרים, וכן מצד שהמרשל בנדיס היה אנטי ואמץ יותר מקודמו. מפנים גרשה לי לצאת לחאזירה כליות שומר ולקנות זכרים מהשוק בשבילי ובשביל אחרים שבקשו ממני לקנות בשבילם.

האזירה במתנת היתה בכוחה, וגילו ברשונה, השמיעות על התקדמות הבריטים נטפו דחו של תקוח בלבנות שחנה קרוב יום הישועה: מאדך התהלכו שמועות, ואיני יודע אם מקורן, שמועים להגיע אוננו לאיטליה, שמועות שהראגו אתנו סגר, אך היל נקשרו בדרך עמדתה ולא יורא.

ב ב י ת ה ס ו ה ר ה מ ר כ ז י ב ט ר י ס ר ל י

יום שלישי מרשח בשלח י"ג בשבט תשי"ג (19.1.1943) נתקבלה מקורה להעביר אותנו מהמתנה אל בית המגור המרכזי, שדרמת בניסרי, ניתנה

ב) בלוב ישנו, כידוע, טעם של תפריים, כפירה עמדתה קדם היו התקלטים טייכשט ששה. למחר היבש היו המותרים נובשים את התפריים בעיניעים הנפריים מנגרים (החלוח) לאחר זמן מה של אחסון היה חלק גדול מזה משמש לתפרייה הציק או סגם נוהל. בלוב עצמה וע באיטליה. חלק לא מותח נוהל שיפס למאכל. רובם המכריע של החולוח חי במשקל של למעלה מ-100 ק"ג וישנם גם עולאים קטנים ונקראים, לסיפוח".

ארכה של שעותיים-שלוש לאריות החפשים, ובמשאות העפרוני כמספר לכית החתה. מוגי לב שבינינו ראו בזה סגם מבשר רעות: רוצים לצרף אתנו לאסירים ויחד להעביר אותנו לאיטליה (א). עמדנו בפירוחות בית הסוהו כשודות של ארבעות במור לריסום. או ניגש אלי דמרשלו ובסונו אבתי אמר לי: "הוציע את כל החברים שנתעם לחתנה האחרונה. מכאן לא תצאו לאף מקום עד שהשערים יפתחו והצאו לחפשי". והוא דפשי: "הוא עשיתי לכם משוה לא סוכר האם דחום שלי אליכם, לא היה יום אנשיני הבריטית מצד מרביו החונית לו מקרב לב על יחס הטוב והאנשי אתנו, מיסם שהכרתי אותו ועד היום, הבחתי לו שאעביר את הדרבים, וכן גפרדנו כמעט כדמות.

קוריון אחד בזמן הריסום: כשהגעתי לשלוח, שעל ידו ישב צעיר ערבי כסרי אמר, וילום את הכנסים, הסתכלנו אחד סגל השלוח, אני אציתי בתפיה: "עויתי ו חוה ענת גם כן בלפיה: "רביז". עיו זה היה בזמני מחורבן. בבית המשטם המחוי האיטלקי במחור מצראות, שאליי שיכת גם כחוס, ואני הייתי אחד מהוב המשיכטים (אסירי) בו, חנה, נמאגשו בבית הסוהר, הוא כגלל שהשתמש באקרה יחזיקו בריסון, כנסות בחומה, ואני — הדרים ידחים.

למדת כואט נמאגנה משלוח קטנה מהעפרים, שבראשה עמד את הפצורים בשם חסן גורי לקיירי פשה, איש נשוא פנים שקבל את הוואר "פשה" מדי הבריטים במפר מלהמת העולם הוראשונה. הכרי המשיחית נגפשו עם מנהל בית הסוהר ואמרו לו שזה היה יותר טובו למייל: האיטלקים אם שוחר אתנו הפצורים לפני שיגיעו הבריטים, ולא לחכות על שהם יבואו וישחררו אותנו. הוא ענה שאין זה סביר, הבטות להעביר את הנקשה לשלטונות האחרים. למרת ביזם השישי בשעת

צורים נקראו לעמד במרש בית הסוהר בשורת של ארבעות, הגיע ה"פריפטי" בליות כמה צרות ויילים עם רובים, הם הקיפו אותנו כחצי גורו עגולה, כשאצטעוהם היו על המדק, מה שגרם לבללה גדולה אצל החסונים שבקרבנו. הורשמו נאם כמינו נאום נדגש ואמר כי השא: "אתנו עובים את מרשולי לזמן מה ובקרב נוהך לכאן, איני ואבוי למי שיעשה רעה לאיטלקים בזמן שאנחנו נעוד מכאן. הוא יקבל עונש קשה מאד." מרג אותי תהיו חשייכו" כל אחד יכול להאר לעצמו את שמות כלנו למשמו המשטם האחרון הזה של המשיח: סוחר תהיו המשיח: וכולט בצולת שמה: "יורה (חחי), יורה איטליה" אודים הוילו דמעות ואחדים התחבקו. חלק עלה על גרוחיו ונבז לא החפצי.

ב) לאשרנו לא עולט לאשרים שמשו לאיטליה, שפירות מבוטמת נסונו או כרישולי שחאניה שמה ויו האסירים נכנסה דרכה לאיטליה על ידי טוטוס בריטים וטבל טפיה לא נשאר פליט.

ב) סוף לחתון.

ב) סוף לחתון.

גשכות כל העדות ותצורה היתה למצד לשפה שבה תורח לנו השמש
במעט התאריזה כשאנחנו מצוירים.

שפת קלות לאחרי שתמשיל חלק, בא אולי טיף ממתמז אלהאד ואמר לי:
"שמענו שבעיר שולש תורה וברזי, קבוצות של ברוכים עורדות ברחובות
לאור היום, אין במסדה ואין שלמות, אשכנז קצת כמק ומקצו באמצעות
בעל התורה ששל יד בית חסודג שני לובים, העיד לכל חבורי שאין להם
ממה לראג, נצא בולט משד בצורה מאונגת, נשקנו בידנו ואוי למי שיצו
להטפל לנו". הדיחה לו והעברתי את הדיבורים לזכרתי. למולט המתי היה
שחר שוא, הכל עבר בשלום כפי שיפורסד להלן.

כו.

ה ש ר ר ר

הגיעה שעת הצגתם של יום ששי, בעהל בית הסוד היה אריב ונדב
כלפניו חילק לנו מנה לחם כפולה זמחה לנו את הדלתות, הלחם בלוהת
שנמשך בעשרים רשות חרישים בא לסינמ, אנטז חששים לעצמנו ושיצאת
אבוהיזי נובית עבדים איש וגוררו בידו, כך היינו גם אנחנו איש ומזוהזתי
וחפצי כידו. יצאנו לדוכה שמסל לבית הסוד ולמרבנה חפלא ראינו
שם רבים שבא לקבל את פני קרובות המאחרות. שף היששים הילך
לחם את הקול והם באו, וחי גם כרכות, אמצעי ההתבונה הצבווי
בסייטלי, שודשו לא פוחה מארבעים וחמש לידמות דמי נטישה עד
למרכז העיר, ומכיון שבכיסוי לא היו רק 35 לירמות המלמתי בזוי ברידה
ללנה רגלי, הנהה במזון המזולה שהיחה אז שפפתי קול קורא אלי:
"מרי, מוריו היה זה יששכר כחלה, אחי מחלמדי הוהיקים (כיום הוא
בכח"ס), שגם הוא שמע וכה באשנים להקבל את פני, שמענו את
המוזרה על האופנים והחולנו לוח, יזכיר לו נמא ח' למבנה.

בין הצגות ששוררו היו גם כמה דברים יוצאי גאבס (ורום הונגיס)
שכאשר נכנסו הגרמנים לתונים צדו אותם ונשלחו למחנה שלנו בגלל
היותם נתיבים ברישים. היו אלה אנשים המישים ושרים, דארי שמקס
שמואלס לא יצאו מבטלות עירם. הם ניגשו אלי ובראנה רבה אמרי:
איר נעשהו מעולם לא הייתי במייטלי ואין אנחנו יודעים לאן ולמי
נפגה שם. הרגפתי אותם באמרוי' לום שיבוא אחי-יודים ה'. הלכנו,
רשום אחי לא השריע לנו, פה ושם ראינו ברחובות עבדי שלמות
וכמאות, ערות לשווי שותף לפני יומי-ומים. כמה צערונו אני החלמדי
וי, גאבסיס" אוריני עד שתגענו למרכז העיר והחשפת, הנהה לפנינו
המנח ר' כאבאני ומינגאני ויל המכיר הראשי של בית העיר, כששאלתי

אחרי מה לעשות עם אחיזת אלה שכאחרינו, ענה: עכשיו אין לא קהלה,
לא בית דין ולא שום איגון, חבנמו לעיר ויחיה טוב. נכנסנו ומגענו
לכית קטנה יודע שיהיה בנינוסו ליתוכות הירדים (בית קפה "אלעכבי")
והיה מלא באוהה ששה יודים, היה שם גם ר' נבבר צבאן שבאשר
הודיענו לו על אחיזת ארדוטי נודיע ונא לחושני בית הקפה, ודור פחות
במשש דקות סודר העבר, האחרים נחשקלו באהבת אחים באחרים
לשבת, אחרי או שנים במשפחה, לשביעת רצונם של האחרים והמאחרים
גם היה.

באותו ליל שבת פירשת בשלח, יין בשבס תשי"ג (23.1.43) נכנסו חברי
סיס לעיר, כך בא הנף לשלמת איטליה בלוב, שנמשך קרוב ל-23 שנה
(מאוקטובר 1911).

כו.

אחרי השחרור

השבת עברתי, ולפני-פסקה שאלה קשה: איך-לנוע אל-סיס. אשאלנה
היתה בעיצומה, והתוכחה ציבורית או פרטית. מסויטלי, לסיס ולשאר
עיר השדה - אין לא היות, שום דרך גם לאדיע למשפחתי ולקבלה
את דברי השחרור, ולדעת שאי-שלום הם, ומכני הטיב שהייתי נכוד
ביותר ומחפש דרך על טוצה. היתה לי גם בעיה אחרת לא פחות חמורה:
לא היתה לי בכיסו פרומה לפרטה, וכאין יכוא עירי ו חתמ. ביום ראשון
הדדיע לי משהו שבנית המבצלה בעיר מחלקים כסף לאלה שהיו עצורים.
הלכתי ומצאתי חור ארוך, כולקס אלה שהיו עצורים וכולקס לא, נתנו
לכל אחד מאתנו 500 לירמות, מטום לא רצ באותם הימים.

למרות כיום שני נפשותי עם הנעות ציון אדארי ויל הוה הכיח
אחרי ממש לקבל מיזו מתנה כסף אלק לידעות וגם המזין אחי לאידות
במים למחית הים - תצבתי.

הנרצפותי בין המשרדה במטר ומגרייה לו ש,בטוס אל-נישעה" בתקוה
ששם יעזרו לי, הלשוה. קרוב ראש נאוחתי כשע: מאנה מכנית צבאית
היו שבוות ביחבה, סוס אל גלשטי" בכיוו מורח בודם שאין לו הפסק
אמרוי: אולי אובל לקבל, "מחמס" באחת מהו, עמדתי אפוא ששה ארמה
בדד חבביש עם הדי למולה רשום חזיל לא זיכה אחי אפילו במבט.

נשכחו כל חדרות והצפת היתה למחר לשעה שבת חודש לנו השמש
בפעם החודשית בשאנתני צעורים.

שעת קלה לאחר שהחושל תלך, בא אלי שיר מוחמד אלהאד ואמר לי:
"שמעו שבעיר שלם חוזו וכוונה בנפוח של ברינים שורדים ברחובות
לאור היום, אין משמיה ואין שלטון, אסטו קצת כסף וקנינו באמצעות
בעל החנות שעל יד בית הסוהר שני רובים, תמיד לכל חוכרך שאין להם
ממה לראוב, נצא, כלנו מחר בצורה מאורגנת, נשקנו כידנו ואוי למי שיזנו
להטיל לנו יד, חרדתי לו והצטרפתי את העברים לתברים, למולנו המיד היה
שחר שוא, וכל עבר בשלום כפי שימטור להלן."

ה ש ח ר ר כ
כ.

הצעה שעת הצורים של יום ששי, פנהל בית הסוהר והיה אריב וגריב
כל-כינו, ויחל לנו מנת להם כמלה ונאחז לנו את הילחות, הלום כלהות
שנבשר כעשרים רשעות חדשים בא לסימון, אנחנו המשים לעצמנו וכיציאת
אמנוע נביתו צברים איש וצרוזו ביזו, כך היינו גם אנחנו איש ומוחצות
חפצי כידו, יצאנו לרחבה שממל לבית הסוהר ולמרחבה הפלא ראינו
שם רבים שבאו לקבל את שני קרובים המשוררים, שוף והשנים הלך
להם את הקול חום באו, ועו גם כרכרות, אפצפי התחברה הצברי
בטרישילי, שדרש לא סוחו מארבים חומס לירטות ועמי נסיפה עד
למרכז העיר, ומכיון שבכיס לא היו רק 35 לירות התלחתי באין כריח
ללכת רגלי, והנה סוחר המולה שחיונה או שפעתי קול קורא אלי:
"מרי, מרי! הנה זה יששכר כולח, אחד מתלמידי הווליקים (כיום הוא
בבתיים), שגם הוא שפע וכו באפצנים לחקבל את שני, שמנו את
המוזרה על האפצנים התחלנו לוח, יזכר לו זאת מ' לטובה."

כין הצעורים שאוורו היו גם כמה העדים יוצאי נאכס (זרם תונים)
שכאמר נכנסו הגרמנים להונס צערו אחם ונשלחו למשנה שלנו בגלל
היחוס נתינים בריטים. היו אלה אנשים המינים ושרים, יראי שמים
שמעולם לא יצאו מנבלות צירט, הם ניאשו אלי ובראנו רבה אמרו:
"איר צעשו מעולם לא היינו בטרישילי ואין אנחנו יודעים לאן ולמי
נשטו שם. הדגתי אחם ואמרוי להם שיבואו אחי-ידיהם ה' הלכנו,
ושום אחד לא המירץ לנו, מה רשם ראינו ברחובות עברי שלחנות
ונפאות, עזרת לשר שהיה לפני יזימיים, ככה צעדנו אני ותחלמד
יה, ואכטיים אחרינו עד שנעצנו למרכז העיר החודש, והנה לפנינו
המנח ר' מאבני ומגנאני ויל המוכר הכאשי של בית הדין, כששאלתי

אחת פה לעשות עם אחינו אלה שמאחרינו, עמו: עכשו אין לא שאלה
לא בית דין ולא יום שום אירגון, חבנסו לעיר והיה סוב, נכנסנו תנענו
לביית קצת דוע שהיה בכניסה ליהובות הימדים (בית קפה, אילטובי)
והיה מלא באוהה ששת ימדים, והיה שם גם ר' בכור צבאן שביאר
הדעתנו לו על אחינו אורחיו הנדיע ואת לחושבי בית הקפה, וחוך שחזת
מחשש דקת סדרו הסבר, האורחים נתקבלו באהבת אחים כאורחים
לשבת, אחו, או שנים במשפחה, לשביעת רצונם של האורחים המבארחים
גם אחו.

באננו ליל שבת פרישת בשלח, ייז בשבת השני (23.1.43) נכנסו תגריי
מיס לעיר, כך בא חקן לשלחן איטליה בלוב, הנמשך קרוב ל-23 שנה
(מאקטובר 1911).

א ח ר י ה ש ח ר ר כ
כו.

השבת עברה, ולענין פקחה שאלה קשה: איך לנשו לכסס: ונאקתה
הינה כעצומת, והתבונה ציברית או שיטות שמוסלילי, לטמס ולשאר
ערי משה - אין, לא היתה, שום ורך גם להודיע למשפחתי ולשאלה
את דבר השערה, ולדעת שמה-שלום הם, ומכע ועבר שתייתי נכור
כיוע ומאפש ררך על מוצא, הינה לי גם בעיה אחרת לא סוחו הצרתי:
לא והינה לי בכיס פירסה לפורסת, ומאין יבוא עניי? והנה, בים ראשו
הודיע לי מישהו שבנית המגדלה בעיר מחלקים כסף לאלה שהיו צעורים,
הלכתי ומצאתי תור ארון, במלקם אלה שזנו עעורים וסלקם לא, נטנו
לכל אחד מאחת 500 לירות, נטום לא רע באחת המיסם.

למחרת ביום שני נעשיתי עם המנח ציון אוראי ויל הוא תכריו
אחוי כפשו לקבל מינו מנה בסך אלף לירות וגם המין אותי לאורחת
צורים למחרת היום - תנכית.
התרחצתי בין המשפחה בכפר התגודה לוך ט, בטק אל-צמחי' בתקיה
שם יעזרו לי, ולשוא, מרוב יאיש נהזוהי בקש: מאות מבריות צבאיות
היו שובות ברחבה, סווק אל צמחי' בכיוון מורח בורח שאין לו הספק.
אמרתי: אולי אובל לקבל, סורמפי' כוונה מהו, עמדהי אשא ששה ארבה
כמד וצכיש עם הדי למלה ושום חייל לא ויפה אחוי אמלו כמכנו.

הרב רבינוביץ זצ"ל

סו.

חייל ארצישראלי אחד עם תענית, מלשחיתו על שכמו התחנן לשם
 (לא כמכירתו) האבד לי שאין טעם לעמידתי כאן. שם חייל אינו רשאי
 לקחת אורח, מרמשי. לשאלתי מה הוא יכול לייעץ לי לאחר שהסכרתי לו
 בבית מדובר, ענה לי: ישנו אדם אחד שיכול לעזור לי אם תפליתי לנייע
 אליו, הוא הרב רבינוביץ, הרב הראשי של תחנת השביעית והמסגרת
 שלו בבנין התערוכה (פיתוח). תונת שם את מולך. למרות כבודי ולבתי
 לשם שדגננו עם חיות, מלשחיתו על שובו עמד בשש, והל מתנוני
 להרמות לי להגנם לכבוד הרב רבינוביץ עלו בחוהו. מי אפשר, אציקי,
 אלה היו תשובותיו ושם הרב לא עזר לי לבסוף עלה בדעתי לחייג את
 עצמי במוט, ר"ב, דבר שמעולם לא עשיתי, האמיתי אילי זה יפוח,
 התכנן זה עור, כשבקשתי מהרבינו שילפתה ישאל את כבוד הרב אם
 יסכים לקבל לשיחה קצרה אחי, הרב והאיק, המדינת המלכה, ובס
 הכעתי כשה רגעים חזר ורמו לי להגנם. הרב קבל אותי בימימות
 ושוחח אתי שעה ארוכה על עניני צבור בכומס וכלוב בכלל. התעניי
 במה יעבר עלי ובבקשתי שיעזור לי להגיע לכנס, בחום השתתף לקח
 אחריו במקורות לבית המושלה, שם נכנס ואני אתו, אל המציע האנגלי
 הממונה על הענינים הפוליטיים, הסכיר לי מטרת בואנו ובקש ממנו לעזור.
 תשובת המציע היתה העובית: "חובצ מוחר בספק ואפוא לך".

למרות יום המדינה כב' בשבט תש"ג (28.1.43) בשעה שמונה בבוקר
 הייתי עם ומצאתי חור של ציטיות רבות על אנשים המתנים להחליל
 אצל המציע. חורי יגיע בשעה 1.00 אחי הצעירים וברוקי באותו רגע
 רצה המתנדבם לפטר את העליו, המציע צריך לאכול ערדמי. לא
 דדתי נפשי ובחוסר נשום נדחיקתי לחדר ובקשתי מאו. מתעורגונו -
 שאב היה שפצא מאלמה העזר אחנו במשנה - שיתן לי לרעד עם
 המציע. אני באתי על ש המטנת ומשנת הכרטי אני כאן, והמחורגונו
 נשתי תשובתי על המציע על בקשתי הנשתי אחי כולל משש. והא
 לא זכר כלל מהנשתי אהכול עם המציע רביתוביץ ומה שדובר מה
 לאחר המציע במספר רב להוכיח לו את הענין, ענה לי: אני יכול
 לתת לך רשיון אישי שאתה יכול לנסוף, לתת לך גם כן רשיון לרעד אם
 יש לך מטנת או עולה וכיוצא. יחור מהת אין בסווי לעזור לך. אינני
 מסתה על הדיכ העבאי ועל כן לא אוכל לתת הוראה לאיזה רכב צבאי
 שוחא ישי אוחתי. היו רגעים קשים והמאמנים שמו כפי שאלה ובקשה
 למציע: אננס, הוראה אינו יכול לתת, אבל, והמלמה אתה יכול לתת ו
 לאחר רגע של הרהור לקח המציע סימח ניר והשט עליהן פה שדשם

בשעתו, מנח שמו לי האב: הא לי רשיון אישי שיעכל לנסות, והמפלגה
 לרעד צבאי שישע אחי, אם הוא רוצה.
 עם הריזות בניתי ומחוזתי כדי הלכו למחסום הצבאי שלילי בבסיסה
 לעיר, הוראתי את הריזות לחייל העומד שם נוצא תנון בראשו ורמו לי
 לשבת ולזכות למטנת שומע לכיוון כנס.

כדרך לכוננס

כט.

סוף סוף נוצאה אחת מהמשימות העברת שערך במחסום היה שכיוון
 נסייעתת התי כסיון כומס. החייל הענה רמו לי למלת משאר, עליתי
 הנשתי, לאתי שתיים נמישה גצרה ומכונות וחזיל דעים את ה,פריזנט
 שדיתה למכונות מססה ב, רמו לי לרדת ואמר לי, מניושי, המתכלתי
 כמכנית: מדבר, אין זכר לכנסם. לאן ארדו התעקשתי ורמוני לו
 בדיים שאני לא ארד בשום פנים. כן התכננן כמה רגעים, הוא באנגלית
 ואני כמיטלקית. למולי לא השתמש נגדי בסת, עוב אחי מסכנות
 והתחיל גננים מהכביש. לאחר כמה דקות חור עם קצין צעיר יענן הוא
 חור באותי על חמלה, מינישה, כשראה שאין אני מצין לרדת אמר
 לי ששפט קצי באנגלית שבו אמר את דמלה, פהרשי פמנים שליל, אני,
 שידיעשתי באנגלית הייתה אמס גמור, פועט, לא ירדתי לסוף סונותו.
 אך כיון ההגן דעת, באותם ודיענים נוכחתי כמה שיערתי לעני שנים
 רבות כמסר, רברי קצי שלטי של קלמן זולמן על ה,מפדיוס" שהמכרות
 הקרטונס, השתמשו בו לכניסה חשבתו אילי דקצין מחכות לגיירות,
 הדשיענות שיהו כשהול, שלפתי אותם מכילי למסרתו ליו, ולאי צרעה
 שבישית רצון, רמו לי להכות תמור בבבית, עצר כמה מהמכונות שערבו
 עד שפצא אחי שכיון נמישה לכנס. עליש, והשפט ליד המג והמשכנו
 לנסות, השפט היתה קרובת ללתיקה ואננו עוד החוסים כ-25 קצי
 מסמס, פשוטם נסה. רגע מהכביש מינה בדרך עמר, להמיתתי ענה:
 "באיזה נשתי) סנס", לבסוף עזר על י מספר מכונות שחנו זס,
 קיבד אחי כשה עם חלב (גם הוצא לי פנכה עם תבשיל של בשר
 וששעית שסרתי באורכות לקבל) ולאחר שגמר לאכול עם חכריו חור
 למכונת ושאל אחי, חצי באיטלקית חצי באנגלית, אם יש לי לידים.
 משפתי בתיק, נגון לי קשפאות אחרות של שיעורי דיקת, פתחתי את
 הוחרתי ככדי לשם אוחנו שם, כמורה היו מנחים למעלה על הכביש
 תיק הליתו שלפולין ושם תיך קטן, החייל קפץ ממקומו, כמנס, ונשאל
 אחי שדגנשתי, גיזים (ערדי) עלית, תפלין אני לא שחצא נידש עניתי:
 כן, הוא הוראה כיון על עצמו האמר, גם אני גיזים, פתח את התניך

הרב רבינוביץ זצ"ל

הייל ארצישראלי אדער עס ווערן, מלשחין" על שכנו הדומן לשם (לא בסכנות) האבד לי שאין טעם לעפירתי כאן. שום הייל איז רשאי לקחת אדער "טרנספ" לשאלתי מה הוא יכל לייץ לי לאיך שהטברניץ לו במשך מזוהר, ענה לי: ישנו אדם אדור שיחבל לעזור לך אם תאליה לנציץ אליו, הוא הרב רביעביץ, הרב הראשי של הצמחה השמיעני. התסקייתו שלו בבנין התעוררה (פירדה) תנסת עם את מולך. למחרת בבוקר הלכתי לעם טרגונע עם חותי, ב"לשחין" על שכנו עמד בשער, הכל התנוני להרשות לי להכנס לבנין הדב רביעביץ עלו בחוצה, "אי אנשער, אשער" אלה וזו תשובתו ורשום דבר לא עור לי לבסוף עלה בדעתי להציג את עצמי כחצר, ר"ב, דבר שמעולם לא עשיתי, ואמרתי אולי זה יעזור, ואמנם זה עזר. כשקשתי טרגונעם שלוחות ישאל את בברד ודבר אם יסכים לקבל לשיחה קצרה אחר, הרב ווארץ, המריצט הסכים. ובגם וכעבור כמה ימים חזר ודמו לי להכנס. הרב קבל אותי במסירות ושוחח איתי שעה ארוכה על עניני צבור כמנס ובלוב בכלל. התעניין במה "עצב עלי ובקשתי" שיעזור לי להגיע ליכנס, כדום השאזה לקח אחי במקומו לבית המושל, שם נכנס ראני אור, אל המינציר האנגלי והסבירה על הענינים המאליטיים, המביא לי מטרות כדאנו ובקש ממנו לעזור. תשובת המינציר פירחה והוביל: "חבא מחך בבוקר ואעזור לך".

למחרת יום חמישי כ"ב בשבט תש"ג (28.1.43) בשעה 8.00 בבוקר הייתי עם המצאתי תור של עשרות רבות של אנשים המאכזים לאתקול אצל המינציר. תורו הגיע בשעה 1.00 אחר הצהריים וכדין באדור רוב רצה המתורגמן לסגור את הדלת: "המינציר צריך לאכול פריטי". לא ידעתי גשמי וכחוסר גישם נדחקתי לחדר וכקשתי כמה מתורגמני — שגב היה שוצא מפלטה העזר אהנו במשעה — שיתן לי לרס" עם המינציר, אני באתי על פי הזמנתו ומשעת הכיכר אני כאן. המתורגמן נצטרף. תשובתו של המינציר על בקשתי זכטה אחי כולם ממש. הוא לא ובר כלל שאמנישה אהמול עם המינציר רביעביץ ומה שדובר מה. לאחרי זמנתי במשך רב להוכיח לו את הענין, ענה לי: "אני יכל לתת לך רשיון אישי שאמנה יכל לניספ, לתת לך גם כן רשיון לרס" אם יש לך מכונת או עגלה וכוונת. יחד מזה אין כמות לעזור לך, אינני מסוגל על הרכב העבאי ועל כן לא אוכל לתת הוראה לאיזה רכב צבאי שדור "דף אונד". מיו רגעים קשים והמשמים שפע כמי שאלה ובקשה למינציר: אמנם, הוראה" אינן יכל לתת, אבל "המלחה" אותה יכל לתת ו לאתר רגש של העזר לקח המינציר מיטתו כדי הישם עליהן מה שרשם

בשעתו, מטר צנחו לי ואמר: הוא לך השיון אישי שתוכל לנסוע, התפילה להרכב צבאי שיטיע אותך, אם הוא רוצה. עם הצירות כביש ומוחדיי כדי הלכתי לפתוחם הצבאי שלילי בבניה לעיר, וראיתי את הצירות לחיל העומד שם וזרע הפתח בראשו ודמו לי לשבת לחכות למסותה שנספ לכוח כונס.

כדרך לכונס

מאז סוף נצמחה אחת מהמשאיות הצבאיות שעברו במחסום היה שביתון ומישהו דעת בביתן כונס. והייל והנג רמו לי לעלות מאחורי, עליתי והסעתי לאיך שחתיים גיטשו נצמחה המסכות והייל וריים את ה"פרונטי" שדיתה המסכות כמסמ בן, רמו לי לרדת ואמר לי, "מיניש" הסתכלתי במסכות: מדבר, אין ובר לסוסם. לאן ארדו והעקשתי היכותי לו כידים שאני לא ארד בשום פנים. כך התחמק נגדי בסות, עזב אותי במסכות ואני כהיפלסתי. למולי לא השתמש נגדי בשות, עזב אותי במסכות והתחמק בשנים מדגביש. לאחר כמה דקות חזר עם קצין צעיר וזגם הוא חזר באותי של זמלה, "טוניש", כשראה שאין אני מצפן לרדת אחר לי משום קצי באנגליה שבו אחר את המלה, "מיניש" סמסתי, שלש, אני, שדירשתי באנגליה הייתה אהם נמטר. כמעט לא ידדתי לסוף סוגותי, אך בדרך הוזמן דעת, באותם רגעים נזכרתי כמה שקראתי לפני שנית רבות במטר, "דברי ימי שלום" של קלמן זולמן על ה"שפיריות" שבמגזרים הקרמנים, השומשו בו למדינה. השקפתי אולי הקצין מתכוון לניידות. הרשימות שהיו בדשוחי, שלפתי אותם מכיסו ומסרתי לידי, הלא "דראה" שבישית רצון, רמו לי להכות הפכו בבית, עזר כמה מהמבטוח שפבר ער שמנא אחת שביתון גמישתי-לכנס. עליג, הששם ליד הנג והמשכנו לנסות. הששם היתה קרובת צלילישה האנתנו עוד רחוקים כ"כ 25 ק"מ מוטוס. פלאים נמה. הדגז מדגביש ימינה בדרך עפר, ולהמתיח עמי: "בישה (מטר) סמסתי", לבסוף פצר על יד מטטר מכוניות שחזו "אם, כוב אחי בזה עם חלב (גם תביא לי פנסה עם תבשיל של בשר השפיות שסרנתי כאריות לקבל) ולאחר שגמר לאכול עם חברי חזר למכוניות ושאל אותי, חצי באיסקית חזעי באנגליה, אם יש לי ילדים. כשפירתי בחיבה, נתן לי קטפאות אהדות של שיטרי טיטות, סתחתי את המורה מבדי לשש אחו שם, כמורה היו מונחים לפעלה על הדברים היח המלוח שהמליך ומטר תו"ר קטן. והייל קפץ ממקומו, כמנס, ונאל אותי שדירשתי, "גזים" (תודי) טלית, תשליך ו אני לא שרות גינע עניתי: כן. הוא הראה כדור על צמנו ואמר, גם אני גזים", פתח את התניך

שנת הלאה תישי, קמת בזמן זה מדינת ישראל הברית והיסטורי נשמע
 שבת ברחבי תבל : כי במסגרת של שנת, יהיה אלוהי שמו וישלחו"
 עלינו לארץ אני זבני משפחתי, כולוץ לפני המטה. עלת בניו ברוך ה' ו'
 בארץ אלוהי השית (ספטמבר 1948) במטרת עלית הנוער, (המחנה השני
 (דצמבר 1948) עלינו שער בני המשפחה הנשלחת לפעולה, "שכחתי" (או
 בית ליד).

תקשי עם בני קהילתי הדומרים לשמור לא נחול, והה קשר של פרישת
 האצטביות וכן השאר היו נוסים ארזים (מפצרת שבנדנס, גנתנה החדרה).
 שסם השארית כל אלה שיהי באמצעות לבוא
 וסוף ה' עלם אשירת, ליד ודור ארזים פאונטנ בני.
 ברוך ה' לעולם אמן האמן.

הלמור בית הקבר בכומס ביום טול (ט"ו בשבט תרמ"ז - 1928)
 בית ה' ישיבת תלמידי תורה

התחיל לפקד תולים כנכרה ואשכנזית, הוא שאל אמו, "אריש? חמו
 ברוך על פני כבדי להסביר לי את שאלה, אם אני מבין אריש. לפעם
 שנית עזיתי בשלילה, פנימת שני יהודים, משני הלך תבל החוקים,
 האינם יכולים להבין איש את רעיון
 כשהגויסה שעת השינה הפיע לי מספר שמיכות במקובית, ים ישנתי
 עד שעת בקר מוקדמת ולאחי שהיית הנה המסרתי האנגלי עם תולב,
 העשבו לגמט. קרוב לשפת שמונה בבוקר הגעתי לכומס. זה היה בית
 ששי, כי"צ בשפט השי"ג (28.1.43).
 הנה ני כן, לאחר התקפת שנמשכה שנתים וחודשים חורתי לבתי
 ולמשפחתי, לקולותי ולתלמידי הקרוב, שכן אבתי ואליהם הגענו
 כל הזמן.
 למותר לציין שהשבת הראשונה היה מעין, שבת גדלי-לא
 רק לי ולבני משפחתי אלא גם לכל בני הקהילה. בדברי בבית הכנסת,
 שהיו, כמובן נרגשים מאד, הודתנו לראשי הקהילה ולכל אלה אשר
 עזרו לבני ביתי במשך כל העריה הממושך מן העני, שכולם לא רק
 היה לא פחות מוסבל אלא בודאי גם עלה עליו מכהנת המוסור
 והרגשת הבדירות והפחד, וברכת ה' תחול על כל אלה שהקילו
 מעליהם את המשא הכבד, הן בעזרה המרובה לקיום והן בעודו-שפשו.
 (ווש לציין לעובת ולבריכת את המנוח גואמסלה האב, אשר
 מחסריו אמורת העולם, שהיה קורא לפרקם לבני ברוך והיו (או
 היה בן 11-12 שנה) גומסר לו בחסות חספת הללו קצת מזון
 למשפחתו).

וזכור לחם ה' זאת לטובתו

שנת ה'תש"א הגישה, כמה חסר זי מדינת ישראל המדינה והמסור ונכנס
 שרש בראובי תבל: "מי בנם מכל שמי, יוהא אלוהי עמו רחמי"
 עליו לארץ אני זבני משפחה, כחלוצ לפני המטה עלה בניו בניו חיי
 בראש איל חשיח (מספטבר 1948) במטרת עליית הגושר, ובמדינת חשי
 (הממבר 1948) עליו שאר בני המטחה נשלחו למטרת, "מספיקי" (10
 בית ליר).
 יקרה עם בני קהילת היהודים: לשאר לא נחוק, והה קשר של פלישת
 מממברות וביני השאר היו נכנסים ארצים (ממברות שנותנים, בנתיה ובמדינה).
 עתה השתחא כל מלה שהיה באפשרותם לבוא.
 חסדי ה' עולם אשיר, לדר דור ארצי ממברות בני.
 בדרך ה' לעולם אמן (אמן).

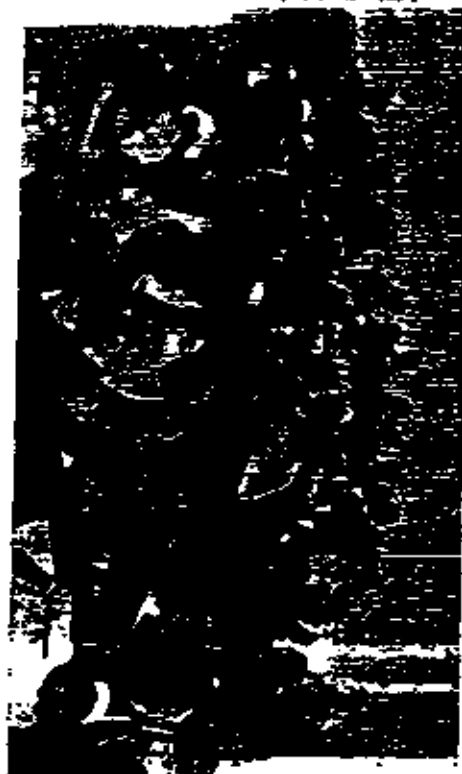

תלמוד בית חסדי בלומס ביום טול (סיו בשנת ה'תש"ז - 1946)
 בניו ימיו ה'תש"ז י"ג

התחיל לקרוא תהלים במבטא האשכנזי, והוא שאל אמו, ארדישי? ורמו
 בידו על פיו בבדי להסביר לי את שאלתי, אם אני מבין ארדישי. לגע
 שנינו ענינו בשלילה. מלישת שני יהודים, משני חלקי תבל החוקים,
 ואינם יכולים להבין איש את רעהו!
 כשהגיעה שעת השינה הציף לי מספר שמכרות במכונות, יום ישנוני
 עד שעת בוקר מאוקופת לאחר שהיית נהגת המטרה האנגלי עם חולב,
 המטרה לנסות קרוב לשעה שמונה בבוקר הגעתי למוטב. זה היה ביום
 ששי, כיג בשבט תשי"ג (29.1.43).
 תנה לי כג, לאחר הנקטת שנושמה שנותים חורשיים הורתי לבתי
 ולמטחתה, לקליחי ולחלמידי חיקים, שבה אנגזי ואליהם והמטותי
 כל הומו.
 למוחר לציון שהשבת הראשונה היתה מעין "שבת גדולי" לא
 רק לי ולבני משפחתי אלא גם לכל בני הקהילה. בדרכי בבית הכנסת,
 שהיו, כמובן גרגשים מאד, הורחתי לראשו הקהילה ולכל אלה אשר
 עמדו לבני ביתי במערך כל הערדי הממושך מן העיר, שסבלם לא רק
 היות לא פחות מטבלי אלא בוראי גם עליו מבחינת המחזור
 וחריגתו הברורות והפורה. וברכת ה' הוחל על כל אלה שהקילו
 מעליהם את רגשם הכבד, הן בעזרה תצוית לקיום והן בערודי אפס.
 (איש לציון לטובה ולברכה את המנחה גואסלה האב, אתה
 מחסדי אנגזת העולם, שהיה קרא לטקנים לבני בידו הי"ז (או
 היה בו וו-12 שנה) ומסר לו בחסות השבת הלילה קצת מחו
 למטחתה).
 חסדי להם זה זאת לטובה!

תמונת מאמר דכנסים ל' שבועת עם

1950-1951

